

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomických teorií

Diplomová práce

Fiskální politika a její vliv na vývoj ekonomiky

Bc. Tomáš Dudla

© 2018 ČZU v Praze

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Tomáš Dudla

Provoz a ekonomika

Název práce

Fiskální politika a její vliv na vývoj ekonomiky

Název anglicky

Fiscal Policy and its Importance in Development of Economy

Cíle práce

Cílem této práce je charakterizovat celkový princip fiskální politiky, vývoj státního rozpočtu od roku 2008 a jeho následná predikce.

V teoretické části se práce věnuje je vymezení typů, nástrojů, cílů a opatření fiskální politiky. Tím se dostává k pojmu ekonomických ukazatelů důležitých pro měření a porovnávání účinnosti této politiky. Cílem je poukázat na provázanost hospodářské politiky s fiskální politikou, na její nástroje, cíle, typy a přístupy včetně vazby na státní rozpočet a vlivu na ekonomiku státu.

V praktické části práce je cílem tyto teoretické poznatky vyhodnotit ve vztahu k ekonomice České republiky. Poukazuje na příjmy a výdaje státního rozpočtu a jeho deficit. Hlavní kapitola praktické části se zaměřuje na vývoj ekonomiky od roku 2006 – 2016.

Metodika

Pro zpracování a sběru informací při tvorbě této práce byla využita metoda sběru dat z literatury, odborných materiálů s pomocí a využitím internetových zdrojů, statistických údajů a dat. Byla využita analýza vývoje ekonomiky a státního rozpočtu v čase doplněna grafy pro zpřehlednění a znázornění.

Doporučený rozsah práce

50 – 70 stran

Klíčová slova

Makroekonomie, HDP, fiskální politika, nástroje fiskální politiky, hospodářská politika, veřejný dluh, příjmy, výdaje, státní rozpočet

Doporučené zdroje informací

Brčák, Josef, a další. 2012. Česká republika ve světle ekonomických teorií. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2012. ISBN 978-80-7380-369-8.

Brčák, Josef. Sekerka, Bohuslav. 2010. Makroekonomie. Plzeň : Aleš Čeněk s.r.o., 2010. ISBN 978-80-7380-245-5.

Holman, Robert. 2004. Makroekonomie: středně pokročilý kurz. Praha: C. H. Beck, 2004. ISBN 80-7179-764-2.

Holman, Robert. 2005. Ekonomie. Praha : C. H. Beck, 2005. ISBN 80-7179-891-6

Peková, Jitka. 2011. Veřejné finance: teorie a praxe v ČR. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. ISBN 978-80-7357-698-1.

Samuelson, Paul Anthony a Nordhaus, William Dawbney. 2013. Ekonomie. Praha : NS Svoboda, 2013. ISBN 978-80-205-0629-0.

Předběžný termín obhajoby

2017/18 LS – PEF

Vedoucí práce

doc. Ing. Josef Brčák, CSc.

Garantující pracoviště

Katedra ekonomických teorií

Elektronicky schváleno dne 20. 10. 2016

doc. PhDr. Ing. Lucie Severová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 24. 10. 2016

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 22. 03. 2018

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Fiskální politika a její vliv na vývoj ekonomiky" jsem vypracoval samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autor uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 22.2.2018

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval Doc. Ing. Josefu Brčákovi, CSc. za odborné vedení, konzultace a cenné rady, které byly velkým přínosem při tvorbě a zpracování mé diplomové práce. Mé poděkování patří také celé mé rodině za jejich podporu, trpělivost a umožnění perfektních podmínek pro celkové studium.

Fiskální politika a její vliv na vývoj ekonomiky

Souhrn:

Diplomová práce se zabývá fiskální politikou a jejím vlivem na vývoj ekonomiky v letech 2006 – 2016. V úvodu teoretické části jsou vysvětleny jednotlivé makroekonomické ukazatele výkonnosti ekonomiky, kterými jsou hrubý domácí produkt, nezaměstnanost, inflace a platební bilance. Na tyto ukazatele navazuje vysvětlení fiskální politiky, jaké jsou její cíle a nástroje. V další části je rozebrána rozpočtová soustava a problematika státního rozpočtu. Je zde popsán princip jeho financování, jaká jeho funkce, jaké má příjmy, výdaje a saldo. Teoretickou část uzavírá princip hospodářské politiky a hospodářského cyklu, jaké jsou jeho fáze, typy a příčiny.

V rámci analytické části práce je v první řadě sledován vývoj hrubého domácího produktu, míry nezaměstnanosti, inflace a platební bilance v již zmiňovaném období. Následující část je věnována vývoji státního rozpočtu, jeho příjmům, výdajům a saldu. Následuje analýza státního dluhu a jeho komparace s vybranými státy EU a evropským průměrem. Poslední kapitolou praktické části je prognóza ekonomického vývoje na rok 2018.

Klíčová slova:

Makroekonomie, HDP, nezaměstnanost, inflace, platební bilance, fiskální politika, nástroje fiskální politiky, hospodářská politika, veřejný dluh, příjmy, výdaje, státní rozpočet, saldo státního rozpočtu, vývoj ekonomiky

Fiscal Policy and its Importance in Development of Economy

Summary:

A fiscal policy and its influence on the development of economics between the years of 2006 – 2016 are dealt with in the diploma thesis. The individual macroeconomic indicators of the performance of economics, which are the gross domestic product, the unemployment, the inflation and the balance of payments, are explained at the beginning of the theoretical part. These indicators are followed up with the explanation of the fiscal policy, its objectives and tools. A budgetary system and the issue of the state budget are analyzed in the next part. The principle of its financing, function, income, expenditure and balance is described there. The theoretical part is concluded with the principle of the economic policy and business cycle, its stages, types and causation.

First of all, the development of the gross domestic product, the unemployment rate, the inflation and the balance of payments in already mentioned period is studied within the analytical part of the thesis. The next part is devoted to the development of the state budget, its income, expenditure and balance.

The analysis of the state debt and its comparison with the selected states of the EU and the European average follows. The last chapter of the practical part is the prognosis of the economic development of the year 2018.

Keywords:

Macroeconomics, GDP, unemployment, inflation, balance of payments, fiscal policy, tools of the fiscal policy, economic policy, public debt, income, expenditure, state budget, balance of the state budget, development of economics

Obsah

1.	Úvod.....	13
2.	Cíl práce a metodika	14
	Teoretická část	15
3.	Ukazatele ekonomické výkonnosti	15
3.1	Hrubý domácí produkt	15
3.2	Nezaměstnanost	16
3.3	Inflace.....	17
3.4	Platební bilance	18
4.	Fiskální politika.....	19
4.1	Expanzivní a restriktivní fiskální politika.....	20
4.2	Cíle fiskální politiky.....	21
4.3	Nástroje fiskální politiky.....	21
4.4	Poptávkově zaměřená fiskální politika	24
4.5	Nabídkově zaměřené fiskální politika.....	25
5.	Rozpočtová soustava.....	25
5.1	Soustava veřejných rozpočtů	26
6.	Státní rozpočet.....	27
6.1	Sestavování státního rozpočtu.....	28
6.2	Příjmy státního rozpočtu	29
6.3	Výdaje státního rozpočtu	30
6.4	Funkce státního rozpočtu	31
6.5	Deficit státního rozpočtu.....	32
6.6	Financování státního rozpočtu	34
6.7	Saldo státního rozpočtu.....	36
6.8	Lafferova křivka.....	37
7.	Hospodářská politika.....	38
7.1	Cíle hospodářské politiky.....	40
7.2	Nástroje hospodářské politiky.....	42
7.3	Nositelé hospodářské politiky.....	43
7.4	Typy a úkoly hospodářské politiky.....	44
8.	Hospodářský cyklus	48

8.1	Teorie hospodářského cyklu.....	49
8.2	Fáze hospodářského cyklu	50
8.3	Typy hospodářských cyklů.....	52
8.4	Příčiny cyklického vývoje.....	53
	Analytická část	55
9.	Vývoj ekonomických ukazatelů	55
9.1	Vývoj HDP.....	55
9.2	Vývoj míry nezaměstnanosti.....	60
9.3	Vývoj inflace.....	64
9.4	Vývoj platební bilance	67
10.	Vývoj státního rozpočtu	70
10.1	Příjmy státního rozpočtu	70
10.2	Výdaje státního rozpočtu.....	76
10.3	Saldo státního rozpočtu	84
11.	Státní dluh	88
11.1	Porovnání s vybranými zeměmi EU.....	95
12.	Prognóza na rok 2018.....	96
13.	Závěr.....	97
14.	Zdroje	100

Seznam obrázků

Obrázek 1 - Nástroje a cíle fiskální politiky	21
Obrázek 2 - Rozpočtová soustava v ČR	26
Obrázek 3 - Rozpočtový deficit a jeho financování	36
Obrázek 4 - Lafferova křivka.....	37
Obrázek 5 - Hierarchie cílů hospodářské politiky	41
Obrázek 6 - Fáze hospodářského cyklu	50
Obrázek 7 - Meziroční růst HDP (v %)	57
Obrázek 8 - Vývoj HDP v letech 2006 - 2016.....	59
Obrázek 9 - Míra nezaměstnanosti (v %) v letech 2006 - 2016	63
Obrázek 10 - Počet uchazečů o zaměstnání na 1 VPM v letech 2006 - 2016	63
Obrázek 11 - Vývoj míra inflace (v %) v letech 2006 - 2017	66
Obrázek 12 - Vývoj příjmů státního rozpočtu v letech 2006 - 2016	75
Obrázek 13 - Struktura příjmů státního rozpočtu ČR v letech 2006 - 2016	76
Obrázek 14 - Výdaje státního rozpočtu v letech 2006 - 2016	78
Obrázek 15 - Vývoj výdajů státního rozpočtu v letech 2006 - 2016	82
Obrázek 16 - Saldo státního rozpočtu v letech 2006 - 2016.....	85
Obrázek 17 - Příjmy, výdaje a saldo státního rozpočtu v letech 2006 - 2016	88
Obrázek 18 - Vývoj státního dluhu v letech 2006 - 2017.....	90
Obrázek 19 - Podíl státního dluhu na HDP v letech 2006 - 2017 (v %).....	94
Obrázek 20 - Poměr státního dluhu vůči HDP vybraných zemí EU z roku 2016	95

Seznam tabulek

Tabulka 1 - vývoj HDP z let 2006 - 2016 (v mil. Kč)	56
Tabulka 2 - Míra nezaměstnanosti v letech 2006 - 2016	62
Tabulka 3 - Míra inflace v letech 2006 - 2017	64
Tabulka 4 - Platební bilance v letech 2006 - 2016 (v mil. Kč)	67
Tabulka 5 - Saldo zahraniční obchodní bilance z let 2006 - 2016 (v mil. Kč)	69
Tabulka 6 - Příjmy státního rozpočtu v letech 2006 - 2016 (v mld. Kč)	71
Tabulka 7 - Výdaje státního rozpočtu v letech 2006 - 2016 (v mld. Kč).....	77
Tabulka 8 - Struktura běžných výdajů SR v letech 2006 - 2016 (v mld. Kč).....	83
Tabulka 9 – Příjmy, výdaje a saldo SR v letech 2006 - 2016	84
Tabulka 10- Státní dluh v letech 2006 - 2007	89

Seznam zkratk

ČNB	-	Český národní banka
ČR	-	Česká republika
ČSU	-	Český statistický úřad
DPH	-	Daň z přidané hodnoty
EU	-	Evropská unie
HDP	-	Hrubý domácí produkt
MFČR	-	Ministerstvo financí České republiky
MPSV	-	Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky
SR	-	Státní rozpočet

1. Úvod

Diplomová práce je zaměřena na fiskální politiku a její vliv na vývoj ekonomiky v letech 2006 – 2016. Fiskální politika je jedním z hlavních nástrojů hospodářské politiky, která se začala užívat už v období Velké hospodářské krize ve 30. letech 20. století. Jedná se o záměrnou činnost státu, která využívá zejména státního rozpočtu k regulaci peněžních vztahů mezi státem a ostatními ekonomickými subjekty a má za cíl působit proti cyklickým vývojům v ekonomice a stabilizovat tím makroekonomický vývoj. Stát tak má v rukách mocný nástroj, kterým může chod ekonomiky ovlivňovat.

Vývoj ekonomiky je vyjádřen pomocí makroekonomických ukazatelů výkonnosti, které jsou podrobeny sledování jejich vývoje v čase. Aby bylo možné se vývojem ekonomiky zabývat, je nutné tyto makroekonomické ukazatele chápat. Těmito ukazateli jsou hrubý domácí produkt, nezaměstnanost, inflace a platební bilance.

Vzhledem k tomu, že trh nedokáže efektivně reagovat na všechny problémy sám, což se již v minulosti potvrdilo, jsou zásahy státu do ekonomiky potřebné. Je však otázkou, o jak velké zásahy se jedná a nejsou-li někdy kontraproduktivní. Stát má možnost využívat řady nástrojů, prostřednictvím nichž může dané problémy řešit. Důležitými nástroji jsou daně, vládní výdaje a transfery. Když se sníží daně, lidé a firmy mají více peněz, znamená to tedy podporu investování. V případě, že se ekonomice nedaří, stát jí může pomocí vládních výdajů podpořit. Česká republika je zapojena do „celosvětového měřítka“ a všechny tyto skutečnosti tuzemská ekonomika pocítí. Je zřejmé, že stát působí na vývoj hospodářství i prostřednictvím státního rozpočtu, resp. jeho příjmů a výdajů. Státní rozpočet je nejdůležitějším finančním nástrojem využívaným ústřední vládou v hospodaření státu. Příjmy a výdaje, které stát v daném období uskutečňuje, tvoří náplň státního rozpočtu.

V České republice se provádění rozpočtové politiky řídí Zákonem č. 218/200 Sb. o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů, řízení hospodářské politiky, sestavování návrhu státního rozpočtu a predikce ekonomického vývoje je úkolem ministerstva financí ČR.

2. Cíl práce a metodika

Cílem této diplomové práce je nejen charakterizovat problematiku fiskální politiky, ale také zodpovědět na otázky týkající se jejího vlivu na vývoj ekonomiky v České republice a zabývat se myšlenkami, jestli a jak mohla vláda ovlivnit ekonomiku, zda bylo vůbec možné zabránit ekonomické krizi, nebo alespoň zmírnit její dopady.

Cílem teoretické části práce je charakterizovat a vysvětlit všechna důležitá teoretická východiska vztahující se k vybranému tématu, která jsou pro pochopení dané problematiky nezbytná.

Analytická část má za cíl v časovém intervalu od roku 2006 do roku 2016 vývoj ekonomických ukazatelů (HDP, nezaměstnanost, inflace a platební bilance), vývoj státního rozpočtu (příjmy, výdaje a saldo), vývoj státního dluhu spolu s porovnáním s vybranými zeměmi EU a evropským průměrem a predikovat vývoj ekonomiky v České republice na rok 2018.

Pro zpracování a sběru informací při tvorbě této práce byla využita metoda sběru dat z literatury, odborných materiálů s pomocí a využitím internetových zdrojů, statistických údajů a dat. Ze získaných dat byla provedena syntéza vývoje ekonomiky v čase doplněna grafy pro přehlednění.

Teoretická část práce je zpracována na základě důkladného prostudování odborné literatury. Publikace, z nichž jsou čerpána teoretická východiska diplomové práce, se zabývají ekonomikou, makroekonomií, hospodářskou politikou, fiskální politikou a veřejnými financemi ČR.

Data do praktické části jsou získána zejména z internetových stránek Českého statistického úřadu (ČSU), Ministerstva financí ČR (MFČR), České národní banky (ČNB) a Eurostatu.

Teoretická část

3. Ukazatele ekonomické výkonnosti

3.1 Hrubý domácí produkt

HDP je označení pro celkovou tržní hodnotu finálních statků a služeb vyprodukovaných v dané zemi během jednoho roku. Je to číselný údaj, který získáte, využijete-li peníze jako společné měřítko různých statků a služeb – od jablek po citery – které se v určité zemi vyrábí s využitím jejích výrobních faktorů, jako jsou půda, práce a kapitál. HDP odpovídá celkové hodnotě produkce všech spotřebních a investičních statků, vládních nákupů a čistých vývozů do zahraničí.¹

Hrubý domácí produkt počítá Český statistický úřad a jedná se o jeden z nejdůležitějších ukazatelů statistiky – statistických ročenek. Hrubý domácí produkt je peněžním vyjádřením celkové hodnoty statků a služeb nově vytvořených v daném období na určitém území; používá se pro stanovení výkonnosti ekonomiky.² Může být určen třemi způsoby:

- **Výrobní (produkční) metodou:**

HDP = hodnota produkce – meziprodukt + daně z produktů – dotace

- **výdajovou metodou:**

HDP = spotřební výdaje domácností + spotřební výdaje firem + výdaje na vládní nákupy statků a služeb + hodnota exportovaných statků a služeb – hodnota importovaných statků a služeb

- **důchodovou metodou:**

HDP = mzdy a platy (včetně ostatních náhrad zaměstnanců) + zisky firem + renty + čisté úroky + amortizace + nepřímé daně - subvence

¹ SAMUELSON, P.A. *Ekonomie*. 2013, s. 386.

² BRČÁK, J., SEKERKA, B., STARÁ, D., SVOVODA, D. *Česká republika ve světle ekonomických teorií*. 2012, s. 57-58.

3.2 Nezaměstnanost

Osoba s pracovním místem je zaměstnaná; osoba bez pracovního místa a hledající práci je nezaměstnaná; osoba bez pracovního místa a nehledající práci se nachází mimo pracovní sílu. Míru nezaměstnanosti udává podíl nezaměstnaných k pracovní síle.

Vysoká nezaměstnanost tvoří problémy pro hospodářství i společnost. Pro hospodářství se jedná o ztrátu cenných zdrojů. Pro společnost znamená problém díky poklesu příjmu a s ním spjatými potížemi. V období vysoké nezaměstnanosti se nízký výkon hospodářství navíc promítá do nálady a postojů lidí a do jejich rodinného života.³

Z ekonomického pohledu představuje nezaměstnanost stav v národním hospodářství, kde část pracovního potenciálu společnosti nenalézá uplatnění nebo dobrovolně o toto uplatnění neusiluje. Statistika definuje nezaměstnaného jako osobu, která hledá práci, chce být činná jako zaměstnanec, není práce neschopna pro nemoc a není činná jako domácí dělník, pomáhající rodinný příslušník nebo samostatný podnikatel.

Podle příčin jejího vzniku rozlišujeme nezaměstnanost frikční (je způsobena např. nezaměstnaností v období mezi opuštěním pracovního místa a nástupem do místa nového), strukturální (změny ve struktuře poptávky po pracovních silách jako důsledek permanentně probíhajících změn v hospodářství; jedná se spíše o dlouhodobý jev) a konjunkturální či cyklická (nedostatečná poptávka po pracovních silách způsobená objektivními výkyvy danými fází hospodářského cyklu). Sezónní nezaměstnanost je dána výkyvy v zaměstnanosti podmíněné ročními obdobími (např. v zemědělství, stavebnictví, apod.). Kromě registrované nezaměstnanosti se může vyskytovat ještě nezaměstnanost skrytá v podobě prodloužení vzdělávání, předčasných odchodů do důchodu apod.⁴

³ SAMUELSON, P.A. *Ekonomie*. 2013, s. 595-596.

⁴ JUREČKA, V. *Makroekonomie*. 2013, s. 84.

3.3 Inlace

Inlace je zpravidla pojímána a definována jako zvyšování cenové hladiny, která má za následek snižování kupní síly peněz. Kupní síla peněz se mění nepřímo úměrně k vývoji cenové hladiny.

Z definice plyne, že inflací nerozumíme růst cen jednotlivých druhů výrobků či služeb, nýbrž růst obecné cenové hladiny v dané ekonomice. Jde tedy o vzestup průměrné cenové úrovně v národním hospodářství, kdy souběžně se zvyšováním obecné cenové úrovně mohou ceny některých druhů zboží klesat.⁵

Současně s tím dochází k růstu množství peněz v ekonomice a tudíž k poklesu kupní síly peněžní jednotky. Inlace současně znamená znehodnocení peněz (znehodnocení vkladů), ve vztahu k míře inflace tedy míru znehodnocení peněz, konkrétně pak můžeme říci negativní úrokovou míru. Inlace zmenšuje množství zboží a služeb, které si můžeme koupit za peněžní jednotku.⁶

Inlace se postupně stala součástí mechanismu fungování ekonomiky. V naší době se její vliv výrazně zvýšil. Příčinou je změna ekonomické struktury, ve které dominují monopoly a úloha státní moci, zvláště její snaha o dosažení plné zaměstnanosti. Inlace ohrožuje samu podstatu peněz. S rostoucí mírou inflace peníze nejdříve nezajišťují funkci uchovatele hodnot, později přestává být nástrojem míry hodnot a na vrcholu inflace nejsou používány ani jako prostředek směny.⁷

Inlace vede k přerozdělení bohatství. Ve výhodě jsou dlužníci, kteří pro splácení původní jistiny mohou prodat méně výrobků a služeb než v době, kdy si úvěr brali. Naopak pro věřitele klesá kvůli inflaci kupní síla v minulosti půjčené částky. Tuto ztrátu si věřitelé kompenzují ve výši úroků, které musí dlužník platit. Avšak musí mít dostatečnou sílu, aby si vyšší úroky při růstu inflace vymohl. V takové situaci nejsou například obyvatelé, kteří ukládají peníze do bank a stávají se tak jejich věřiteli. Ti musí přijmout takový úrok, jaký jim banka nabídne. Při vysoké inflaci ovšem zpravidla nepokrývá tempo, jakým se peníze kvůli inflaci znehodnocují.⁸

⁵ JUREČKA, V. *Makroekonomie*. 2013, s. 114

⁶ BRČÁK, J., SEKERKA, B., STARÁ, D., SVOVODA, D. *Česká republika ve světle ekonomických teorií*. 2012, s. 79

⁷ VLČEK, J.: *Ekonomie a ekonomika*. 206, s. 424.

⁸ Peníze. [online]. [cit. 18. 1. 2018]. Dostupné z < <https://www.penize.cz/80355-co-je-inflace>

3.4 Platební bilance

Platební bilance je statistickým účetním záznamem všech peněžních i nepeněžních transakcí, které nastanou mezi subjekty určité ekonomiky a okolním světem za zvolené období (zpravidla jeden rok). Tento účetní záznam je sestaven podle pravidel podvojného účetnictví; rozlišujeme kreditní položky (záznamy), které znamenají příliv aktiv do ekonomiky, a debetní položky zaznamenávající odliv do okolního světa. Každý kreditní záznam je proto kompenzován záznamem debetním a naopak. Kreditní položkou zaznamenáváme prodej domácího zboží, služeb, aktiv nebo zvýšení závazků vůči zahraničí – to vše znamená příliv prostředků do země.

System podvojného účetnictví zajišťuje, že součet všech kreditních záznamů celé platební bilance se rovná součtu všech debetních záznamů. Platební bilance jako celek je tedy vždy vyrovnaná, neboť součet zůstatků jejich účtů je roven nule.

Platební bilance je souhrnný záznam, tzn. že nezachycuje podrobně každou transakci (každý nákup zboží či poskytnutí služeb), nýbrž transakce jsou zde agregovány do několika kategorií. Hlavními kategoriemi platební bilance jsou:

- běžný účet,
- kapitálový účet,
- finanční účet,
- účet chyb a opomenutí,
- účet oficiálních měnových rezerv.⁹

⁹ JUREČKA, V. *Makroekonomie*. 2013, s. 311-312.

4. Fiskální politika

Fiskální politika je záměrná činnost státu reprezentovaného vládou využívající zejména státního rozpočtu k regulaci peněžních vztahů mezi státem a ostatními ekonomickými subjekty s cílem stabilizovat makroekonomický vývoj.¹⁰

Tato politika zahrnuje nastavení úrovně zdanění a vládních výdajů. Vládní výdaje mohou mít dvojí podobu. První jsou vládní nákupy, které zahrnují výdaje na statky a služby – do nákupu tanků pro armádu, stavbu silnic a železnic, po platy soudců apod. dále mohou mít vládní výdaje podobu vládní transferů, jejichž účelem je zvýšit příjem určité skupiny obyvatel jako například seniorů nebo nezaměstnaných. Vládní výdaje také rozhodují o relativních velikostech soukromého a veřejného sektoru, tedy, jak velká část HDP je spotřebována jako soukromý nebo veřejný statek či služba. Z makroekonomického pohledu vládní výdaje také ovlivňují celkovou úroveň výdajů v ekonomice a tím i vyšší HDP.

Druhým nástrojem fiskální politiky jsou daně. Úroveň zdanění ovlivňuje hospodářství dvěma způsoby. Jednak daně ovlivňují příjmy obyvatel. To, kolik peněz lidem zbude po zdanění, se promítne do jejich výdajů na statky a služby, ale také do výše úspor. Soukromé úspory a spotřeba významně ovlivňují výši investic a výstupu jak v dlouhém, tak krátkém období. Dále daně ovlivňují cenu zboží a výrobních faktorů a tím i motivaci a chování ekonomických subjektů.¹¹

Základem fiskální politiky je rozpočtová soustava. Rozpočtová soustava (zjednodušeně rozpočet) je soustava veřejných rozpočtů, které představují tvorbu a použití centralizovaných peněžních fondů vládou (včetně veřejné správy na místních úrovních) za určité období.¹²

„Fiskální (rozpočtová) politika je nástroj hospodářské politiky v „rukou“ vlády.“¹³

¹⁰ PEKOVÁ, J: *Veřejné finance: úvod do problematiky*. 2008, s. 431.

¹¹ SAMUELSON, P.A. *Ekonomie*. 2013, s. 375.

¹² BRČÁK, J., SEKERKA, B. *Makroekonomie*. 2010, s. 215.

¹³ BRČÁK, J., SEKERKA, B., STARÁ, D., SVOVODA, D. *Česká republika ve světle ekonomických teorií*. 2012, s. 105

4.1 Expanzivní a restriktivní fiskální politika

Obecně se má za to, že **expanzivní** politika podporuje agregátní poptávku. Vydává-li např. stát vyšší výdaje na výstavbu dálnice, dává vydělat firmám, které zaměstnávají více lidí, než kdyby zakázku neměly. Zaměstnanci dostávají za odvedenou práci mzdu. V případě, že by práci neměli, měli by k dispozici méně peněz. Získají-li mzdou další peníze, více spotřebovávají, utrácejí, zvyšuje se poptávka, firmy mají odbyt, více nabízejí. Na to, aby mohli více nabízet (vyrábět, poskytovat více služeb), nabírají další zaměstnance, o to více se zvyšuje zaměstnanost, a o to více je pak peněz mezi lidmi, čím více se produkuje a nakupuje, tím vyšší objem daní stát vybere a vybere i více na dani z příjmu fyzických osob, jestliže jsou tyto osoby zaměstnané a pobírají mzdu. Příjem je i na DPH a z daní spotřebních (eventuálně z cla, pokud je nějaký předmět spotřeby dovážen). Z krátkodobého hlediska má expanzivní fiskální politika prorůstový dopad, zvyšování produktu, roste tedy ekonomika. Snižuje se nezaměstnanost. Ovšem je-li vysoká poptávka, rostou pak také ceny. Má tedy za následek často také zvyšování cenové hladiny, inflaci. V dlouhodobém horizontu je to ovšem poněkud jiné. Vzrostou-li ceny, má to zpětný dopad (mimo jiné) na poptávku, lidé méně poptávají, firmám klesá odbyt, zaměstnanci si žádají vyšší nominální mzdy, které jim dorovnávají reálnou mzdu po zvýšení cenové hladiny. Firmy začínají propouštět. Dojde tedy opět k poklesu úrovně zaměstnanosti, úroveň nezaměstnanosti se dostává na potenciální úroveň, klesne na tuto úroveň i produkt. Dlouhodobým efektem je tedy jen růst cen. Expanzivní fiskální politika je prováděna nejen zvyšováním vládních výdajů (na nákupy statků a služeb, transferových plateb), ale také snižováním daní. Jedná se o ponechání více peněz v ekonomice, mezi lidmi a firmami může se tak opět zvyšovat agregátní poptávka.

Restriktivní politika má stejný průběh, jen v opačném směru a s opačným dopadem. Spočívá v omezování a snižování agregátní poptávky zvyšováním čistých daní nebo snižováním vládních výdajů. V krátkém období dojde ke zvýšení nezaměstnanosti (snížení zaměstnanosti), snížení produktu a snížení cenové hladiny (klesnou ceny). V dlouhodobém horizontu se tedy nebude nezaměstnanost a reálný produkt měnit a cenová hladina se sníží.

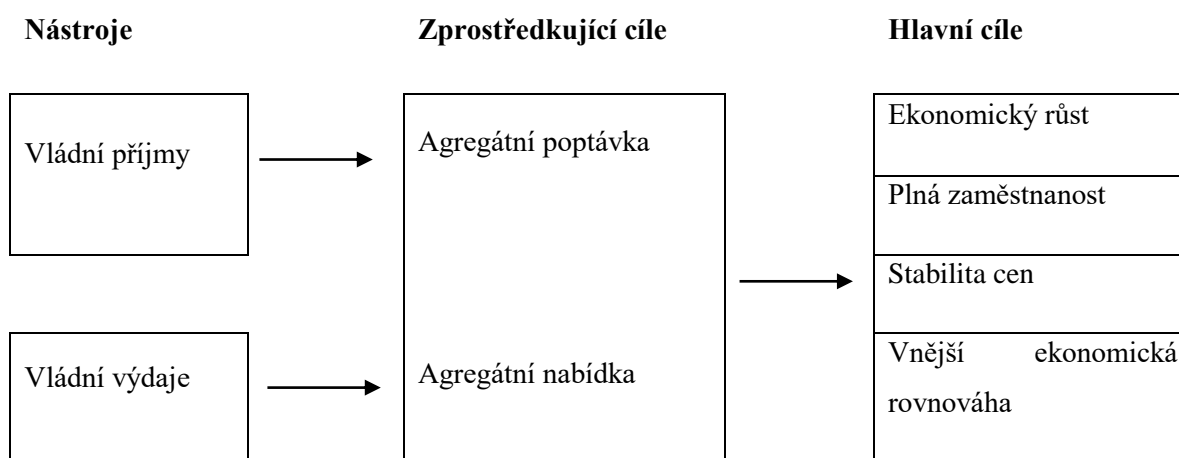
14

¹⁴ BRČÁK, J., SEKERKA, B., STARÁ, D., SVOVODA, D. *Česká republika ve světle ekonomických teorií*. 2012, s. 106-107.

4.2 Cíle fiskální politiky

Cíle fiskální politiky rozlišujeme na cíle zprostředkující a hlavní (konečné). Zprostředkující cíle představují agregátní poptávku a agregátní nabídku, které mají svou výši a strukturou vytvářet předpoklady pro naplnění hlavních cílů, kterými jsou rovnovážný produkt, plná zaměstnanost, cenová stabilita a vnější ekonomická rovnováha.

Obrázek 1 - Nástroje a cíle fiskální politiky

Zdroj: Jurečka, V.: Makroekonomie. 2013. str. 190.

4.3 Nástroje fiskální politiky

Nejdůležitějšími nástroji při naplňování cílů fiskální politiky jsou vládní příjmy (v podobě příjmů státního rozpočtu) a vládní výdaje (v podobě výdajů ze státního rozpočtu).

Podle toho, zda jsou výše a struktura příjmů a výdajů a také jejich změny výsledkem jednorázových rozhodnutí, anebo zda vyplývají z vývoje ekonomiky, rozlišujeme diskreční (záměrná) opatření a vestavěné stabilizátory.¹⁵

Mezi důležité nástroje fiskální politiky patří daně (+), vládní výdaje (-) a vládní transfery (-). Když se sníží daně, lidé a firmy mají více peněz, znamená to tedy podporu investování. Zatímco daně jsou „plusovou položkou“ státního rozpočtu, výdaje a transfery jsou položkou „minusovou“. To vše se v ekonomice a ve státním rozpočtu velmi silně projeví.

¹⁵ JUREČKA, V. *Makroekonomie*. 2013, s. 189

Diskrétní opatření a vestavěné stabilizátory

Státní orgány mění strukturu a výši rozpočtových příjmů a výdajů. Tím působí na vývoj hospodářství. Příjem či výdaj státního rozpočtu se může provádět automaticky na základě pravidel, která přijal příslušný státní orgán. Pokud tato pravidla nejsou stanovena, vyžaduje výdaj nebo příjem jednorázové rozhodnutí státních orgánů.

Na základě toho, zda je či není pro výdaj či příjem potřebné jednorázové rozhodnutí státního orgánu (obvykle parlamentu), rozlišujeme vestavěné (automatické) stabilizátory a změrná (diskrétní opatření).

1) Záměrná (diskrétní) opatření

Záměrná (diskrétní) opatření jsou opatření fiskální politiky, které vyžadují jednorázové rozhodnutí příslušného státního orgánu. Jsou to rozhodnutí o:

- změně daňových sazeb,
- změně ve struktuře výdajů státního rozpočtu,
- změně ve výši jednotlivých položek rozpočtových výdajů.

Například parlament musí vždy schválit, jaké daně a v jaké výši se mají vybírat. Obdobně parlament každoročně schvaluje strukturu rozpočtových výdajů a jejich výši. Tyto změny mají dopad na agregátní poptávku i nabídku. Změny v agregátní nabídce a poptávce vyvolají nakonec změny ve velikosti reálného produktu, zaměstnanosti a cenové hladiny.

2) Vestavěné (automatické) stabilizátory

Vestavěné stabilizátory (built-in stabilizers) jsou opatření fiskální politiky, která po svém zavedení působí v hospodářství automaticky a nevyžaduje žádná další rozhodnutí státních orgánů.

Stabilizátory vláda instaluje do hospodářství, aby napomáhaly trhu zajistit efektivní využití výrobních zdrojů a aby se skutečně vyrobený produkt co nejméně odchyloval od potencionálního produktu; mají tudíž přispívat k minimalizaci výkyvů hospodářského cyklu.¹⁶

Vestavěné, někdy také „automatické“ stabilizátory jsou konstruovány tak, aby automaticky zmírňovaly výkyvy v ekonomice.¹⁷ Automatický stabilizátor je tedy takový mechanismus v ekonomice, který snižuje velikost změny produkce v reakci na změnu autonomních výdajů (autonomní komponenty poptávky).

V podobě progresivní důchodové daně má vláda v rukou důležitý nástroj ke stabilizaci ekonomiky, tj. nástroj umožňující zmírnění fluktuací produkce a zaměstnanosti. Sazba daně se snižuje, když ekonomika vstupuje do fáze recese, kdy klesá produkce a zaměstnanost; naopak se zvyšuje, když hrozí přehřátí ekonomiky.

Mezi automatické stabilizátory se zahrnují i podpory v nezaměstnanosti, které pomáhají udržovat spotřební výdaje i v období, kdy vzrůstá nezaměstnanost. Znamená to, že při existenci podpor v nezaměstnanosti poptávka klesá méně, než by klesala bez těchto podpor. Podpory v nezaměstnanosti mají vliv i na velikost multiplikátoru v ekonomice, protože díky nim se úroveň produkce stává stabilnější.

Automatické stabilizátory (progresivní důchodová daň a podpory v nezaměstnanosti) vedou k nižšímu výdajovému multiplikátoru ekonomiky, což má stabilizující účinky na vývoj úrovně produkce a zaměstnanosti. Chrání tak produkci a zaměstnanost od silných výkyvů v reakci na každou malou změnu v pohybu autonomní poptávky.

V ekonomickém vývoji působí na určení rovnovážné produkce současně všechny složky fiskální politiky (vládní nákupy zboží a služeb, transferové platy, autonomní daně a

¹⁶ BRČÁK, J., SEKERKA, B. *Makroekonomie*. 2010, s. 216-217.

¹⁷ JUREČKA, V. *Makroekonomie*. 2013, s. 190-191.

sazba důchodové daně). Pro určení vlivu jednotlivých komponent fiskální politiky vlády na úroveň rovnovážné produkce se analyzuje každá z komponent separátně, tj. analyzuje se změna:

- ve vládních nákupech zboží a služeb,
- v úrovni transferových plateb (např. pojištění v nezaměstnanosti, subvence k cenám),
- v úrovni autonomních daní,
- ve výši sazby důchodové daně (např. progresivní daň)

4.4 Poptávkově zaměřená fiskální politika

Aktivní fiskální politika se opírá o původní keynesovskou makroekonomickou teorii, dle níž je ve vyspělé tržní ekonomice zabudována tendence k nerovnováze mezi agregátní poptávkou a agregátní nabídkou, přičemž míra a směr této nerovnováhy podléhá cyklickým výkyvům. Vláda by dle této teoretické koncepce měla svou fiskální politikou, konkrétně změnami ve výši svých výdajů a daní, rozdíly mezi agregátní poptávkou a nabídkou vyrovnávat a tak cyklické výkyvy neutralizovat.

Existují čtyři složky agregátní poptávky: spotřeba, investice, vládní výdaje a čistý export. Vláda je schopna ovlivňovat úroveň výdajů na každou z uvedených složek. Jestliže vláda mění daňové sazby u osobních důchodů, ovlivňuje tím spotřebu. Ovlivňuje-li vláda míru zdanění zisku firem, ovlivňuje tím objem investic. Přímou může vláda měnit úroveň vládních výdajů. Vláda také může zavést subvence exportérům a tak podpořit export, anebo změnit dovozní clo, a takto ovlivnit import. Všechna tato daňová a výdajová opatření ovlivňují agregátní poptávku a jejím prostřednictvím úroveň HDP.¹⁸

¹⁸ JUREČKA, V. *Makroekonomie*. 2013, s. 197.

4.5 Nabídkově zaměřené fiskální politika

Ekonomie strany nabídky je makroekonomickou teorií, která hlavní pozornost zaměřuje na důsledky hospodářské politiky pro nabídkovou stranu ekonomiky a jejich růst. Do značné míry je ekonomie strany nabídky reakcí na poměrně jednostranné zdůrazňování poptávky a keynesovsky zaměřené fiskální politice. Dle ekonomie strany nabídky musí být cílem každé hospodářské politiky maximální podpora všech procesů a subjektů, vytvářejících hospodářské bohatství, tzn. nabídku, a minimalizace státních zásahů do hospodářského života, omezující osobní iniciativu.¹⁹

5. Rozpočtová soustava

Na rozpočtovou soustavu lze nahlížet z různých hledisek, např. z finančního, institucionálního apod. Pod pojmem rozpočtová soustava se rozumí:

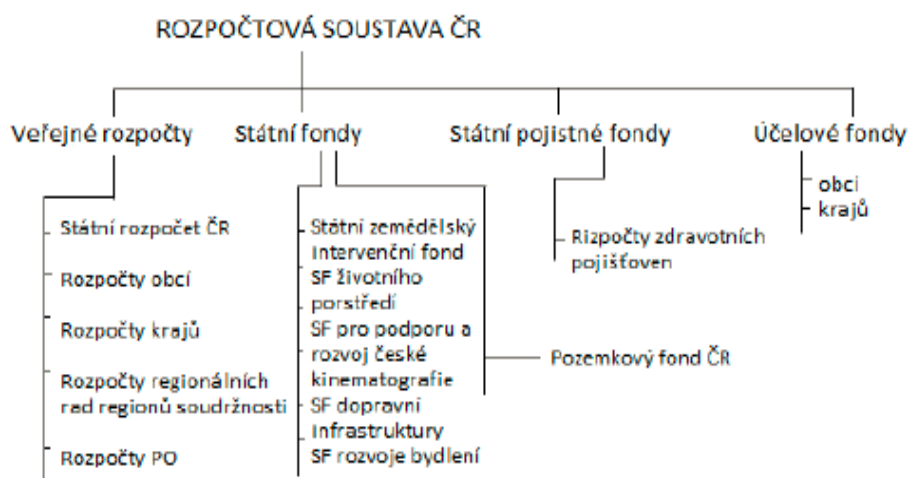
- soustava peněžních fondů (fondové pojetí)
- soustava rozpočtových vztahů uvnitř rozpočtové soustavy,
- soustava orgánů a institucí, které se starají o tvorbu, rozdělování a užití veřejných rozpočtů a mimorozpočtových fondů (institucionální pojetí).

Do rozpočtové soustavy patří:

- soustava veřejných rozpočtů, tzn. státní rozpočet a decentralizované rozpočty na úrovních územní samosprávy (např. v ČR rozpočty obcí a rozpočty krajů). Rozpočty se vytvářejí povinně, což vyplývá ze zákonných předpisů. Rozhodující postavení v rozpočtové soustavě má ve všech zemích státní rozpočet, který má povahu i zákona,
- soustava mimorozpočtových fondů, zpravidla účelových, využívaných na centrální i decentralizované úrovni územní samosprávy,
- rozpočty veřejnoprávních (vládních) neziskových organizací.

¹⁹ JUREČKA, V. *Makroekonomie*. 2013, s. 203.

Obrázek 2 - Rozpočtová soustava v ČR

Zdroj: Peková, J. Pilný, J. Jetmar, M. Veřejná správa a finance veřejného sektoru. 2008. str.204

5.1 Soustava veřejných rozpočtů

Do soustavy veřejných rozpočtů obecně zahrnujeme:

- nadnárodní rozpočet v případě nadnárodních seskupení (např. rozpočet EU),
- ústřední státní rozpočet v zemi (federální rozpočet, státní rozpočet – dále SR, a to podle státoprávního uspořádání příslušné země),
- rozpočty jednotlivých článků územní samosprávy, a to podle jejího vertikálního i horizontálního členění, tzn. rozpočty obcí, rozpočty vyšších stupňů územní samosprávy (krajů, provincií apod.),
- rozpočty veřejnoprávních podniků a veřejnoprávních (vládních) neziskových organizací ve veřejném sektoru.

Jednotlivé druhy veřejných rozpočtů jsou relativně samostatné, i když v různé míře dochází mezi nimi k finančním vztahům. Každá vládní úroveň, každý článek územní samosprávy má svůj rozpočet a je zodpovědný za hospodaření. Soustava veřejných rozpočtů je budována na principu jednoty příjmů a výdajů. Každý rozpočet má svoji vlastní příjmovou základnu, která je zpravidla rozpočtovým omezením.²⁰

²⁰ PEKOVÁ, J., PILNÝ, J., JETMAR, M. *Veřejná správa a finance veřejného sektoru*. 2008, s. 197-198.

6. Státní rozpočet

Státní rozpočet je nejdůležitější veřejný rozpočet. Je nejdůležitějším finančním nástrojem využívaným ústřední vládou v hospodaření státu.²¹

Státní rozpočet je v podstatě finančním plánem hospodaření státu. Průběžně a na konci rozpočtového období se posuzuje plánovaný a skutečný rozpočet.

Každý stát má své výdaje, které musí v podmínkách tržní ekonomiky hradit penězi. Jde jednak o výdaje spojené se státní správou (soudy, správa, policie aj.), se sociálním zabezpečením, zdravotnictvím, školstvím, kulturou, s obranou země. Stát je svými výdaji angažován i v oblasti ekonomiky, např. financováním některých klíčových investic. K zabezpečení výše uvedených výdajů potřebuje stát příjmy, které získává od domácností a firem zejména formou daní, ale také v podobě nejrůznějších poplatků.

Příjmy a výdaje, které stát v daném období (zpravidla ročním) uskutečňuje, tvoří náplň státního rozpočtu. Státní rozpočet je bilancí příjmů a výdajů státu během jednoho rozpočtového roku, který se u nás kryje s rokem kalendářním.

Státní rozpočet je v podstatě záměrem či plánem, založeným na určitých předpokladech. V průběhu rozpočtového období může vyvstat naléhavá potřeba neočekávaných výdajů (přírodní pohroma), mohou se v parlamentu prosadit návrhy na dodatečné výdaje z rozpočtu ve snaze ovlivnit určitou skupinu voličů před volbami, může se změnit oproti předpokladu objem výběru daní apod. Důležitý je proto státní závěrečný účet, který ukazuje, jak vláda v uplynulém rozpočtovém období skutečně hospodařila.²²

Rozpočet musí být schválen a přijat ve formě zákona. Rozpočet navrhuje vláda a schvaluje ho Poslanecká sněmovna.

V České republice návrh státního rozpočtu připravuje Ministerstvo financí ČR ve spolupráci se správci kapitol, územními samosprávnými celky a státními fondy.

Při sestavování a následně schvalování a úpravách se berou v potaz hospodářské cíle státu, současná ekonomická situace, výsledky hospodaření státu v uplynulém roce a také

²¹ PEKOVÁ, J., PILNÝ, J., JETMAR, M. *Veřejná správa a finance veřejného sektoru*. 2008, s. 253

²² JUREČKA, V. *Makroekonomie*. 2013, s. 191-192.

určitý střednědobý výhled a predikce vývoje ekonomika a faktorů, které ekonomický růst ovlivňují.

Pokud ke schválení rozpočtu nedojde od začátku rozpočtového roku, pak se hospodaří podle tzv. rozpočtového provizoria.

Účet státního rozpočtu ČR spravuje Česká národní banka. O pohybech ovšem rozhoduje vláda. Rozpočet je tvořen příjmovou a výdajovou stránkou. Saldo rozpočtu představuje rozdíl mezi příjmy a výdaji.²³

- příjmy > výdaje – rozpočet je v přebytku
- příjmy < výdaje – rozpočet je v deficitu, tedy rozpočet schodkový
- příjmy = výdaje – jedná se o tzv. vyrovnaný rozpočet

6.1 Sestavování státního rozpočtu

Sestavování a přijímání státního rozpočtu popisuje a upravuje zákon o rozpočtových pravidlech. Návrh státního rozpočtu obsahující předpokládané příjmy a výdaje sestavuje v České republice ministerstvo financí v součinnosti se správci kapitol, územními samosprávnými celky a státními fondy. Při sestavování se vychází z výsledků hospodaření státu v uplynulém rozpočtovém období, ze záměrů a cílů hospodářské politiky státu, z předpokládaného ekonomického vývoje národního hospodářství apod. Návrh zákona o státním rozpočtu předkládá ministerstvo financí ke schválení vládě. Účet státního rozpočtu pak spravuje Česká národní banka.

Příjmy a výdaje státního rozpočtu se člení na kapitoly, které vyjadřují okruh působnosti a odpovědnosti ústředních orgánů státní správy. Současně s návrhem státního rozpočtu na konkrétní rozpočtový rok se zpracovává i střednědobý výhled, který je základním dokumentem o záměrech a cílech rozpočtové politiky na delší časové období.²⁴

²³ BRČÁK, J., SEKERKA, B., STARÁ, D. *Makroekonomie – teorie a praxe*. 2014, s. 197.

²⁴ Finance. [online]. [cit. 13. 1. 2018]. Dostupné z <<https://www.finance.cz/zpravy/finance/232615-kdo-a-jak-sestavuje-statni-rozpocet/>>

6.2 Příjmy státního rozpočtu

Těžiště příjmů státního rozpočtu spočívá v daních. Daň představuje přesun peněžních prostředků od soukromého k veřejnému sektoru. Je definována jako povinná, zákonem určená platba do veřejného rozpočtu.

1) Daňové příjmy

- Přímé – slouží k odčerpání části peněžního důchodu na základě zjištění důchodových, resp. majetkových poměrů poplatníka.²⁵

Jedná se například o daň z příjmů (fyzických i právnických osob), daň majetkovou (daň z nemovitostí, daň dědická), daň darovací, daň silniční, apod ...

- Nepřímé – postihují peněžní důchody domácností a firem až v okamžiku jejich použití, tzn. při nákupu statků. Nepřímé daně jsou součástí ceny. Kupující je vlastně platí nepřímo, prostřednictvím zvýšené ceny.²⁶

Příkladem nepřímých daní jsou daně spotřební, daň z přidané hodnoty (HDP), cla ...

- Pojistné na sociální zabezpečení, příspěvek na státní politiku zaměstnanosti a veřejné zdravotní pojištění

2) Přijaté úroky, příjmy z pronájmu a prodeje majetku,

3) Přijaté transfery

Z daňových příjmů České republiky jsou nejvýznamnější položkou co do výše přijatých peněžních prostředků pojistné na sociální zabezpečení, příspěvek na státní politiku zaměstnanosti a veřejné zdravotní pojištění, které pak následuje příjem z DPH a daně z příjmů.²⁷

²⁵ JUREČKA, V. *Makroekonomie*. 2013, s. 193.

²⁶ JUREČKA, V. *Makroekonomie*. 2013, s. 193.

²⁷ BRČÁK, J., SEKERKA, B., STARÁ, D. *Makroekonomie – teorie a praxe*. 2014, s. 198.

6.3 Výdaje státního rozpočtu

- 1) Výdaje sociálního charakteru v podobě transferových plateb (podpory, dávky, příspěvky),
- 2) Vládní nákupy představující například financování běžných a investičních výdajů vlády ve školství, zdravotnictví, v obraně státu, policie, soudy,
- 3) Transferové platby podniků v podobě subvencí, v oblastech jako je doprava, zemědělství, podpora exportu apod.,
- 4) Úroky z veřejného dluhu

Jednoznačně nejvýznamnější položkou z hlediska vydaných prostředků jsou v českém státním rozpočtu neinvestiční transfery obyvatelstva, a z toho na sociální dávky.²⁸

Největší část výdajů státního rozpočtu tvoří takzvané mandatorní neboli povinné výdaje. Ty musí stát hradit, protože mu to příkazují jiné zákony. Jde například o důchody, dávky sociálního zabezpečení, dávky státní sociální podpory, příspěvky na penzijní připojištění a stavební spoření či podpory v nezaměstnanosti. Skupinu takzvaných kvazimandatorních výdajů, které stát musí rovněž platit, tvoří výdaje na armádu, platy státních zaměstnanců či výdaje na aktivní politiku zaměstnanosti. Ostatní výdaje stát nemá povinnost hradit. To je zdroj nejsnazších výdajových škrťů v případě nepříznivého vývoje státního rozpočtu.²⁹

Mandatorní výdaje = stát je ze zákona (popř. na základě jiných závazků) je hradit bez ohledu na výši jeho příjmů.

Rozpočtová skladba rozděluje veřejné výdaje na návratné a nenávratné. Návratné výdaje pro státní rozpočet mají podobu půjček (většinou bezúročné půjčky subjektům územní samosprávy). Nenávratné výdaje tvoří největší část veřejných výdajů. Financují např. vládní nákupy, sociální transfery, územní samosprávy apod.³⁰

²⁸ BRČÁK, J., SEKERKA, B., STARÁ, D. *Makroekonomie – teorie a praxe*. 2014, s. 198.

²⁹ Peníze. [online]. [cit. 17. 8. 2017]. Dostupné z <<http://www.penize.cz/statni-rozpocet>

³⁰ PEKOVÁ, J: *Veřejné finance: úvod do problematiky*. 2008, s. 219.

6.4 Funkce státního rozpočtu

Rozpočet slouží několika základním ekonomickým funkcím, označovaným jako funkce:

- alokační
- redistribuční
- stabilizační

Alokační funkce státního rozpočtu

Státní rozpočty soustřeďují finanční prostředky potřebné k zabezpečení produkce veřejných statků, případně dalších statků, které se vláda ze sociálních nebo politických důvodů rozhodla poskytovat obyvatelstvu bezplatně za nižší cenu. Vláda však často zprostředkovává (zajišťuje nebo financuje) i produkci řady dalších statků, které jsou poskytovány v tzv. veřejném zájmu (jehož pojetí se u různých vlád může podstatně lišit). Výdaje státního rozpočtu slouží jak financování veřejných statků, tak i tzv. veřejné poskytování statků. Součástí alokační funkce státního rozpočtu je rovněž korekce pozitivních a negativních externalit prostřednictvím daní a dotací.³¹

„Veřejné statky jsou zboží a služby nezbytné k chodu ekonomiky a fungování společnosti, které neposkytuje trh (nemají ziskový motiv).“

Redistribuční funkce

Funkcí rozpočtových výdajů je rovněž přerozdělovat (redistribuovat) příjmy (důchody). Cílem rozpočtové redistribuce je zmírnění důchodových a majetkových nerovností. Rozsah redistribuce je v závislosti na prioritách vlády.

³¹ URBAN, J. *Základy teorie národního hospodářství*. 2003, s. 310-311.

Stabilizační funkce

Třetí funkce státního rozpočtu souvisí s ovlivňováním agregátní poptávky v národním hospodářství v rámci stabilizační, expanzivní, nebo restriktivní fiskální politiky vlády.

Vládní nákupy zboží a služeb i transferové výdaje vlády na straně jedné a změny míry zdanění důchodů, případně změny ve výši povinných příspěvků na sociální pojištění, měnící výdaje domácností i firem na straně druhé ovlivňují agregátní poptávku s cílem tlumit výkyvy hospodářského cyklu, stimulovat ekonomický růst a růst zaměstnanosti a zmírňovat inflační tlaky v ekonomice. Pokles zdanění a růst vládních výdajů má na agregátní poptávku expanzivní účinek, růst zdanění a pokles vládních výdajů má naopak restriktivní účinek.³²

6.5 Deficit státního rozpočtu

Jestliže vláda žije „nad poměry“, které jí umožňuje příjmová stránka státního rozpočtu (výdaje rozpočtu jsou větší než jeho příjmy), vzniká deficit státního rozpočtu.³³

Podle vzniku deficitu rozlišujeme strukturální a cyklický deficit. Vestavěné stabilizátory mají v době konjunktury vytvářet přebytek státních příjmů nad výdaji, v době recese pak vzniká rozpočtový deficit. Pokud jsou vestavěné stabilizátory dobře konstruovány a existuje měnová stabilita, a pokud recese nepřevažuje nad konjunkturami, měl by být státní rozpočet minimálně z dlouhodobého hlediska vyrovnán.

Cyklický deficit odráží automatické změny ve výši daní a rozpočtových výdajů, ke kterým dochází v souvislosti s cyklickými výkyvy reálného produktu, nezaměstnanosti a cenové hladiny.

Stát může dlouhodobě podněcovat hospodářský růst diskretními opatřeními, jako jsou např. nižší daně, vyšší výdaje apod. Výdaje potom dlouhodobě převažují nad příjmy, a vzniká tak strukturální deficit jako výsledek permanentní expanzivní rozpočtové politiky.

³² URBAN, J. *Základy teorie národního hospodářství*. 2003, s. 311.

³³ SLANÝ, A. a kol. *Makroekonomická analýza a hospodářská politika*. 2003, s. 144.

Vzhledem k tomu, že cyklický deficit z let recesí je vyrovnáný v průběhu hospodářského cyklu přebytky příjmů nad výdaji z období hospodářské konjunktury, je z dlouhodobého hlediska státní rozpočet vyrovnán, a tudíž je i vůči ekonomice neutrální.

Na rozdíl od cyklického deficitu má strukturální deficit dlouhodobé negativní účinky na chod ekonomiky: snižuje soukromé investiční výdaje a může být zdrojem měnové inflace.

Stát si na pokrytí deficitu půjčuje obvykle na finančních trzích. Výpůjčky provádí např. formou operací na volném trhu. Státní orgány na finančních trzích tak konkurují soukromým investorům. Tato činnost státu může vyvolávat efekt vytěsňování soukromých investic.

Cyklický deficit je vyrovnán přebytky státních příjmů nad výdaji v letech konjunktury. Efekt vytěsňování soukromých investic se tak střídá s efektem vtahování soukromých investic v letech, kdy státní rozpočet vykazuje rozpočtový přebytek. Dlouhodobě, v průběhu hospodářského cyklu, je státní rozpočet vyrovnán, efekt vytěsňování je vyvážen efektem vtahování soukromých investic, takže cyklický deficit nemá vliv na dlouhodobý rozvoj hospodářství.

Strukturální deficit naproti tomu není vyvážen přebytky státního rozpočtu v jiných letech. Způsobuje jenom vytěsňovací efekt s jeho negativními důsledky. Vyvolává růst úrokových sazeb, pokles soukromých investičních výdajů s následným dlouhodobým oslabením růstu reálného produktu a pokles zaměstnanosti při růstu cenové hladiny.

Centrální banka může pokrýt deficit státního rozpočtu emisí peněz, a tím může vládě poskytnout dodatečné prostředky na pokrytí deficitu státního rozpočtu. Státní orgány se tak navzájem zadlužují. Pokud je rozpočtový deficit kryt nově emitovanými penězi, roste bezdůvodně množství peněz v ekonomice. Účinek je jednoznačný: roste cenová hladina, nastává inflace.

Aby se omezilo nebezpečí monetizace deficitu, má v řadě zemí centrální banka relativně nezávislé postavení na ostatních státních orgánech. Úkolem centrální banky je

provádění emisí politiky, která zabezpečí stabilitu měny navzdory zájmům jiných vládních institucí.³⁴

Státní dluh je tvořen závazky vlády. Společně s dluhem mimorozpočtových fondů, místních rozpočtů a dluhem zdravotních pojišťoven tvoří veřejný dluh. Státní dluh vzniká deficitním financováním státního rozpočtu a je financován pokladničními poukázkami, státními dluhopisy (obligacemi), přímými půjčkami nebo například půjčkami od Evropské investiční banky.³⁵

6.6 Financování státního rozpočtu

Mezi základní funkce financování rozpočtu patří:

- peněžní (emisní) krytí
- dluhové krytí
 - 1) krytí domácím úvěrem
 - 2) krytí zahraničním úvěrem
- daňové příjmy

Peněžní financování deficitu

Peněžní (emisní) financování rozpočtového deficitu je zvláštním případem financování, kdy si vláda bere úvěr od centrální banky. Centrální banka přitom může poskytnout buď přímý úvěr, nebo sama přímo od státu zakoupit emitované státní dluhopisy. V tomto případě změna v držbě státních cenných papírů centrální bankou způsobuje odpovídající změnu monetární báze a dochází tak ke krytí deficitu úvěrovou emisí.

³⁴ BRČÁK, J., SEKERKA, B. *Makroekonomie*. 2010, s. 218-219.

³⁵ Peníze. [online]. [cit. 13. 12. 2017]. Dostupné z < <https://www.penize.cz/statni-dluh>

Dluhové financování deficitu

Při dluhovém financování deficitu jednotlivci i firmy (včetně komerčních bank) nakupují státní cenné papíry, které byly emitovány na zvláštní vládní účely s úhradou většinou u centrální banky.

1) krytí rozpočtového deficitu domácím úvěrem

V tomto případě se nedostatek finančních prostředků ve veřejném sektoru pokryje částí úspor soukromého sektoru, která není použita na financování čistého dovozu. Tento způsob financování rozpočtového deficitu se tak projeví nárůstem domácího veřejného dluhu.

2) krytí rozpočtového deficitu zahraničním úvěrem

Jsou-li možnosti krytí rozpočtového deficitu dobrovolnými či vynucenými domácími úsporami omezené, je nutné krýt deficit zahraničním zadlužením. To se pak projeví vznikem či zvýšením zahraničního dluhu s odrazem v nárůstu pasivního salda běžného účtu platební bilance.

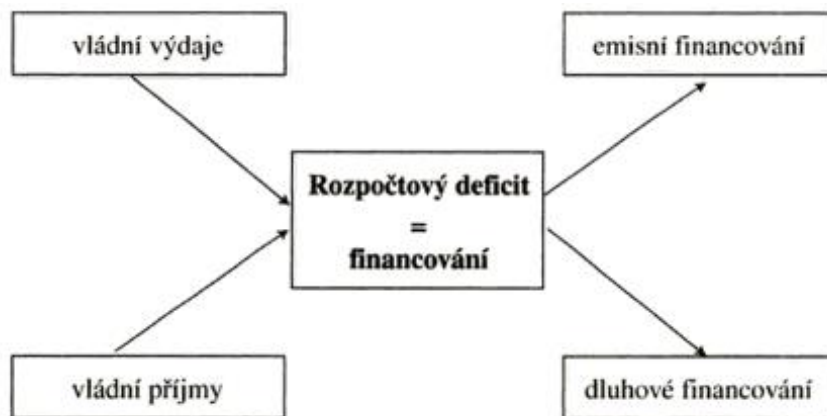
Daně jako zdroj financování deficitu

Daně tvoří na příjmové straně státního rozpočtu nejdůležitější položku. Daň považujeme za zákonem stanovenou platbu do rozpočtu a při její konstrukci se vychází z určitých pravidel. Pravidla konstrukce optimálního daňového systému můžeme shrnout do těchto bodů:

- výnos z daní by měl být pro rozpočtové záměry dostatečný,
- daňové zatížení jednotlivých občanů by mělo být rovnoměrné (spravedlivé),
- daňová povinnost by měla co nejméně narušovat efektivní využívání zdrojů,
- daňový systém by měl být srozumitelný a společností akceptovatelný
- náklady na vybírání daní by měly být co nejmenší

Ekonomické důsledky na zdaňování jsou různé a mají vliv jak na rozdělování důchodů a efektivnost využívání zdrojů (mikroekonomické účinky), tak na ekonomický růst, zaměstnanost a cenovou stabilitu (účinky makroekonomické).³⁶

Obrázek 3 - Rozpočtový deficit a jeho financování

Zdroj: Slaný, A. a kol. Makroekonomická analýza a hospodářská politika. 2003. str. 145

6.7 Saldo státního rozpočtu

Rozpočet může mít aktivní, kladné saldo, označováno také jako přebytkové, nebo pasivní saldo, a to v případě, že budou výdaje převyšovat příjmy. Deficitní rozpočet je kryt výpůjčkami, a to většinou ve formě dluhopisů vydaných vládou, které mohou nakupovat jak domácí, tak zahraniční subjekty. V případě, že nakoupí dluhopisy subjekt zahraniční, nevzniká dluh domácí (vnitřní), ale zahraniční (vnější).³⁷

Rozpočtové saldo lze v nejobecnější rovině charakterizovat jako nesoulad mezi rozpočtovými příjmy a výdaji v rámci fiskálního roku, evidovanými na hotovostní bázi. Jestliže v určitém rozpočtovém období objem veřejných výdajů převyšuje objem veřejných příjmů, vzniká rozpočtový deficit. Převyšuje-li naopak objem příjmů výdaje, vzniká rozpočtový přebytek.³⁸

³⁶SLANÝ, A. a kol. *Makroekonomická analýza a hospodářská politika*. 2003, s. 144-148.

³⁷BRČÁK, J., SEKERKA, B., STARÁ, D., SVOVODA, D. *Česká republika ve světle ekonomických teorií*. 2012, s. 105.

³⁸DVOŘÁK, P. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. 2008, s. 51.

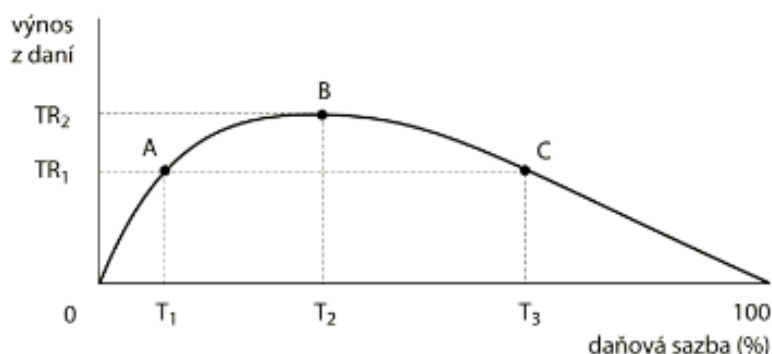
6.8 Lafferova křivka

Lafferova křivka zachycuje elasticitu zdanitelného příjmu, tedy koncept, který nepřímo praví, že stát může maximalizovat daňový výnos nastavením daňového systému do optimálního bodu. Jak příliš nízké zdanění ekonomických subjektů, tak příliš vysoké zdanění přinese do státní poklady nižší než maximální možný daňový příjem.

Vlastností Lafferovy křivky je, že do určitého bodu roste, i když stále pomaleji, a od tohoto bodu začíná klesat. Křivka ukazuje, že maximální míra zdanění neznamená maximální příjem veřejných rozpočtů. Při nulovém zdanění nevybere stát na daních nic. Je-li míra zdanění (daňové sazby) příliš vysoká, daňové subjekty jsou odrazovány od zvyšování výkonu, od práce, úspor atd., popřípadě přenášejí své bydliště nebo sídlo mimo daný stát, což se v konečném efektu projeví v poklesu daňových příjmů. Při 100% sazbě daně je objem vybraných daní nulový, protože se ekonomickým subjektům nevyplatí provádět jakoukoli ziskovou činnost.

Někde mezi dvěma extrémy existuje optimální míra zdanění, která generuje maximální daňový výnos. Do určitého bodu, takzvaný Lafferův bod, se daňový výnos s rostoucím zdaněním zvyšuje. Od tohoto bodu se zvyšování daňových sazeb již projeví negativně v podobě klesajícího celkového daňového výnosu (tzv. prohibitivní zóna). Jde tedy i o to, že dvě různé míry zdanění, jedna nižší a druhá vyšší, vedou ke stejným daňovým příjmům.³⁹

Obrázek 4 - Lafferova křivka

Zdroj: Jurečka, V. a kol. Makroekonomie. 213. str.205

³⁹Finance-management. [online]. [cit. 18. 1. 2018]. Dostupné z < [https:// http://www.finance-management.cz/080vypisPojmu.php?IdPojPass=54&X=Lafferova+krivka](https://http://www.finance-management.cz/080vypisPojmu.php?IdPojPass=54&X=Lafferova+krivka)

7. Hospodářská politika

Přístup státu (vlády) k ekonomice své země. Vláda využívá svěřené či jinak získané prostředky a pravomoce k dosahování předem určených ekonomických (a v širších souvislostech i společenských) cílů za pomoci celé řady nástrojů. Kromě toho můžeme chápat hospodářskou politiku jako samostatnou vědní disciplínu, která se v důsledku rostoucí role státu ve společnosti oddělila od makroekonomie prakticky až v polovině 20. století – J. M. Keynes je pokládán za jejího zakladatele.⁴⁰

Hospodářskou politiku můžeme vnímat ve dvojitým smyslu: jednak jí můžeme chápat zcela obecně jako přístup státu k ekonomice své země. V tomto pojetí není hospodářská politika samoúčelná; vždy se jedná o záměrnou, praktickou činnost státu.

Vláda navrhuje státní rozpočet a v demokratické společnosti jej předkládá parlamentu ke schválení; může navrhopvat nové daně, snižovat (zvyšovat) daně stávající atd.; centrální banka s ohledem na inflaci, resp. kurz domácí měny, může snižovat (zvyšovat) základní úrokové sazby, příp. ovlivňovat svými nástroji výši kurzu. Antimonopolní úřad zasahuje v případě porušení hospodářské soutěže kupř. kartelovými dohodami, které uzavřeli významní producenti atd.

Druhý aspekt hospodářské politiky spočívá v jejím pojetí jakožto teoretické disciplíny. Teoretická hospodářská politika je zaměřena na analýzu probíhajících jevů, po které následují návrhy opatření na jejich řešení pomocí konkrétních nástrojů. O tom, jakých nástrojů bude použito, kdy a za jakým účelem, rozhoduje převažující teoretické zázemí, ze kterého vláda (stát) čerpá. Jestliže kupř. dojde k deficitu veřejných financí, může tento schodek být anulován buď zvýšením daní, nebo snížením veřejných výdajů, resp. oběma způsoby. Teorie hospodářské politiky vychází z ekonomické teorie – především z makroekonomie. Přebírá však také mnoho poznatků z oblasti politiky, politologie, práva a veřejné správy. Tato skutečnost mimo jiné ukazuje, že hospodářská politika je hraniční disciplínou mezi ekonomii a politologií: z hlediska ekonomie zkoumá možnosti realizace zájmů jednotlivých ekonomických subjektů; z hlediska politologie formuje a vytváří komplexní a ucelený hospodářsko-politický systém.

⁴⁰ ŽÁK, M. *Hospodářská politika*. 2006, s. 6.

hospodářské politiky je poměrně mladou disciplínou, protože se začala formovat až ve 30. letech minulého století. Podmínky, za kterých se teorie hospodářské politiky rozvíjela, ovlivnily vznik jejich dvou hlavních proudů.⁴¹

- Anglo-americký proud chápe hospodářskou politiku především jako krátkodobou konjunkturální politiku. Tomu odpovídá charakter cílů (stabilita měny, stabilita cen, plná zaměstnanost a další aspekty ekonomické rovnováhy) i nástrojů (zejména monetární a fiskální opatření). Později se však u tohoto proudu setkáváme se snahami doplnit toto krátkodobé hledisko rovněž aspektem dlouhodobým (cílem ekonomického růstu).
- Kontinentální proud, představovaný hlavně západoněmeckými a švýcarskými neoliberály (např. L. Erhard, W. Eucken), chápe hospodářskou politiku jako systémotvornou činnost státu. Tomu odpovídá charakter cílů (vytvoření takového mechanismu fungování ekonomiky, který vyžaduje co nejméně přímých zásahů do běžného chodu ekonomiky) i povaha nástrojů (důraz je položen na ty prvky, které mají obecnou, nikoliv selektivní či časově omezenou platnost).⁴²

Hospodářskou politiku státu můžeme vymezit jako souhrn:

- Cílů, o které stát v hospodářství usiluje,
- Nástrojů a rozhodovacích procesů, kterých k naplnění cílů používá,
- Opatření státu v jednotlivých oblastech ekonomické reality.

Při naplňování hospodářské politiky musí státní orgány vycházet u určitých koncepcí.⁴³

⁴¹ KLIKOVÁ, CH., KOTLÁN, I. a kol. *Hospodářská politika*. 2012, str. 9.

⁴² SLANÝ, A. a kol. *Makroekonomická analýza a hospodářská politika*. 2003, s. 87.

⁴³ SEKERKA, B., BRČÁK, J., KUČERA, A. *Ekonomie trochu jinak*. 2015, s. 306.

7.1 Cíle hospodářské politiky

V tržní ekonomice stát plní navzájem propojené úkoly. Efektivita ekonomiky řízené trhem se snižuje v situaci nedokonalé konkurence, při výskytu externalit a z dalších důvodů.

Stát by proto měl usilovat o zvýšení efektivnosti v alokaci výrobních faktorů prostřednictvím tržního mechanismu. Tato činnost státu má svůj mikroekonomický i makroekonomický aspekt. V prvním případě působení státu může nabýt např. formy protimonopolní regulace, ve druhém případě podoby strukturální (odvětvové) politiky.

Stát jako reprezentant společnosti by měl ovlivňovat rozdělení důchodů, které se vytvořilo na trzích a které společnost nemusí považovat za přijatelné. Svými nástroji může stát přerozdělovat důchody tržních subjektů a měnit tak jejich postavení na trhu produktů i na trhu výrobních faktorů. Tato činnost mění výrazně nejen pozici jednotlivých tržních subjektů a situaci na dílčích trzích (má tudíž svůj mikroekonomický aspekt), ale i vzájemné postavení jednotlivých sektorů (tj. má i makroekonomický rys).

Stát by měl podporovat stabilní rozvoj národního hospodářství jako celku, měl by rozvíjet schopnosti tržního mechanismu překonávat národohospodářské poruchy vzniklé uvnitř ekonomiky i mimo ni (např. cenové výkyvy, výkyvy v objemu vyrobené produkce apod.). Stát může napomáhat tržnímu mechanismu překonávat poruchy a vracet se do rovnovážného stavu. Může se v tomto případě jednat např. o politiku ekonomického růstu, krátkodobou stabilizační politiku apod. Jde tudíž o převážně makroekonomickou činnost státu.

Státní orgány plní současně všechny uvedené úkoly, tj. působené na efektivnost hospodářství, na stabilní rozvoj ekonomiky a ovlivňování rozdělování důchodů ve společnosti.

Významnou roli hraje makroekonomická stabilizační politika. v rámci národní ekonomiky sledují státní orgány následující stabilizační cíle:

- Zajištění cenové stability – vlády obvykle neočekávají naprostou strnulost cen na všech trzích, ale snaží se změny cen minimalizovat a zabránit neočekávaným cenovým šokům;

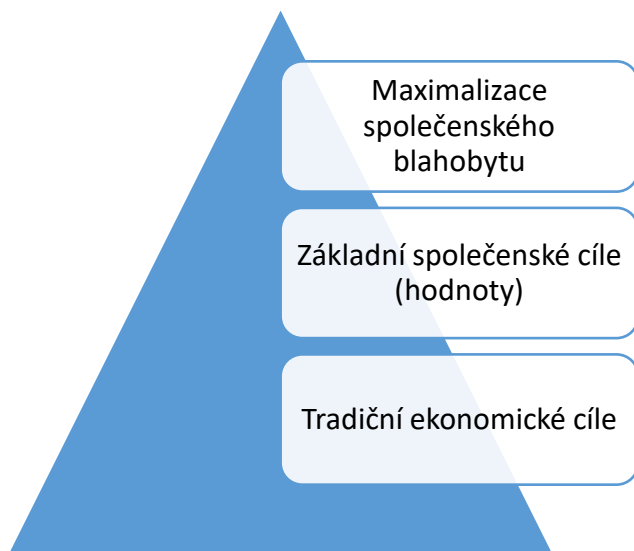
- Podpora zaměstnanosti – nejde zde o plnou, stoprocentní nezaměstnanost, ale o udržení nezaměstnanosti na úrovni, která se blíží přirozené míře nezaměstnanosti.

Podmínky úspěšného naplňování cílů ekonomické politiky jsou opatření, která mají působit na:

- Růst reálného produktu – produkt by měl růst tak, aby byla zajištěna cenová stabilita a dostatečná zaměstnanost;
- Rovnovážnost vztahů národního hospodářství se zahraničím – státní orgány působí na rovnováhu platební bilance a stabilitu měnových kurzů tak, aby jejich dlouhodobý vývoj neohrožoval plnění výše uvedených základních cílů.

Z makroekonomického pohledu se v tržní ekonomice mohou projevit nedostatky, jako je nezaměstnanost, inflace a cyklický hospodářský vývoj. Korigovat tyto nedostatky tržního mechanismu by měl stát. Opatření státního aparátu však mohou situaci zhoršit z různých důvodů např. použitím nesprávných předpokladů, dat, metody apod.⁴⁴

Obrázek 5 - Hierarchie cílů hospodářské politiky

Zdroj: Vlastní zpracování

⁴⁴ BRČÁK, J., SEKERKA, B. *Makroekonomie*. 2010, s. 38-39.

Budování vyspělé tržní ekonomiky je reálné pouze tehdy, jestliže je společnost vystavěna na principu trvalých všelidských hodnot, na kterých se konsensuálně dohodnou všechny subjekty ve společnosti.⁴⁵

7.2 Nástroje hospodářské politiky

Za nástroje hospodářské politiky označujeme prostředky, které má stát pod svou kontrolou, a které používá k dosažení vytyčených cílů. Z toho vyplývá, že nástroje hospodářské politiky jsou velmi četné a je jich celá škála. Můžeme je členit podle různých hledisek:

- Podle úrovně působení na nástroje **makro- a mikroekonomické**,
- Podle charakteru vlivu na nástroje **přímé a nepřímé**,
- Podle oblasti působení (**nástroje měnové, fiskální atd.**),
- Podle způsobu ovlivňování na nástroje **selektivní a plošné**,
- Podle toho, zda se mění podstatné prvky ekonomického systému na nástroje **systémotvorné**, a nástroje **běžné hospodářské politiky**.

Nástroje systémotvorné (nástroje politiky řádu) mění hlavní prvky ekonomického systému, způsob koordinace ekonomických aktivit a motivaci jednání ekonomických subjektů. Chápeme pod nimi pravidla chování pro nositele rozhodování, která mění systémové prvky. Jedná se kupř. o změnu systému regulovaných cen na systém tržně tvořených cen, o liberalizaci zahraničně-obchodních vztahů z původně centrálně řízeného zahraničního obchodu apod.

Nástroje běžné hospodářské politiky (nástroje politiky procesu) sice na chování ekonomických subjektů působí také, ale hlavní rysy hospodářského systému zůstávají zachovány a způsob koordinace hospodářských aktivit se nemění. Jako příklad můžeme uvést změnu úrokové sazby, která ovlivní sklon k úsporám a k investicím, nebo změnu daňového zatížení, která působí na pracovní motivaci jednotlivců.

Důležitost tohoto rozlišení nástrojů je zřejmá ze dvou hledisek. Z hlediska jejich kvantifikovatelnosti vidíme, že zatímco nástroje běžné hospodářské politiky jsou relativně přesně určeny (kupř. výše úrokové sazby, výše zdanění apod.) a proto je také nazýváme

⁴⁵ KLIKOVÁ, CH., Koblán, I. a kol. *Hospodářská politika*. 2012, s. 77.

nástroji kvantitativními, nástroje systémotvorné kvantifikovat nelze. Z tohoto důvodu je někdy označujeme jako nástroje kvalitativní povahy.

Ještě významnější je hledisko předvídatelnosti jejich dopadů: u nástrojů běžné hospodářské politiky můžeme poměrně přesně odhadnout důsledky prováděných změn a na základě toho sestavit i krátkodobou prognózu hospodářsko-politického vývoje. U systémotvorných nástrojů je předvídatelnost jejich dopadů do ekonomiky v podstatě nemožná; zásahy do koordinace hospodářského systému jsou natolik komplikované, že jejich důsledky lze jen velmi obtížně předvídat.⁴⁶

7.3 Nositelé hospodářské politiky

Jako nositele hospodářské politiky označujeme ty subjekty, jež se podílí na procesu formování hospodářské politiky, na jejím provádění a kontrole. Hospodářská politika je záležitostí profesionálních a specializovaných institucí.⁴⁷

Tyto instituce se třídí do několika skupin. Jedná se o:

- zákonodárné instituce (parlament),
- vládní instituce (vláda, ministerstva či jiné státní instituce, jako kupř. celní a daňové orgány, živnostenské úřady),
- emisní banku jako nositele měnové politiky
- instituce vytvářející tržní prostředí a dohlížející na jeho kvalitu (protimonopolní úřady),
- soudní instituce, jež zaručují vymahatelnost zákonem stanovených pravidel,
- instituce protivážných sil či nositele vlivu, které sice nepatří k formální organizaci hospodářské politiky, ale přímo či nepřímo ji ovlivňují (odborníky, organizace zaměstnavatelů, politické strany apod.).

možností je členění nositelů hospodářské politiky podle jejich podílu na hospodářsko-politickém rozhodování. Jsou to tyto dvě skupiny:

⁴⁶ KLIKOVÁ, CH., Kotlán, I. a kol. *Hospodářská politika*. 2012, s. 28-29.

⁴⁷ SLANÝ, A. a kol. *Makroekonomická analýza a hospodářská politika*. 2003, s. 97.

- **nositelé hospodářsko-politického rozhodování (devizní sféra)**, kam řadíme instituce a osoby, které mají pravomoc rozhodnutí přijímat, vykonávat a prosazovat; tato pravomoc je jim dána ze zákona. K hlavním nositelům této skupiny patří vláda, parlament a centrální banka (tvůrci hospodářské politiky),
- **nositelé hospodářsko-politického vlivu (vlivová sféra)**, což jsou instituce a osoby, které mají možnost hospodářsko-politické rozhodování ovlivňovat, ale nemají rozhodovací a výkonné pravomoce. Sem patří velké podniky, politické strany, odbory, tisk apod.

Nositelé hospodářské politiky (ať devizní, nebo vlivové sféry) jsou subjekty, které vystupují v celém procesu hospodářské politiky; ten můžeme rozdělit na:

- proces formulování hospodářské politiky,
- proces provádění hospodářské politiky,
- proces kontroly.⁴⁸

7.4 Typy a úkoly hospodářské politiky

Obecně se uznává, že všechny aspekty státních příjmů a výdajů, vládních půjček a používání vypůjčených fondů by měly být zkoumány ve vzájemných souvislostech. Tato oblast se označuje jako „veřejné finance“.

Typy hospodářské politiky se zpravidla dělí na:

- fiskální politiku, které se zabývá daňovými systémy a vládními výdaji, ať už potřebné fondy byly získány zdaněním, nebo půjčkou;
- správu dluhů, která se týká podmínek a částek, které si vláda vypůjčila a které splácí;
- monetární politiku, která se zabývá změnami množství peněz v ekonomice a výší úrokových sazeb, jež provázejí záměrně či náhodně jiné státní finanční operace.

Stabilní rozvoj ekonomiky vyžaduje cenovou stabilitu a dostatečnou zaměstnanost. Tyto požadavky jsou spjaty s dostatečným tempem růstu reálného produktu a rovnováhou domácího hospodářství v zahraničně ekonomických vztazích.

⁴⁸ KLIKOVÁ, CH., Kottlán, I. a kol. *Hospodářská politika*. 2012, s. 27-28.

Podle toho, jak se řeší vzájemný vztah tržního mechanismu a státní regulace a jakou váhu mají jednotlivé cíle stabilizační hospodářské politiky, se vytvořily různé typy hospodářské politiky. Jde zejména o typ hospodářské politiky keynesiánské, klasické a neoklasický (konzervativní) a neokeynesiánský.

Keynesiánský typ hospodářské politiky

Keynesiánský typ hospodářské politiky je spojen se jménem anglického ekonoma J. M. Keynese a vychází z modelu určení důchodu, které tento anglický ekonom vypracoval ve 30. letech minulého století.

Keynesiánci požadují, aby státní orgány pružně reagovaly na vývoj hospodářství a korigovaly plynule svými opatřeními poruchy v ekonomice. Vláda má zasahovat permanentně a neustále doladřovat chod ekonomiky (tzv. fine tuning). Státní orgány mají považovat za hlavní cíle hospodářské politiky vysoký stupeň zaměstnanosti. Všichni lidé, kteří chtějí pracovat a práci hledají, by jí také měli nalézt. Aby bylo možné zajistit dostatečný stupeň zaměstnanosti, musí výroba (tj. nabídce) na trhu odpovídat dostatečně rozsáhlá poptávka. Stát by měl proto podporovat růst poptávky, doplňovat soukromé výdaje státními výdaji. Státní výdaje plynou ze státního rozpočtu. Proto keynesiánci považují za nejvýznamnější nástroje fiskální politiky.

Klasický a neoklasický typ hospodářské politiky

Podle klasiků a neoklasiků by měl stát vytvářet optimální podmínky pro fungování tržního mechanismu. Stát má stanovit přesné a dlouhodobě patná pravidla pro tržní subjekty a minimalizovat (či odstranit) permanentní státní regulaci. Hlavní podmínkou činnosti tržního mechanismu je cenová stabilita. Ta umožňuje hospodářským subjektům v tržním hospodářství chovat se racionálně s ohledem na maximalizaci jejich prospěchu.

V inflaci se mění hodnota peněz a subjekty ztrácejí stabilní měřítko, v němž vyjadřují úspěšnost své činnosti. Cenová stabilita a dobře fungující tržní mechanismus zajistí i druhý cíl, dostatečnou zaměstnanost. Cenové stabilitě má stát napomáhat stálým růstem nabídky peněz v souladu s dlouhodobým tempem růstu hospodářství. Proto je

hlavním nástrojem státní regulace pro zastánce klasického a neoklasického přístupu monetární politika.

Neokynesiánský typ hospodářské politiky

Neokynesiánská politika za svůj hlavní cíl považuje dostatečnou zaměstnanost. S ohledem na vývoj tržních ekonomik po druhé světové válce obrací svou pozornost i k cenové stabilitě jako nezbytné podmínce realizace hlavního cíle, zaměstnanosti. Na cenovou stabilitu má stát působit regulací nabídky peněz. Neokynesiánci tudíž chtějí působit na hospodářství vhodnou kombinací monetární a fiskální politiky.⁴⁹

Liberální hospodářská politika

Liberální hospodářská politika vychází z klasických a neoklasických ekonomických teorií a jde jí o dva cíle, které se doplňují: minimální intervenci státu a svobodné působení trhu. Nejčastěji bývá řazena mezi hospodářské politiky, které dávají přednost boji proti inflaci před bojem proti nezaměstnanosti. Může však existovat nesoulad mezi liberální teoretickou konstrukcí a liberální doktrínou nebo politikou v praxi.

Dějinná zkušenost ukazuje, jak velice může politika vycházející z liberalismu vychvalovat protekcionismus nebo požadovat státní zásahy, například za účelem oživení ekonomiky. Liberálové se obvykle nebrání ani státním intervencím v oblasti mezd, mají-li podobu restriktivní mzdové politiky.

- 1) Konjunkturální politika; vychází z liberalismu a dává přednost politice monetární před rozpočtovou. V rozpočtových otázkách hlásá liberalismus tři cíle, které mohou být protichůdné:
 - omezování veřejných výdajů: intervence státu nemá nahrazovat soukromou iniciativu,
 - omezování daňového břemene: daňový systém nemá ani odrazovat jednotlivce, ani deformovat vliv tržních sil,

⁴⁹ BRČÁK, J., SEKERKA, B. *Makroekonomie*. 2010, s. 42-43.

- odstranění státního deficitu: deficit je financován buď tvorbou peněz, což vede k inflaci, nebo půjčkou, což vyvolá efekt vytlačování soukromého sektoru z kapitálového toku.

V měnových otázkách se liberalismus projevuje v tom, že:

- považuje za prioritní boj proti inflaci; odmítá financovat deficit státního rozpočtu pomocí emise peněz,
- odmítá omezování úvěrů, které deformují působení tržních sil,
- chce působit prostřednictvím úrokových sazeb nebo kontrolou monetární báze.

2) Liberální hospodářská politika sleduje již několik let strukturální cíle, aby se zajistilo lepší fungování trhu:

- na trhu výrobků: liberalizace cen a politika konkurence,
- ne vztahu ke struktuře výroby: privatizace státních podniků,
- na trhu práce: flexibilita zaměstnanosti a mezd (odstranění nebo omezení růstu minimálních mezd),
- odmítnutí „sociálního“ státu: stát má kontrolovat pouze oblast vzdělávání a sociální péče.

Například politika boje proti inflaci se více či méně explicitně vztahuje k určitému vysvětlení inflace a působí pak různě podle toho, zda se příčina inflace spatřuje v emisi peněz, v poptávce nebo v tvorbě příjmů. Politika zaměstnanosti může vycházet z keynesiánské představy, že nezaměstnanost je důsledkem nedostatečné poptávky, nebo z klasické teorie, zdůrazňující náklady práce. Konečně i investice mohou být stimulovány různě podle toho, zda se příčina nedostatečné investiční činnosti spatřuje buď v nedostatečných odbytích, nebo v nedostatečných ziscích.⁵⁰

⁵⁰ SEKERKA, B., BRČÁK, J., KUČERA, A. *Ekonomie trochu jinak*. 2015, s.312-313.

8. Hospodářský cyklus

Hospodářský cyklus představuje výkyvy ve výstupu, příjmech a zaměstnanosti, které postihují celou ekonomiku a obvykle trvají něco mezi dvěma až deseti lety. Pro tyto výkyvy je charakteristická ekonomická expanze nebo útlum ve většině sektorů ekonomiky najednou.⁵¹

V obecném smyslu je hospodářské cykly charakterizovat jako výkyvy (fluktuace) v ekonomické aktivitě v podobě opakovaného kolísání reálného produktu, zaměstnanosti, investic, zisků a jiných veličin. Výkyvy hospodářského růstu jsou obecně nazývány cykly; nejsou však cyklické ve smyslu pravidelnosti a jsou v mnohém nepředvídatelné. Při praktickém sledování hospodářských cyklů se pozornost soustředí obvykle pouze na výkyvy aktuálního reálného produktu, po určité době se ekonomika opět navrácí ke své rovnováze, tedy do stavu relativně vyrovnané agregátní nabídky a poptávky.⁵²

Tržní ekonomika se nevyvíjí „hladce“, nýbrž podléhá ekonomickým výkyvům. Měli bychom odlišovat strukturální výkyvy od cyklických výkyvů. Ke strukturálním výkyvům dochází, protože se neustále mění preference spotřebitelů, mění se vzácnost ekonomických zdrojů, objevují se nové technologie. Strukturální výkyvy znamenají, že se některé odvětví „smršťují“ a jiná naopak expandují. Proto se u některých výrobců zásoby dočasně hromadí a jiní naopak pocítují jejich dočasný nedostatek. Strukturální výkyvy jsou pro mnoho lidí nepříjemné, ale jsou přirozenou a nezbytnou reakcí ekonomiky přizpůsobující se změnám na trzích. Na rozdíl od strukturálních výkyvů, kdy některá odvětví omezují výrobu a jiná odvětví expandují, jsou cyklické výkyvy charakterizovány všeobecným poklesem a poté zase všeobecným růstem výroby a zaměstnanosti v téměř všech odvětvích.⁵³

⁵¹ SAMUELSON, P.A. *Ekonomie*. 2013, s.429.

⁵² BRČÁK, J., SEKERKA, B. *Makroekonomie*. 2010, s. 277-278.

⁵³ HOLMAN, R.: *Ekonomie*. 2005, s. 512-513.

8.1 Teorie hospodářského cyklu

V průběhu minulých let byl rozvoj makroekonomie značně živen řadou debat ohledně zdrojů hospodářských výkyvů. Někdo se domnívá, že jsou zapříčiněny měnovými výkyvy, jiní zase říkají, že za ně mohou výrobní šoky, další zase, že příčinou jsou změny v exogenních výdajích. Pravděpodobně nikdy nevyčerpáme všechny možnosti, jakými lze vysvětlit původ hospodářských cyklů, přesto je užitečné rozdělit jednotlivé teorie do dvou kategorií, na vnitřní a vnější. Vnější teorie mají příčiny hospodářského cyklu ve výkyvech některých faktorů, které se nacházejí vně ekonomického systému – války, revoluce, volby, vývoj ceny ropy, nově objevené naleziště zlata, migrace, nově objevené země nebo přírodní zdroje, vědecké objevy a technologické inovace nebo dokonce skvrny na slunci, klimatické změny a změny počasí.

Příkladem vnějšího cyklu bylo vypuknutí 2. světové války. Když Německo a Japonsko zahájily válku v Evropě, ve Spojených státech došlo k rozsáhlému budování armády, velkému růstu výdajů a růstu agregátní poptávky, které vytáhly Spojené státy z velké deprese. Máme tu tedy vnější událost, válku, která vedla k obrovskému růstu vojenských výdajů a k největší hospodářské expanzi 20. století.

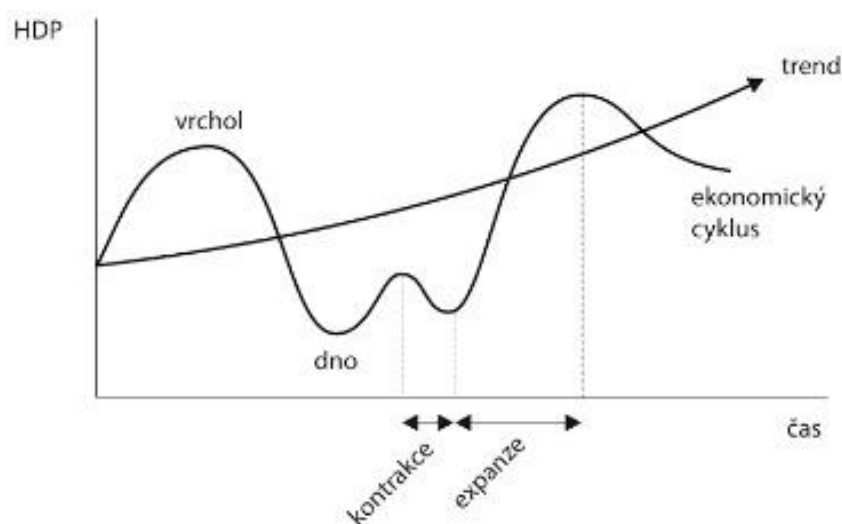
Na druhé straně, vnitřní teorie hledají mechanismy uvnitř samotného ekonomického systému. Tento přístup vidí v každé expanzi i zárodek následující recese a hospodářského poklesu a naopak v každé recesi zárodek příštího oživení a expanze.⁵⁴

⁵⁴SAMUELSON, P.A. *Ekonomie*. 2013, s. 431.

8.2 Fáze hospodářského cyklu

Ekonomický cyklus je posloupností pravidelně se opakujících fází vzestupu, poklesu a stagnace makroekonomické aktivity, jmenovitě pak reálného HDP, zaměstnanosti, soukromé a veřejné spotřeby a investiční činnosti. Jde o jakýsi neustálý koloběh, v jehož průběhu se jednotlivé fáze postupně vystřídají, a jakmile k tomu dojde, celý proces vypuká nanovo. Jak ukazuje obr., fázemi ekonomického cyklu jsou tzv. **expanze** (též oživení, obnova), **vrchol** (čili konjunktura, prosperita, boom), **kontrakce** (někdy recese, krize), **dno** (sedlo, deprese).⁵⁵

Obrázek 6 - Fáze hospodářského cyklu

Zdroj: Jurečka, J. a kol. Makroekonomie. 213. str. 243

Je-li ekonomika ve fázi **expanze**, znamená to, že reálný HDP země – a spolu s ním i další reálné makroekonomické veličiny – nabývají na síle. Je tomu tak proto, že domácnosti (a vláda) ve zvýšené míře poptávají statky produkované firmami, jež na vzestup poptávky po své produkci reagují růstem objemu výroby. Aby ovšem firmy mohly více vyrábět a nabízet na trhu, musejí rozšiřovat výrobní kapacity, tj. najímat větší množství práce, kapitálu, potažmo dalších výrobních faktorů. Zaměstnanost v ekonomice roste, neboť lidé, kteří byli v minulosti nezaměstnaní či pracovali pouze na částečné úvazky, nyní nacházejí dostatek plnohodnotných volných pracovních míst. Zisky stávajících firem tak rostou a další očekávaný vzestup průměrné míry zisku v ekonomice

⁵⁵ JUREČKA, V.: *Makroekonomie*. 2013, s. 243.

vede k zakládání nových firem. Banky, jež dříve neměly dostatek zájemců o půjčky, v této době prosperují a dosahují vyšších zisků. V expandující ekonomice se více spotřebovává, více vyrábí i více investuje.

Ve fázi konjunktury, kdy je ekonomika na **vrcholu** své aktivity, se stále rychlejším tempem začínají prosazovat nákladové tlaky nutící výrobce zvyšovat ceny produkovaných statků. Donedávna zahálející výrobní faktory jsou takřka vyčerpány, firmy nemohou snadno nalézt zájemce o zaměstnání a snaží se lákat penzisty a pracovníky konkurenčních firem na vyšší hodinové mzdové sazby. To obratem prodražuje výrobu a samo o sobě snižuje její ziskovost. Prudce rostoucí konzumní aktivita domácností však oslabuje míru úspor v ekonomice a finanční zdroje, které banky poskytují výrobcům i spotřebitelům, se tudíž stávají dražšími. Ekonomika v konjunkturu jeví na povrchu znaky všeobecného bohatství, avšak intenzivní aktivita trhů a vysoká úroveň zaměstnanosti, mezd a cen zastírá prohlubující se ekonomické problémy.

Kontrakci ekonomické aktivity je možno vnímat jako proces jakési ozdravné reakce ekonomiky na předchozí období přílišného optimismu a rozmach spotřeby i výroby. HDP a další reálné makroekonomické veličiny oslabují. Domácnosti, kterým progresivně rostou životní náklady, ruší své objednávky statků dlouhodobé spotřeby a výrobcům automobilů či stavebním firmám se začíná hromadit neprodané zboží. S růstem cen v ekonomice postupně klesá poptávka domácností po všech druzích výrobků a služeb, i když v případě potravin či elektrické energie tento pokles poptávky není tak výrazný jako v případě zmíněných automobilů a domů. Firmy se snaží reagovat výprodeji své produkce za nižší ceny a zvyšováním efektivity výroby cestou snižování nákladů. Zbavují se tedy části pracovníků, prodávají nepotřebné stroje a nemovitosti a ztrácejí zájem o bankovní úvěry a posílené výrobních kapacit. Mnohé firmy pokles míru zisku nutí ukončit činnost a jiné alespoň značně omezit rozsah výrobní aktivity. V ekonomice klesá zaměstnanost, bankám rostou nevyužívané úvěrové kapacity a objem ztrátových pohledávek za firmami, které nejsou s to půjčky splácet. Dochází k omezování investiční činnosti a banky nemají dostatek důvěryhodných zákazníků ani z řad spotřebitelů, neboť těm v průměru klesají příjmy. To je jednak důsledek rostoucí nezaměstnanosti, jednak důsledek postupného snižování mzdových sazeb firmami tlačенých poklesem zájmu o nabízené zboží.

Klesající ceny výrobků a služeb spolu s klesajícími cenami výrobních faktorů ženou ekonomiku z fáze kontrakce do fáze deprese, na **dno** její aktivity. V této fázi

ekonomického cyklu je nezaměstnanost vysoká, výdaje spotřebitelů a potenciálních investorů stagnují na velmi nízké úrovni a celkově v ekonomice vládne pesimismus a averze k riziku. Zchudlé domácnosti vyčkávají, zda ceny zboží ještě neklesnou a odkládají dále své nákupy, firmy jsou pesimistické a nevěří v brzký vzestup poptávky po své produkci, banky nevidí téměř žádné perspektivní zákazníky a raději neposkytují půjčky. Hubené zisky značně zredukovaly počet firem a bankovních domů v ekonomice, takže v činnosti pokračují jen ty nejsilnější. To je ovšem svých způsobem příznivé východisko pro budoucnost, poněvadž hrozba úpadku donutila výrobce zracionalizovat a zefektivnit podnikatelské aktivity. Ekonomika se odrazí ode dna a ekonomický cyklus přejde do falešné fáze expanze.⁵⁶

8.3 Typy hospodářských cyklů

Základní specifikace hospodářských cyklů spočívá v jejich časové dimenzi; rozlišují se na tři druhy cyklů podle délky jejich trvání:

- 1) Krátkodobé kolísání reálného produktu v jednotlivých odvětvích v několikaměsíčních po sobě následujících obdobích pod vlivem sezónních událostí (vliv počasí v zemědělství a stavebnictví, rostoucí poptávka před Vánocemi, vliv dovolených v létě apod.). Krátkodobé cykly vznikají též vlivem změny zásob včetně rozpracované výroby. Krátkodobé cykly (36-40 měsíců) se nazývají **Kitchinovy**.
- 2) Střednědobé – **Juglarovy** (10-11 let). Jde o hospodářské (též obchodní nebo průmyslové) cykly, představované investicemi do strojů a zařízení (obnova technického vybavení podniků). Označují se jako konjunkturální kolísání či konjunkturální cyklus.
- 3) Samostatným problémem jsou tzv. dlouhé **Kondratěvovy vlny** (v délce 50-60 let), které jsou v různých hypotézách vysvětlovány takovými událostmi, jako jsou např. války, objevy nových nalezišť zlata nebo klimatické změny, dále rozšiřování světového trhu (např. rozvojem koloniálních soustav), velkými investičními cykly do infrastruktury (výstavba železnic) a jinými okolnostmi. Rozšířená je dále teorie, podle

⁵⁶ JUREČKA, V.: *Makroekonomie*. 2013, s. 244-245.

kteří jsou příčinami dlouhých vln tzv. inovace, a to inovace vyšších řádů (nové technologie, např. plastické hmoty, mikroprocesory).⁵⁷

8.4 Příčiny cyklického vývoje

Cyklický vývoj ekonomiky je trvale předmětem výzkumu a řadě ekonomů se podařilo odhalit některé jeho důležité stránky. Dosud ale chybí teoretický rámec, který by umožnil integrovat tyto dílčí poznatky a vytvořit adekvátní teorii ekonomického cyklu. Největší rozdíly existují při vysvětlování „horní úvratě cyklu“, tzn. při hledání odpovědi na otázku – proč končí fáze expanze a nastává hospodářský pokles.

Příčinami vzniku cyklického vývoje se zabývají různé teorie ekonomického cyklu. Podle toho, kde vzniká příčina cyklického kolísání ekonomiky, jsou tyto teorie standardně rozdělovány na vnější (exogenní) a vnitřní (endogenní).

Ekonomové, kteří považují ekonomiku za vnitřně stabilní systém, který má přirozenou tendenci směřovat k makroekonomické rovnováze na úrovni potenciálního produktu, nacházejí příčiny ekonomického cyklu za hranicemi ekonomického systému. Jde o vnější a v zásadě nahodilé jevy, které vyvolávají kolísání reálného produktu. Příčinou poptávkových nebo nabídkových šoků mohou být přírodní katastrofy, změny klimatu, války, revoluce, demografické změny a migrace obyvatelstva, změny světových cen surovin (ropné šoky), vědecké a technické objevy, nerovnoměrnost technologických inovací, výrazné zvýšení vládních výdajů (například na zbrojení), vliv kolísání zahraniční poptávky na malé otevřené ekonomiky, změny množství peněz v oběhu a změny úrokové míry (výsledkem těchto změn jsou poptávkové šoky) apod.

Další skupina ekonomů považuje ekonomický systém za vnitřně nestabilní a příčiny ekonomických výkyvů hledá v jeho rámci. Podle jejich názoru tržní síly v určitých situacích selhávají, ekonomika potom nevyužívá plně a efektivně disponibilní výrobní zdroje a skutečný hospodářský produkt se po delší období nachází pod úrovní potenciálního produktu. Ekonomické cykly považují za systematický proces, který neustále reprodukuje, to znamená, že každá expanze plodí pokles a každý pokles plodí oživení a expanzi.

⁵⁷ BRČÁK, J., SEKERKA, B. *Makroekonomie*. 2010, s. 278.

Jako příklad vnitřních faktorů lze uvést pokles poptávky po spotřebních statcích (je výsledkem snahy podnikatelů maximalizovat zisk na úkor mezd) nebo investiční pesimismus podnikatelů (vyplývá z jejich pesimistických očekávání), které ve svých důsledcích vyvolají pokles agregátní poptávky.

Růst nezaměstnanosti a cenové hladiny, ke kterému došlo v návaznosti na ropné šoky v 70. letech 20. století, vyvolal hledání nových přístupů, které by tento vývoj dokázaly vysvětlit. Příčiny cyklického vývoje ekonomiky byly hledány buď v monetárních šocích, nebo v působení reálných faktorů, které vyvolávají nabídkové šoky a tím zvyšují či snižují výrobní kapacitu ekonomiky. Teorie ekonomického cyklu jsou proto v současné době některými ekonomy rozdělovány na monetární teorie a reálné teorie. Zastánci monetární teorie cyklu nacházejí příčinu cyklických výkyvů ve změnách nabídky peněz, které vyvolávají v ekonomice poptávkové šoky. Podle stoupenců reálné teorie cyklu jsou příčiny cyklického kolísání technologické změny způsobené investičními nebo inovačními vlnami.

Při zkoumání jednotlivých ekonomických cyklů se ukazuje, že jejich vznik a průběh je ve skutečnosti výsledkem jak vnitřních, tak vnějších faktorů.⁵⁸

⁵⁸ VLČEK, J. *Ekonomie a ekonomika*. 2016, s. 390-392.

Analytická část

9. Vývoj ekonomických ukazatelů

Fiskální politika má za úkol stabilizovat ekonomiku. Aby byla fiskální politika úspěšná, je důležitá znalost vývoje ekonomiky. V následujících podkapitolách jsou tedy v letech 2006 – 2016 zpracovány makroekonomické ukazatele HDP, nezaměstnanosti, inflace a platební bilance.

9.1 Vývoj HDP

Hrubý domácí produkt (HDP) vyjadřuje velikost ekonomiky. HDP je celková hodnota statků a služeb nově vytvořených v daném období na určitém území. Změna HDP za určité období vyjadřuje rychlost hospodářského růstu země. Jako hrubé měřítko životní úrovně a relativního bohatství společnosti lze použít HDP přepočtené na jednoho obyvatele.

Pro účely této diplomové práce je použita výdajová metoda výpočtu HDP. Tato metoda obsahuje součet následujících položek: spotřební výdaje domácností (C), spotřební výdaje firem (I), výdaje státu na nákup statků a služeb (G), čistý export (NX). Čistý export je hodnota exportovaných statků a služeb (EX) – hodnota importovaných statků a služeb (IM)

$$NX = EX - IM$$

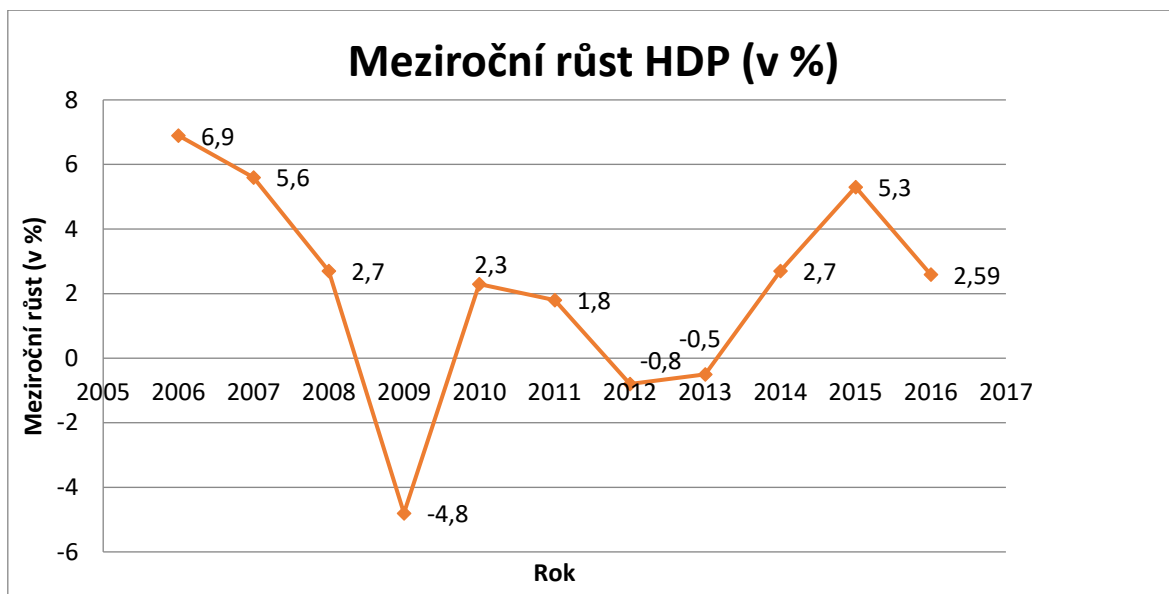
$$HDP = C + I + G + NX$$

Tabulka 1 - vývoj HDP z let 2006 - 2016 (v mil. Kč)

Rok	HDP [v mil. Kč]	Meziroční růst [v %]
2006	3 512 798	6,9
2007	3 840 117	5,6
2008	4 024 117	2,7
2009	3 930 409	-4,8
2010	3 962 464	2,3
2011	4 033 755	1,8
2012	4 059 912	-0,8
2013	4 098 128	-0,5
2014	4 313 789	2,7
2015	4 595 783	5,3
2016	4 773 240	2,59

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z ČSU

Obrázek 7 - Meziroční růst HDP (v %)

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z ČSU

V letech 2006 i 2007 vykazovala ekonomika České republiky nadprůměrnou výkonnost. K růstu ekonomiky přispěla především zvýšená domácí poptávka, vstup zahraničních investorů na trh a také zpracovatelský průmysl. Na tomto stavu domácí ekonomiky se výrazně podepsal i vstup České republiky do Evropské unie, ke kterému došlo 1. května 2004.

V roce 2008 docházelo ke zpomalování dynamiky tuzemské ekonomiky a pokračoval pokles tempa růstu hrubého domácího produktu na hodnotu 2,7%. V průběhu roku dolehla na Evropu světová finanční krize. V České republice se krize projevila zejména v posledním čtvrtletí roku snížením zahraniční poptávky. Snížila se i spotřeba domácností a produkce jednotlivých odvětví.

Vývoj v roce 2008 a 2009 byl ve znamení stále více se zhoršujících podmínek hospodářského vývoje. Vyspělé země se ve druhé polovině roku 2008 dostaly do recese a útlum ekonomické aktivity byl velmi silný v zemích eurozóny, na jejichž poptávce je závislý český vývoz (zejména Německo). Zhoršily se i tuzemské podmínky (finanční systém se sice nedostal do krize, ale vzrostla nedůvěra a poskytování úvěrů domácnostem a podnikům se přibrzdilo, došlo ke zhoršeným očekáváním spotřebitelů, výrobců i investorů a ekonomika byla zasažena silným vnějším poptávkovým šokem). Pozitivním jevem bylo

to, že prudký vzestup světových cen ropy a potravin v první polovině roku 2008 přešel do opačného extrému a spolu s poklesem poptávky postupně snižoval míru inflace.

Nejhorší situace za dobu od vzniku České republiky nastala v roce 2009, kdy velmi silně na domácí ekonomiku dolehla ekonomická krize. HDP se meziročně propadlo o 4,8 %. Jelikož je Česká republika exportní zemí, zotavení domácí ekonomiky záviselo na ekonomické situaci ostatních zemí v Evropě.

Obrat nastal roce 2010, došlo k celkovému oživení světového obchodu, což mělo za následek zlepšení situace i v případě ekonomiky České republiky. Tempo růstu hrubého domácího produktu začalo dosahovat opět kladných hodnot, konkrétně 2,3%, nicméně stále panovaly obavy z budoucí ekonomické situace, což se projevilo v nízkými výdaji na spotřebu ze strany spotřebitelů i vlády.

V následujícím roce 2011 začaly na vývoj ekonomiky dopadat důsledky protikrizových opatření vlády, domácností i firem a tempo růstu HDP opět kleslo na 1,8%. Obavy z návratu krize a prohloubení veřejného dluhu přesvědčili Českou republiku ke stabilizačnímu přístupu k veřejným financím a omezení vládních výdajů. V konečném důsledku tak opatření, která měla stabilizovat ekonomiku, nejspíše částečně přibrzdila její ozdravný proces i přes pozitivní vývoj objemu zahraničního obchodu.

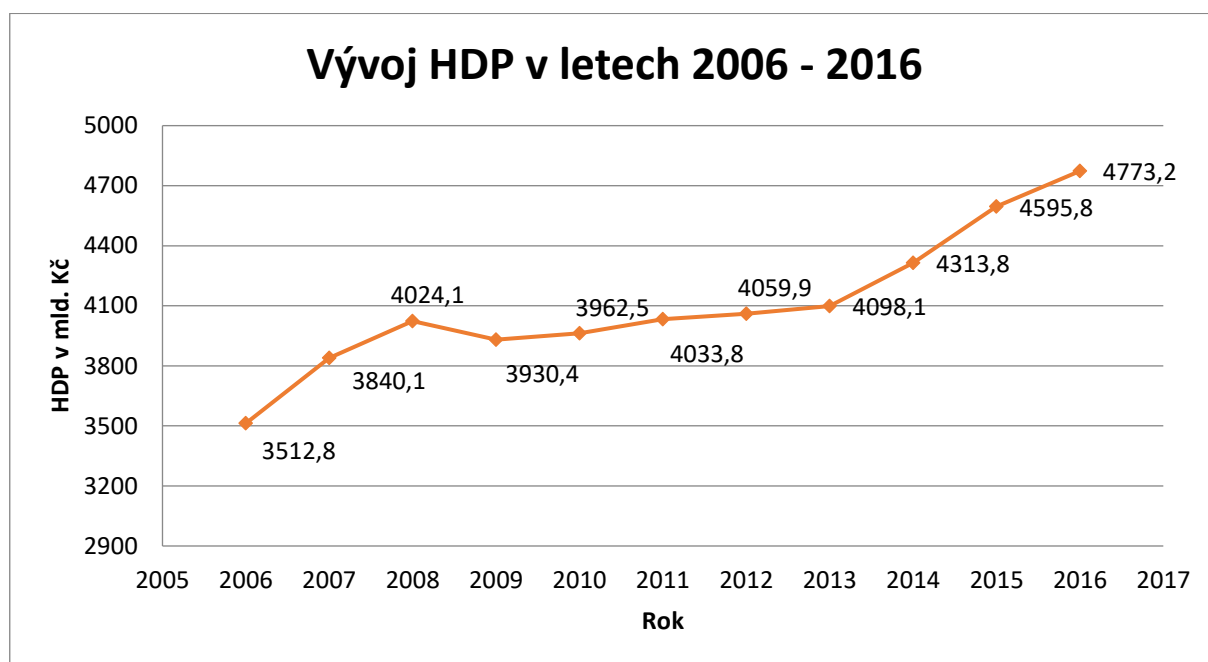
V roce 2012 se významně snížily výdaje domácností. K růstu HDP přispěl hlavně zahraniční obchod. Rok 2012 byl rokem recese, tempo růstu bylo záporné, konkrétně -0,8 %. Negativní vliv na vývoj HDP mělo snížení spotřeby domácností a pokles vládních výdajů na investice.

Rok 2013 byl druhým rokem recese v řadě. Na snížení výkonnosti stejně jako v roce 2012 tlačila slabá poptávka po tvorbě hrubého fixního materiálu, tedy investicích. V roce 2013 se na poklesu HDP podílel i výsledek zahraničního obchodu. Zatímco se v roce 2012 podílely na poklesu HDP výdaje na konečnou spotřebu a ve značné míře i investice, v roce 2013 již tyto výdaje v úhrnu meziročně nepatrně vzrostly, zatímco pokles investic ve srovnatelné míře přetrval. Stejnou hloubku poklesu HDP v obou letech recese tak ovlivnil dosažený výsledek zahraničního obchodu. Rok 2013 znamenal konec fiskálních restrikcí a díky tomu byl růst hrubého domácího produktu podpořen i růstem vládních výdajů. Dle nepatrného pozitivního vývoje tempa růstu hrubého domácího produktu lze vysledovat postupné zlepšení situace i důvěry obyvatel v další ozdravný vývoj ekonomiky.

V letech 2014 a 2015 začala opět ekonomika dosahovat růstu a vymanila se následků ekonomické krize. Oživení přišlo díky zvýšení domácí poptávky a růst průmyslu. V roce 2015 bylo tempo růstu hrubého domácího produktu 5,3%, což je od let 2006 – 2007 nejlepší výsledek. Ekonomika pokračovala v expanzi a Česká republika dosahovala výborných výsledků i v porovnání s ostatními zeměmi EU.

V posledním roce sledovaného období se tempo růstu hrubého domácího produktu pohybovalo na úrovni 2,6%. Přesto, že dynamika ekonomického rozvoje mírně zpomalila, lze mluvit o stálém zvyšování výkonnosti. Významným dílem se na této situaci podílela spotřeba domácností a zahraniční obchod. Pokračující migrační krize, která zasáhla Evropu v roce 2016, Českou republiku příliš neohrozila.

Obrázek 8 - Vývoj HDP v letech 2006 - 2016

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat z ČSU

9.2 Vývoj míry nezaměstnanosti

Na začátku sledovaného období, tedy v roce 2006, činila míra nezaměstnanosti 7,1 % (pro srovnání, v roce 2005 činila míra nezaměstnanosti 7,9%) Počet pracovníků v národním hospodářství dosáhl nejvyšší úrovně od roku 1998. Zaměstnanost vzrostla zejména v sekundárním sektoru (průmysl, stavebnictví) o 48,9 tisíc na 1 929,4 tisíc osob, když její podíl na celkové zaměstnanosti se zvýšil na 40 %. V tomto roce již byla Česká republika zapojena do Národního Lisabonského programu „Strategie pro růst a zaměstnanost“ navrženého EU. Náplní toho programu byla především podpora podnikání, investic, školních programů a provádění aktivní politiky zaměstnanosti..

V letech 2007 a 2008 byla na dlouho dobu nejnižší míra nezaměstnanost, a to kvůli velmi dobrému stavu hospodářského růstu. Při těchto nízkých hodnotách se trh práce pohyboval na svém vrcholu.

V průběhu roku 2008 pokračoval trend snižování nezaměstnanosti a od poloviny roku byla již zaznamenána stabilní úroveň míry nezaměstnanosti. Firmy již byly opatrnější s přijímáním nových zaměstnanců a s rozšiřováním výroby. V posledních měsících se však nezaměstnanost v důsledku dopadů ekonomické krize razantně zvýšila. Pokles poptávky po tuzemském zboží způsobil úbytek množství zakázek firem a došlo k hromadnému propouštění. Propouštění se „dotklo“ zejména automobilového a sklářského průmyslu.

Pomalejší úbytek počtu nezaměstnaných souvisel v 1. pololetí především se strukturálním charakterem nezaměstnanosti a dále s posilováním koruny, jenž se projevovalo poklesem poptávky po českém zboží zejména v západní Evrop. Zaměstnavatelé byli opatrnější při přijímání zaměstnanců a rozšiřování výroby, případy propouštění zaměstnanců byly spíše ojedinělé. Ve 2. pololetí se již plně projevila světová finanční a ekonomická krize i na trhu práce v ČR. V důsledku nedostatku zakázek začaly na konci roku 2008 hromadně propouštět především firmy v automobilovém průmyslu i jejich subdodavatelé a firmy sklářského průmyslu.

V letech 2008 a 2009 tempo růstu světové ekonomiky zvolnilo. Silná redukce kapitálových trhů na jaře roku 2008 vyvolaná panikou z obav o stabilitu finančních domů s globální působností, následovaná krizí důvěry s výrazným omezením úvěrových aktivit a potvrzeným masivním výskytem toxických aktiv v bilancích největších bank prakticky na celém světě nakonec vyústili v ekonomickou krizi.

V roce 2010 obecná míra nezaměstnanosti dosáhla nejvyšší hodnoty za celou dobu sledovaného období (7,3 %). Tento stav byl způsoben pokračujícími vlivy hospodářské

krize. V druhé polovině roku velkou měrou přispěl počet nových absolventů na trhu práce a velký vliv na zvýšení měla i legislativní změna s podmínkami nároků na podporu v nezaměstnanosti.

V letech 2011-2015 byla obecná míra nezaměstnanosti velmi podobná. Od roku 2013 měla klesající charakter, přesto měli zaměstnavatelé stále obavy z budoucího ekonomického vývoje, což se projevilo na počtu vytvořených nových, pracovních míst. V roce 2014 došlo k obnovení růstu ekonomiky a to se projevilo meziročním růstem zaměstnanosti doprovázeným poklesem míry nezaměstnanosti

Tak nízká nezaměstnanost v České republice nastala díky kombinaci několika faktorů. Jedním z nejdůležitějších byl zcela určitě pokračující ekonomický růst, který se promítl především do oblasti průmyslu a služeb. Klíčovým faktorem ekonomického růstu v posledních letech v ČR je hospodářské napojení na rostoucí německou ekonomiku. Zahraniční poptávka byla nejdůležitějším faktorem na začátku rostoucí fáze ekonomického cyklu. K tomu se přidala také rostoucí domácí spotřeba domácností, růst dále podpořily nízké úrokové sazby, expanze především domácího automobilového průmyslu a intervenční politika ČNB za slabou korunu. Jedním z důležitých faktorů je také významný růst českého průmyslu a jeho klíčových odvětví. Automobilový průmysl (meziroční růst 3,3 %), chemický (14,4, %) a také sektor IT a technologií dosahují v posledním období nadprůměrných výsledků a také nadprůměrného růstu. V ČR je nejméně nezaměstnaných za posledních 19 let.

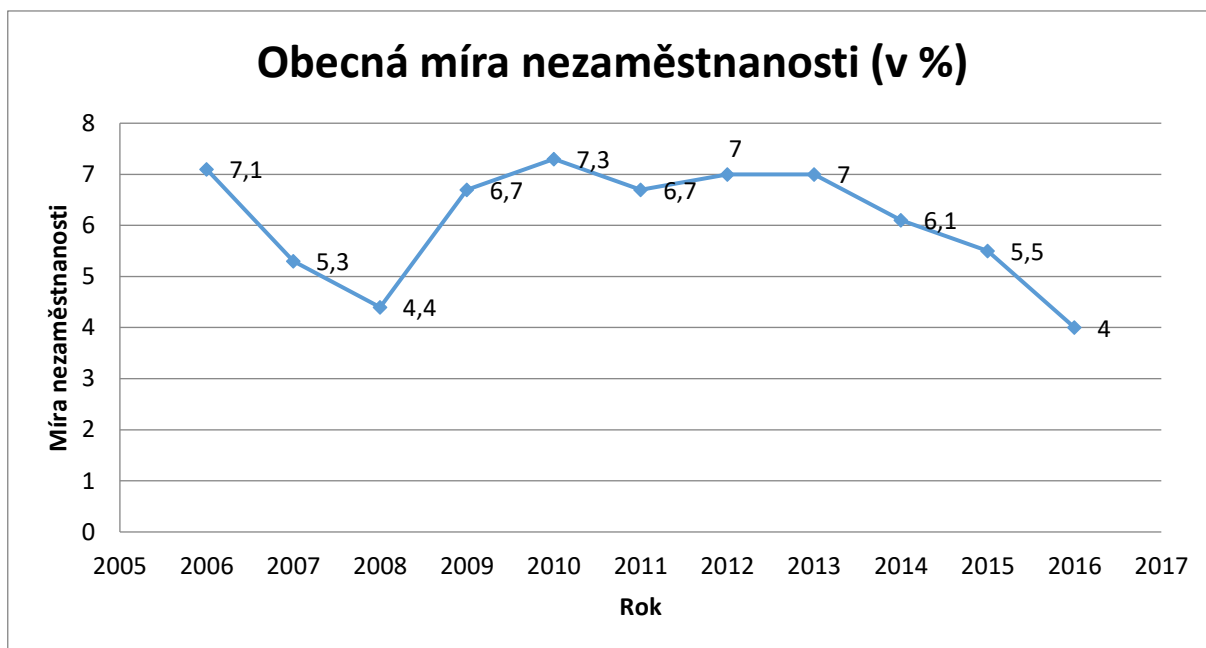
Dalším z řady faktorů, který stojí za velmi nízkou nezaměstnaností, je velikost, neboli spíše nízkost našich mezd. V porovnání např. s Německem je opravdu velmi nízko. Druhým faktorem je neochota přijímat pracovníky ze zahraničí, což se stává klíčovým faktorem a také brzdou pokračujícího ekonomického růstu, protože na českém trhu není dostatek pracovníků, především technického zaměření, což představuje problém pro další rozvoj firem. Na druhou stranu je dobrou zprávou, že to také znamená velmi silný tlak na růst českých mezd.

Tabulka 2 - Míra nezaměstnanosti v letech 2006 - 2016

Rok	Obecná míra nezaměstnanosti (v %)	Počet nezaměstnaných osob (v tis.)
2006	7,1	371,3
2007	5,3	276,3
2008	4,4	229,8
2009	6,7	352,2
2010	7,3	383,7
2011	6,7	350,6
2012	7,0	366,9
2013	7,0	368,9
2014	6,1	323,6
2015	5,5	268,0
2016	4,0	211,4

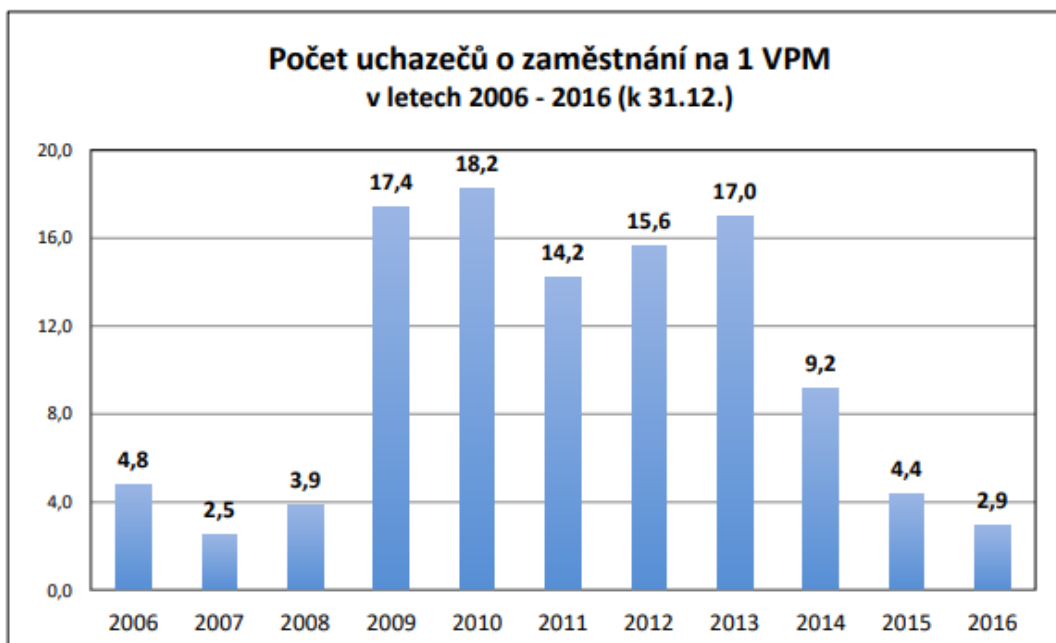
Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z ČSU

Obrázek 9 - Míra nezaměstnanosti (v %) v letech 2006 - 2016

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z ČSU

Obrázek 10 - Počet uchazečů o zaměstnání na 1 VPM v letech 2006 - 2016

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z MPSV

9.3 Vývoj inflace

Inflace je všeobecný růst cenové hladiny v ekonomice. Nejčastěji se inflace měří indexem spotřebitelských cen. Ten je na základě spotřebitelského koše, do něhož je zahrnuto v Česku přes 700 zboží a služeb, sestavován Českým statistickým úřadem. Každá položka má v indexu svojí „váhu“ podle toho, jak se podílí na spotřebních výdajích domácností. Největší váhu mají ceny bydlení, energií, vody a paliv, následují ceny potravin a nealkoholických nápojů, na třetím místě jsou pak ceny dopravy.

Míra inflace však úzce souvisí s počtem nezaměstnaných lidí. Čím je inflace vyšší, tím nižší je nezaměstnanost. Tuto skutečnost znázorňuje Phillipsova křivka. Příliš vysoká míra inflace ekonomiku „přehřívá“, naopak nízká úroveň inflace je v ekonomice také nežádoucí. Vláda i národní banka tedy usilují o inflaci okolo 3 %.

Tabulka 3 - Míra inflace v letech 2006 - 2017

Rok	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Míra inflace (v %)	2,5	2,8	6,3	1,0	1,5	1,9	3,3	1,4	0,4	0,3	0,7	2,5

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z ČSU

V letech 2006 - 2009 byl inflační cíl České národní banky 3 %, s možností odchýlení o +/- 1 p.b. Ze začátku sledovaného období inflace rostla, důvodem byla posilující koruna, růst regulačních cen (elektřiny a zemního plynu).

V roce 2007 byl růst cenové hladiny způsoben růstem cen potravin, tabáku, nealkoholických nápojů a alkoholických nápojů.

Nejvyšší hodnoty ve sledovaném období dosáhla míra inflace v roce 2008 (v tabulce vyznačeno červeně), kdy míra inflace dosáhla hodnoty 6,3%. Jednou z možných příčin nárůstu inflace v roce 2008 by mohla být Reforma veřejných financí, kterou vláda uskutečnila v předchozím roce, s cílem snížit deficit státního rozpočtu a zároveň rychlým tempem nenavyšovat vládní dluh. Došlo ke zvýšení základní sazby DPH z 5 % na 9 %, a byly zavedeny ekologické daně – daň ze zemního plynu a některých dalších plynů, daň z

elektriny a daň z pevných paliv. Také byla zvýšena spotřební daň u tabákových výrobků a v platnost vstoupilo vybírání regulačních poplatků ve zdravotnictví. Dále se na vysoké inflaci podílel růst některých regulovaných cen, který vedl ke zvýšení nájemného, elektrické energie, vody, nebo zemního plynu.

Naopak obrovský pokles míry inflace nastal v roce 2009. Inflace dosáhla do té doby druhé nejnižší hodnoty od vzniku ČR. Nižší hodnota míry inflace byla evidována pouze v roce 2003 (0,1%). Pokles způsobily nízké ceny potravin, zpomalení růstu regulovaných cen, pokles ceny ropy a odeznění dopadů změn nepřímých daní z minulého roku.

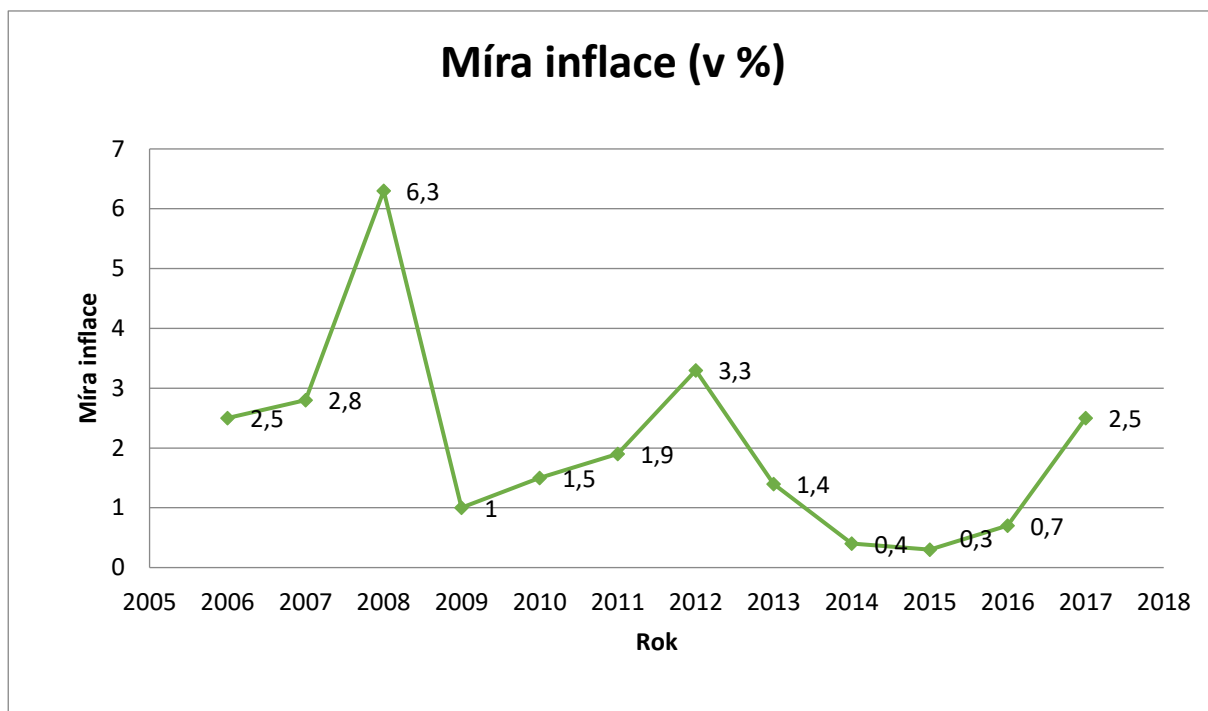
V průběhu let 2010 až 2012 docházelo opět k postupnému růstu míry inflace. Nárůst byl způsoben zvýšením cen energií, regulovaného nájemného a zvýšením cen potravin. V cenách potravin se nejvíce projevila snížená nabídka vajec a tím způsobená jejich zvýšená cena až o 124 %.

V následujících dvou letech opět inflace klesala. Důvodem byly nižší ceny potravin, nižší ceny v oblasti telekomunikací, nižší náklady na bydlení, zrušení regulačních poplatků ve zdravotnictví a také nižší ceny pohonných hmot. V roce 2013 zavedla ČNB devizové intervence, které měly zabránit hrozící deflaci a udržet tak inflaci ve stanoveném pásmu.

Během roku 2013 byly zvýšeny obě sazby DPH, což byl jeden z faktorů, který zapříčinil udržení míry inflace na velmi nízké úrovni. V roce 2014 inflace klesá, čemuž se centrální banka snaží zabránit svými opatřeními, neboť klesající cenová hladina by mohla mít negativní dopady na hospodářství. Rizika plynoucí z deflace jsou zejména růst nezaměstnanosti, nebo brzdění ekonomického růstu. Proto ČNB svými intervencemi na devizovém trhu chce udržet kurz 27 CZK/EUR, to způsobí např. zdražení vstupů, které nakupují firmy a následně se růst těchto cen promítne i do růstu cen na trhu. ČNB má za cíl udržet inflaci na požadované úrovni a zabránit tak deflaci.

V roce 2015 činila míra inflace 0,3 %. Na pokles cen měl dopad zejména pozitivní nabídkový šok vyvolaný nízkými cenami ropy na světových trzích, díky čemuž byly nízké i ceny průmyslových výrobců v Evropské unii. Svůj vliv měly na pokles cenové hladiny také ceny potravin a zrušení některých regulačních poplatků ve zdravotnictví (30 Kč za klinické vyšetření u lékaře a za recept). Ceny některých komodit klesly mimo jiné i jako důsledek ruských protisankcí, a v případě mléka i z důvodu zrušení mléčných kvót. Jistou roli hrála i poměrně vysoká sklizeň obilovin. Na růst cen tlačilo zvýšení cen tabákových výrobků z důvodu vyšších spotřebních daní.

Obrázek 11 - Vývoj míra inflace (v %) v letech 2006 - 2017

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat z ČSU

9.4 Vývoj platební bilance

Pomocí platební bilance lze sledovat finanční toky domácí ekonomiky s ekonomikou zahraniční. Platební bilance zahrnuje běžný účet, finanční účet, kapitálový účet, saldo chyb a opomenutí a změnu devizových rezerv. Významnou součástí běžného účtu platební bilance je obchodní bilance (tedy bilance vývozu a dovozu statků, díky níž lze vyčíslit saldo obchodní bilance) a také bilance služeb.

Tabulka 4 - Platební bilance v letech 2006 - 2016 (v mil. Kč)

Rok	Běžný účet	Kapitálový účet	Finanční účet	Saldo chyb a opomenutí	Změna deviz. rezerv (- nárůst)
2006	-77 193,8	8 454,6	92 417,9	-21 604,3	- 2 074,4
2007	-113 077,2	19 568,8	125 803,9	-16 629,0	-15 666,5
2008	-22 891,8	30 378,8	59 049,7	-26 425,4	-40 111,3
2009	-89 280,5	51 233,2	143 176,2	-44 482,4	-60 646,5
2010	-146 643,8	32 524,8	174 253,5	-18 709,4	-41 425,1
2011	-103 959,0	14 727,8	59 443,6	12 557,6	17 229,9
2012	-51 291,6	51 930,6	74 325,5	5 508,9	-80 473,4
2013	-21 784,4	82 436,6	68 307,5	7 655,3	188 191,5
2014	7 883,0	32 318,6	59 416,0	23 271,3	73 122,7
2015	11 283,1	101 895,3	175 781,9	62 603,5	351 305,5
2016	52 642,0	53 509,7	117 678,4	11 526,8	563 521,2

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z ČSU a ČNB

V letech 2006 – 2014 se saldo běžného účtu nacházelo v deficitu. Záporná bilance běžného účtu znamená, že Česká republika při transakcích se zahraničím více utrácí, než vydělává. Zlomový byl rok 2011 se začal projevovat stále rostoucí objem vývozu a tím se celková bilance pozitivně projevuje na saldu běžného účtu. Zároveň došlo k mírnému meziročnímu zlepšení schodku bilance. V roce 2012 došlo k téměř totožné situaci. Saldo opět „táhla“ zlepšující se obchodní, resp. výkonová bilance, kde opět došlo k meziročnímu zlepšení. V následujícím roce se situace opakovala. Nastolený trend z let 2011 – 2013 pokračoval i v roce 2014. Obchodní bilance v meziročním srovnání rostla a běžný účet se tak poprvé ve sledovaném období ocitl v přebytku.

Běžný účet platební bilance, který je souhrnem všech ekonomických transakcí tuzemské ekonomiky se zahraničím, skončil v roce 2017 dle předběžných údajů v rekordním přebytku 63,4 miliardy korun. Vyplývá to z údajů, které v únoru 2018 zveřejnila Česká národní banka (ČNB). Poslední čtyři roky, kdy byl běžný účet v plusu, bylo první takové období od vzniku České republiky. V předchozím období byla platební bilance schodková.

Běžný účet potvrzuje dobrou výkonnost exportního sektoru domácí ekonomiky. Ta je jedním z důvodů dlouhodobě posilující koruny. Očekáváme, že i letos by si běžný účet měl udržet podobný přebytek jako vloni. Stabilizovat by se měl odliv dividend a do jisté míry pomůže i příliv prostředků z EU. Zahraniční poptávka bude i nadále růst, což popostrčí dynamiku zahraničního obchodu.

Tabulka 5 - Saldo zahraniční obchodní bilance z let 2006 - 2016 (v mil. Kč)

Rok	Saldo obchodní bilance	Vývoz	Dovoz
2006	65 961	2 091 052	2 025 091
2007	53 352	2 314 157	2 260 805
2008	32 898	2 279 850	2 246 952
2009	95 348	2 033 354	1 938 006
2010	60 913	2 334 842	2 273 929
2011	97 899	2 570 941	2 473 042
2012	150 473	2 725 844	2 575 371
2013	197 806	2 786 229	2 588 423
2014	249 224	3 149 196	2 899 972
2015	245 960	3 262 971	3 017 011
2016	276 606	3 299 106	3 022 500

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat ČSU

Česká republika je výrazně exportně zaměřená. V České republice představuje podíl exportu na HDP téměř 70% a zhruba 85% našeho vývozu směřuje do zemí EU. Můžeme tedy zjednodušeně říci, že česká ekonomika v současné době stojí a padá s Evropskou unií. Po vzniku České republiky bylo saldo obchodní bilance záporné. Změna nastala v roce 2005, kdy poprvé obchodní bilance dosáhla kladného výsledku. Export zboží poprvé převýšil import. Tento příznivý výsledek byl ovlivněn zejména automobilovým průmyslem. V dalších letech vykazuje export zboží rostoucí tendence. V roce 2009 v důsledku postupující finanční krize pokles vývozu zboží pokračoval, avšak počínaje rokem 2010 vývoz zboží opět roste.

Již tradičně se nejvyšší vývoz zboží uskutečnil do Německa a na Slovensko. Současně s těmito dvěma státy dosáhla ČR nejvyššího pozitivního salda obchodní bilance. Německo, Slovensko, Polsko a Rakousko patří v rámci celkového zahraničního obchodu

České republiky k nejdůležitějším partnerům. Významně ovlivňují dynamiku celkového vývozu, dovozu a bilanci zahraničního obchodu. Naopak negativní obchodní bilance dosáhla s Čínou, odkud se zboží do tuzemska spíše dováží.

10. Vývoj státního rozpočtu

Tato část práce se zabývá vývojem státního rozpočtu České republiky. Konkrétně se jedná o jeho příjmy, výdaje a saldo. Státní rozpočet má v ČR podobu zákona. Sestavuje ho ministerstvo financí, které ho předkládá ke schválení vládě. Ta následně a nejpozději tři měsíce před koncem roku pošle návrh zákona o státním rozpočtu ke schválení do poslanecké sněmovny, která SR projednává ve třech čteních. Pokud poslanci neschválí státní rozpočet do konce kalendářního roku, musí v následujícím roce stát hospodařit v režimu rozpočtového provizoria a až do schválení řádného státního rozpočtu se hospodaření státu řídí předchozím státním rozpočtem.

10.1 Příjmy státního rozpočtu

Příjmy státního rozpočtu zahrnují příjmy daňové, nedaňové, kapitálové příjmy a přijaté transfery. Daňové příjmy tvoří daň z příjmu právnických osob, daň z příjmu fyzických osob, daň z přidané hodnoty, spotřební daň, pojistné na sociální zabezpečení, majetková daň, clo (do 31.12.2011 patřilo clo do daňových příjmů, od 1.1.2012 patří cla do příjmů nedaňových), správní poplatky a ostatní daňové příjmy. Mezi nedaňové příjmy patří příjmy z úroků, nebo přijaté splátky půjčených prostředků, příjmy z vlastní činnosti organizačních složek státu, nebo příjmy z pronájmu majetku, Do kapitálových příjmů jsou řazeny např. příjmy z prodeje dlouhodobého majetku. Přijaté transfery se dělí na transfery neinvestiční a investiční.

Tabulka 6 - Příjmy státního rozpočtu v letech 2006 - 2016 (v mld. Kč)

Rok	Celkové příjmy	Daňové příjmy	Nedaňové příjmy	Kapitálové příjmy	Přijaté transfery
2006	923,06	802,89	25,49	2,34	92,34
2007	1025,88	900,65	23,28	1,24	100,71
2008	1063,94	929,89	27,16	1,17	105,72
2009	974,61	833,22	29,23	2,37	109,80
2010	1000,38	863,86	30,02	2,72	103,78
2011	1012,76	890,25	25,95	2,31	94,25
2012	1051,39	912,28	32,54	2,67	103,89
2013	1091,86	922,40	35,54	5,89	128,03
2014	1133,83	952,52	41,96	4,95	134,41
2015	1234,52	1002,13	38,59	7,91	185,88
2016	1281,62	1071,48	33,89	6,52	169,71

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z ČSU a MFČR

Od roku 2004 do roku 2016 dochází k meziročním přírůstkům příjmů státního rozpočtu. Výjimkou byl rok 2009, kdy se příčinou finanční krize projevil pokles výkonu ekonomiky i ve fiskální politice, který způsobil nižší příjmy SR. Naopak nejvyšší nárůst celkových příjmů byl v roce 2007, kdy došlo k meziročnímu nárůstu o 11,14 %. K tomuto pozitivnímu vývoji přispěl především růst daňových příjmů, které se meziročně zvýšily o 12,18 % a dosáhly 900,65 mld. Kč.

V roce 2006 byly skutečné příjmy o 33,7 mld. Kč vyšší, než příjmy plánované. Přispěly k tomu především nedaňové příjmy, kapitálové příjmy a přijaté transfery.

Rok 2007 byl podobný. Celkové příjmy překročily rozpočet o 61,4 mld. Kč a ke konci roku dosáhly 2007 výše 1025,9 mld. Kč, tj. 106,4 % rozpočtu při meziročním růstu o 102,6 mld. Kč, tj. 11,1 %. Z celkové částky připadlo na daňové příjmy 533,5 mld. Kč (52,0

% celkových příjmů), na příjmy z pojistného na sociální zabezpečení 367,3 mld. Kč, daňové příjmy ve výši 533,5 mld. Kč byly plněny na 103,2 % a převýšily tak svou rozpočtovanou výši o 16,6 mld. Kč. Na překročení rozpočtu daňových příjmů a na jejich meziročním růstu se nejvíce podílelo inkaso daní z příjmů právnických osob, které dosáhlo 114,8 mld. Kč, tj. 106,7 % rozpočtu (překročení rozpočtu o 7,3 mld. Kč), při meziročním růstu o 19,3 mld. Kč, tj. o 20,2 %. Státní rozpočet počítal s růstem o 12,6%.

I přes začínající krizi v roce 2008 příjmy SR nadále rostly, byly plněny na 101,9 % plánovaného rozpočtu. Daňové příjmy nedosáhly o 1,3 % plánované výše a to zejména z důsledku nízkého inkasa DPH a spotřebních daní, což dohromady činilo 24,3 mld. Kč. Snížená sazba daně z přidané hodnoty se zvýšila z 5 % na 9 %. Nedaňové příjmy, kapitálové příjmy a přijaté transfery převýšily rozpočet o 26,8 %.

Hospodářská krize se plně projevila až v roce 2009 a skutečné příjmy do státního rozpočtu se oproti roku 2008 snížily o 89,33 mld. Kč. Důvodem nedosažení plánu byl pokles daňových příjmů o částku 110,2 mld. Kč. Hlavním důvodem byla daň z příjmů právnických osob a daň z příjmu fyzických osob. Vláda České republiky v tomto období uplatňovala protikrizová opatření, která měla za následek pokles daně z příjmu právnických i fyzických osob. Poklesu příjmů státního rozpočtu nezabránil ani prodej dlouhodobého majetku, který zvýšil nedaňové příjmy. Nízkých inkas dosáhly všechny důležité daňové položky. Nedaňové příjmy společně s kapitálovými příjmy a přijatými transfery dosáhly o pouze 1,8 mld. Kč vyšší hodnoty, než té plánované.

V roce 2010 došlo k oživení ekonomiky a celkové příjmy dosáhly ke konci roku výše 1 000,5 mld. Kč, tj. 94,8 % rozpočtu (tj. nenaplnění rozpočtu o 54,7 mld. Kč). Oproti minulému roku, který byl silně ovlivněn ekonomickou krizí, vzrostly příjmy státního rozpočtu o 25,77 mld. Kč. Skutečné příjmy státního rozpočtu byly nižší oproti plánovaným příjmům o 5,2 %. Daňové příjmy nedosáhly plánované výše o 5 %. Příčinou byly daně z příjmu právnických osob a spotřební daně. Došlo také ke změně sazeb daně z přidané hodnoty. Snížená sazba se zvýšila na 10 % a základní sazba na 20 %. U DPH tak oproti plánu došlo k navýšení rozpočtu o 11,1 mld. Kč.

Celkové příjmy dosáhly ke konci roku 2011 výše 1 012,7 mld. Kč, tj. 94,2 % rozpočtu. To znamená nenaplnění rozpočtu o 62,1 mld. Kč, při meziročním růstu o 12,4 mld. Kč, tj. o 1,2 %. Vyšší meziroční růst byl brzděn především meziročním poklesem nedaňových a ostatních příjmů o 14,0 mld. Kč (na tom se nejvíce podílely transfery přijaté

od EU a převody z Národního fondu, které meziročně klesly o 6,8 mld. Kč). Z celkové částky připadlo na daňové příjmy 523,1 mld. Kč (51,7 % celkových příjmů), na příjmy z pojistného na sociální zabezpečení 366,8 mld. Kč (36,2 % celkových příjmů) a na nedaňové a ostatní příjmy 122,8 mld. Kč (12,1 % celkových příjmů). Všechny základní položky – daňové příjmy, nedaňové příjmy, kapitálové příjmy i přijaté transfery tak dosáhly nižších příjmů, než schválený rozpočet.

V roce 2012 dosáhly celkové příjmy výše 1 051,4 mld. Kč, tj. 96,1 % rozpočtu (nenaplnění rozpočtu o 42,6 mld. Kč), při meziročním růstu o 38,6 mld. Kč, tj. o 3,8 %. Rozpočet počítal s růstem o 8,0 % proti skutečnosti roku 2011. Na meziročním růstu se nejvíce podílely daňové příjmy vč. pojistného na SZ, které vzrostly o 21,9 mld. Kč. Nedaňové a kapitálové příjmy a přijaté transfery vzrostly o 16,7 mld. Kč. Na nižší než očekávaný růst příjmů státního rozpočtu působilo především nižší plnění DPH (na 90,1 %) a příjmů z EU (na 77,7 %)). Výše inkasa DPH dosáhla oproti plánovaným 221,60 mld. Kč pouze 199,71 mld. Kč, k převýšení rozpočtu došlo pouze u daní z příjmu fyzických a právnických osob. Nedaňové příjmy, kapitálové příjmy a přijaté transfery nedokázaly naplnit státní rozpočet o 9,3 mld. Kč.

V roce 2013 došlo poprvé od roku 2008 k naplnění příjmů státního rozpočtu. Státní rozpočet byl naplněn na 100,1 %. Rozhodující položkou bylo DPH, které opět měnilo výši svých sazeb (15 % a 21 %). Daň z přidané hodnoty převýšila rozpočet o 8 mld. Kč. Celkové příjmy dosáhly ke konci roku 2013 výše 1 091,9 mld. Kč a převýšily tak rozpočet o 1,2 mld. Kč. Na plnění a také meziročním růstu o 40,5 mld. Kč se podílely zejména nedaňové a ostatní příjmy (růst o 30,9 mld. Kč). Na to měly vliv zejména příjmy z EU, které meziročně vzrostly o 28,8 mld. Kč. Daňové příjmy vč. pojistného na sociální zabezpečení vykázaly růst o 9,5 mld. Kč, jejich rozpočet však zůstal o 10,2 mld. Kč nenaplněn. Velmi dobrých čísel dosáhly nedaňové příjmy, kapitálové příjmy a přijaté transfery. Výše těchto příjmů byla 169,5 mld. Kč, což znamená navýšení o 10,8 mld. Kč oproti schválenému rozpočtu.

I v roce 2014 byly příjmy státního rozpočtu naplněny. Částka celkových příjmů dosáhla 1133,83 mld. Kč. K naplnění položky daňových příjmů opět velmi významně přispěla daň z přidané hodnoty. Celkové příjmy byly proti rozpočtu po změnách vyšší o 5,4 mld. Kč. Na plnění a také meziročním růstu o 42,0 mld. Kč se podílely zejména daňové příjmy, z nichž pozitivně působilo zejména inkaso DPH (překročení rozpočtu o 11,5 mld.

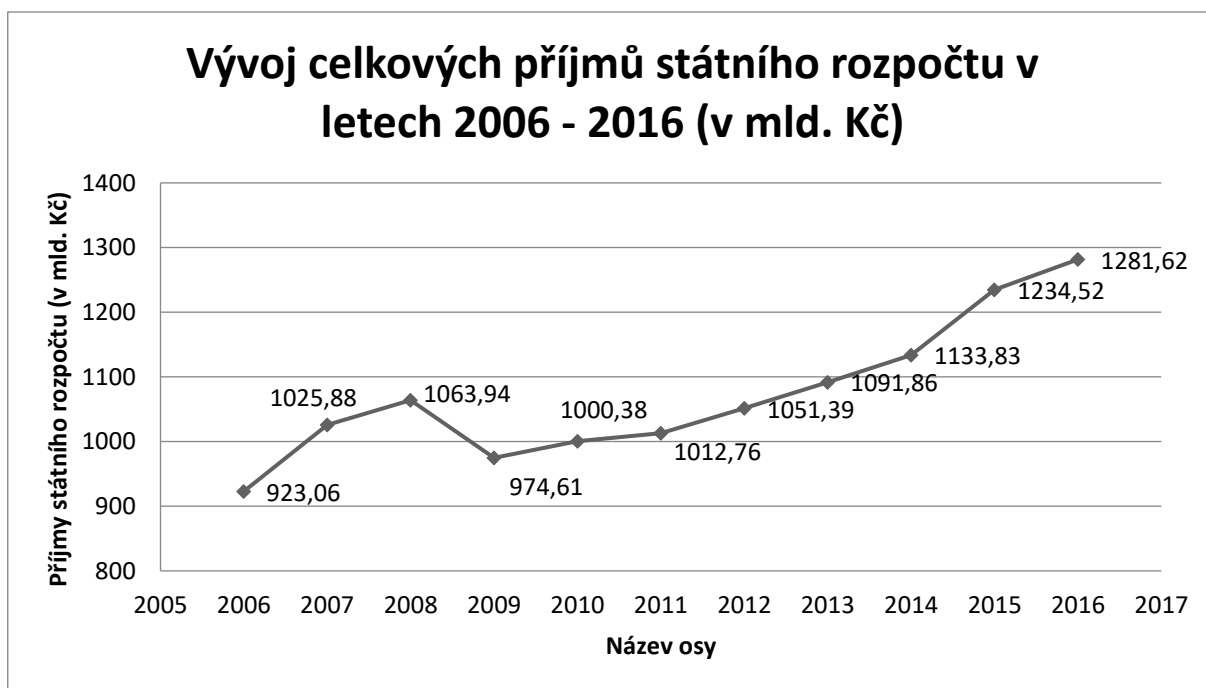
Kč při meziročním růstu o 10,3 mld. Kč), dále inkaso DPPO (překročení rozpočtu o 7,0 mld. Kč, růst o 7,9 mld. Kč) a pojistné na sociální zabezpečení s růstem o 10,6 mld. Kč. Z nedaňových a ostatních příjmů působil na meziroční růst zejména únorový mimořádný příjem kapitoly ČTÚ (Český telekomunikační úřad) z aukce kmitočtů pro rychlé mobilní sítě LTE (8,5 mld. Kč) a příjmy z EU (růst o 6,6 mld. Kč). Z celkové částky připadlo na daňové příjmy 569,0 mld. Kč (50,2 % celkových příjmů), na příjmy z pojistného na sociální zabezpečení 382,8 mld. Kč (33,8 % celkových příjmů) a na nedaňové a ostatní příjmy 182,0 mld. Kč (16,0 % celkových příjmů). Inkaso DPH představovalo 230,2 mld. Kč a překročilo svůj rozpočet o 11,5 mld. Kč, tj. o 5,3 %. Meziročně vzrostlo o 10,3 mld. Kč, tj. o 4,7 %. Toto navýšení je částečně dáno vyšší mírou spotřeby proti spotřebě předpokládané spotřebě, na které byl založen odhad inkasa DPH státního rozpočtu pro rok 2014. Pozitivní vliv na inkaso daně měla i zavedená opatření pro boj s daňovými úniky, mezi která patří například zavedení povinnosti kauce pro obchodníky s pohonnými hmotami.

V roce 2015 dosáhly celkové příjmy státního rozpočtu 1 234,5 mld. Kč, celkové výdaje 1 297,3 mld. Kč a schodek hospodaření 62,8 mld. Kč. Meziročně je deficit nižší o 15,0 mld. Kč a oproti schválenému rozpočtu dokonce o 37,2 mld. Kč. Daňové příjmy veřejných rozpočtů (vč. pojistného na sociální zabezpečení a pojistného na veřejné zdravotní pojištění) se zvýšily meziročně o 72,2 mld. Kč. To je jednoznačný efekt jak obnoveného ekonomického růstu, tak i výrazného zlepšení práce finanční a celní správy. Kapitálové výdaje rozpočtu (investice) dosáhly 176,2 mld. Kč, což představovalo meziročně o 64,7 mld. Kč více, tj. o 58,1 %. Z toho výdaje na spolufinancování společných programů EU a ČR tvořily 145,6 mld. Kč, což je meziročně o 57,5 mld. Kč více. Jedná se o nejlepší výsledek hospodaření od roku 2008, který dokumentuje oživení české ekonomiky a dokládá, že se podařilo překonat dlouhodobou stagnaci tuzemské ekonomiky a uvolnit bariéry jejího růstu. Oživení ekonomiky nejvíce zvýšilo inkasa příjmů, které nebyly negativně dotčeny legislativními změnami. Inkaso daně z příjmů právnických osob meziročně vzrostlo o 10,2 mld. Kč (na úrovni veřejných rozpočtů o 15,1 mld. Kč). Vyšší zaměstnanost a růst mezd a platů vedly také k vysokému růstu objemu pojistného na sociální zabezpečení o 21,7 mld. Kč.

Největší objemy příjmů státního rozpočtu tvoří daňové příjmy. Největší daňové příjmy zaznamenala Česká republika v roce 2016, což bylo výsledkem pokračujícího

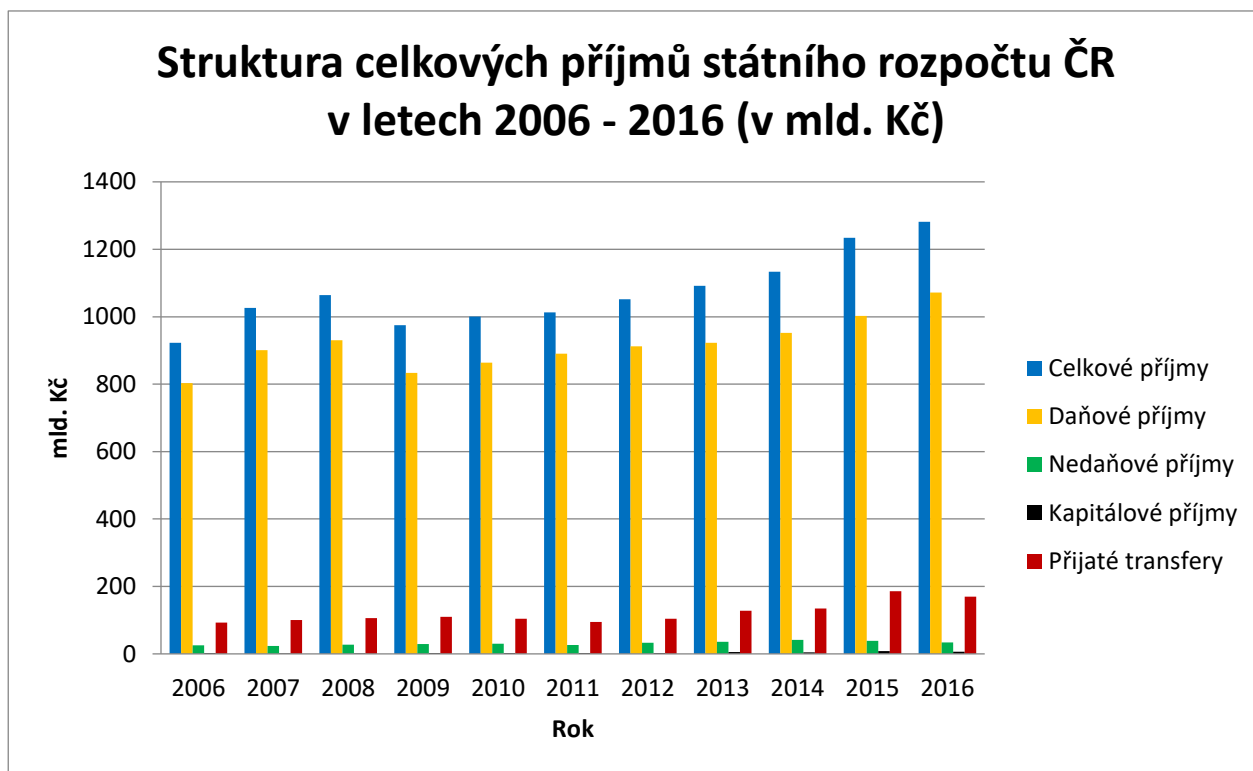
oživení ekonomiky. Oproti roku 2015 se v roce 2016 zvýšily celkové rozpočtové příjmy o 47,1 mld. Kč. Na tom se podílely zejména daňové příjmy, které vykázaly meziroční růst o 44,7 mld. Kč, tj. o 7,5 %. Právě rychlejší růst inkasa daní oproti růstu hrubého domácího produktu v loňském roce dokumentuje lepší a efektivnější výběr daní, než tomu bylo v letech minulých. Zvýšilo se také inkaso pojistného na sociální zabezpečení - meziročně o 23,7 mld. Kč, tj. o 5,8 %. Naopak příjmy z EU meziročně klesly o 13,7 mld. Kč. Na pozitivním výsledku se podílela řada dalších faktorů. Původně plánované příjmy rozpočtu byly vyšší o 100,8 mld. Kč a na jejich překročení se podílelo především vyšší než plánované inkaso daňových příjmů včetně pojistného na sociální zabezpečení o 28,8 mld. Kč. Na tomto výsledku se podílel kromě již zmíněného efektivnějšího výběru daní také pokračující ekonomický růst doprovázený vysokou zaměstnaností a rostoucími platy v podnikatelském i veřejném sektoru. Dokládá to i inkaso daňových příjmů (bez pojistného na SZ a pojistného na veřejné zdravotní pojištění), které na úrovni veřejných rozpočtů meziročně vzrostlo o 8,4 %. Po daňových příjmech dosahují největšího podílu přijaté transfery, z toho nejvíce investiční převody z Národního fondu ČR a neinvestiční transfery přijaté z EU. Nejmenší podíl na celkových příjmech mají kapitálové příjmy.

Obrázek 12 - Vývoj příjmů státního rozpočtu v letech 2006 - 2016

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat ČSU a MFČR

Obrázek 13 - Struktura příjmů státního rozpočtu ČR v letech 2006 - 2016

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z ČSU a MFČR

Obrázek č. 13 znázorňuje strukturu příjmů SR. Jednoznačně nejdůležitější položkou jsou daňové příjmy. Daňové příjmy jsou nejdůležitějším a nenahraditelným zdrojem krytí veřejných výdajů, a právě proto je legislativa daňových zákonů tak často upravována, neboť při potřebě zvýšit příjmovou stránku rozpočtu, zákonodárci zpravidla jednoduše změní daňové sazby. Následují přijaté transfery a příjmy nedaňové. Nejmenší zastoupení mají příjmy kapitálové.

10.2 Výdaje státního rozpočtu

Výdaje státního rozpočtu slouží k pokrytí činností státu a jsou rozděleny do jednotlivých kapitol. Hlavní dvě skupiny výdajů státního rozpočtu jsou výdaje běžné a výdaje kapitálové. Do běžných výdajů se řadí neinvestiční nákupy, výdaje na platy, transfery podnikům, ústřední a místní transfery veřejným rozpočtům transfery příspěvkovým organizacím, důchody, podpora v nezaměstnanosti, ostatní sociální dávky, státní sociální podpora, odvody do rozpočtu Evropské unie a státní dluh. Do kapitálových

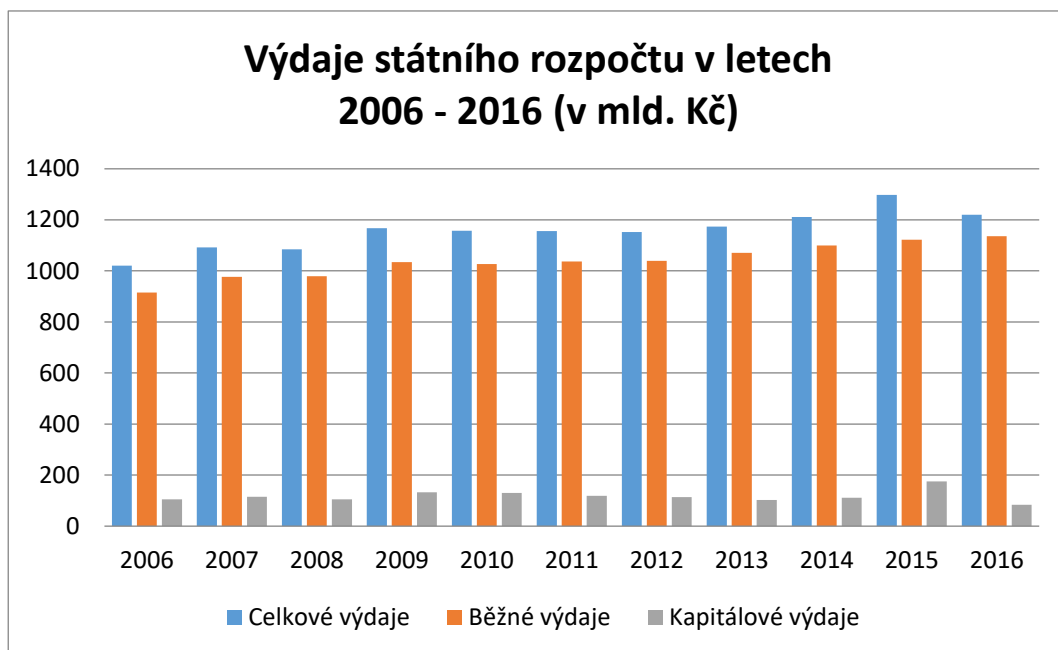
výdajů se pak řadí investiční nákupy, transfery podnikům, transfery veřejným rozpočtům a transfery příspěvkovým organizacím. Výdaje by se z dlouhodobého hlediska měly rovnat příjmům, aby byl udržen vyrovnaný státní rozpočet. Výdaje státního rozpočtu budou sledovány od roku 2006 do roku 2016.

Tabulka 7 - Výdaje státního rozpočtu v letech 2006 - 2016 (v mld. Kč)

Rok	Celkové výdaje	Běžné výdaje	Kapitálové výdaje
2006	1020,64	915,34	105,30
2007	1092,27	976,75	115,53
2008	1083,94	978,91	105,03
2009	1167,01	1033,84	133,16
2010	1156,79	1026,57	130,22
2011	1155,53	1036,65	118,87
2012	1152,39	1038,76	113,62
2013	1173,13	1070,81	102,32
2014	1211,61	1100,10	111,51
2015	1297,32	1121,66	175,66
2016	1219,84	1135,57	84,27

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z ČSU a MFČR

Obrázek 14 - Výdaje státního rozpočtu v letech 2006 - 2016

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat ČSU a MFČR

V roce 2006 přesáhly skutečné celkové výdaje o 47,6 mld. Kč (4,9 %) plánované rozpočtové výdaje. Běžné výdaje přesáhly rozpočet o 38,6 mld. Kč. Z běžných výdajů bylo nejvíce vynaloženo na sociální dávky 355,1 mld. Kč a kapitálové výdaje o 9 mld. Kč. Vysoké překročení rozpočtu ovlivnily především převody prostředků z rezervních fondů OSS a také výdaje na realizaci státních záruk kryté převodem prostředků z fondu státních záruk. Dále byla nad rámec rozpočtu provedena platba 14,0 mld. Kč na konsolidaci a stabilizaci bankovního sektoru a úhrada závazku MF ve výši 1,2 mld. Kč vzniklého z nevyrovnané kompenzace postoupení pohledávky vůči NB Slovenska.

Celkové výdaje státního rozpočtu byly za rok 2007 ve výši 1092,3 mld. Kč, což představuje 103,4 % rozpočtu a znamená překročení o 36,0 mld. Kč (meziroční růst o 71,6 mld. Kč, tj. o 7,0 %). Běžné výdaje z důvodu zvýšení důchodů, sociálních dávek atd. meziročně rostly. Kapitálové výdaje z důvodu nárůstu investičních transferů veřejným rozpočtům územní úrovně přesáhly plánovanou výši v rozpočtu o 12,4 %. Výše výdajů byla vysoce ovlivněna převodem úspor do státních rezervních fondů státu. Mandatorní výdaje představovaly více než 50 % celkových výdajů (554,5 mld. Kč.).

Celkové výdaje státního rozpočtu byly za rok 2008 ve výši 1083,9 mld. Kč, což představuje 97,2 %, nedočerpání o 31,5 mld. Kč a meziroční pokles o 8,3 mld. Kč, tj. o 0,8

%. Běžné výdaje státního rozpočtu byly čerpány ve výši 975,9 mld. Kč, tj. na 98,1 %. S poklesem kapitálových výdajů (čerpány z 88 %) klesl i jejich podíl na celkových výdajích, který dosáhl pouze 9,67 %. Na mandatorní výdaje bylo vyloženo 581,8 mld. Kč. Jejich největší položkou jsou sociální transfery, které představovaly částku 429,2 mld. Kč.

Také v roce 2009 nepřekročily skutečné výdaje plánovanou výši rozpočtu. Celkové výdaje státního rozpočtu byly za rok 2009 čerpány ve výši 1167,0 mld. Kč, což představuje 98,5 %, nedočerpání o 17,6 mld. Kč a meziroční růst o 83,1 mld. Kč, tj. o 7,7 %. Běžné výdaje státního rozpočtu byly ve výši 1032,8 mld. Kč, tj. na 99,8 % rozpočtu. Největší objem prostředků v rámci běžných výdajů je každoročně vynakládán na sociální dávky a ani v roce 2009 tomu nebylo jinak. Ve schváleném rozpočtu byly zapracovány ve výši 422,0 mld. Kč, což představuje 36,6 % všech rozpočtovaných výdajů. V tomto bylo na sociální dávky vynaloženo 429,5 mld. Kč, tj. 101,0 % rozpočtu. Mandatorní výdaje byly oproti předchozím rokům vyšší a dosáhly 622 mld. Kč.

Ani v roce 2010 hodnota skutečných výdajů nedosáhla hodnoty schválených výdajů v upraveném státním rozpočtu. Opět došlo k úspoře, tentokrát se jednalo o částku 61,3 mld. Celkové výdaje státního rozpočtu byly za rok 2010 ve výši 1 156,8 mld. Kč, což představuje 95,0 % rozpočtu. Nízké plnění státního rozpočtu nastalo zejména u kapitálových výdajů (84,8 %). Kapitálové výdaje byly čerpány ve výši 134,9 mld. Nejvíce výdajů plynulo do ministerstvu dopravy. Z celkové částky tvoří 47,9 mld. Kč (cca 1/3) transfery do Státního fondu dopravní infrastruktury a Státní zemědělského intervenčního fondu. Mandatorní výdaje byly v roce 2010 vyšší o 6 mld. Kč.

V Roce 2011 došlo k plnění státního rozpočtu na 95,5 %. Celkové výdaje státního rozpočtu byly za rok 2011 čerpány ve výši 1155,5 mld. Kč. Běžné výdaje státního rozpočtu byly čerpány ve výši 1 031,8 mld. Kč, tj. na 95,2 % rozpočtu. Výdaje kapitoly Státní dluh (především úroky) byly v roce 2011 hrazeny ve výši 55,6 mld. Kč, tj. 76,9 % rozpočtu po změnách. Úspora proti rozpočtu po změnách ve výši 16,7 mld. Kč je dána zejména nízkou úrovní skutečných úrokových sazeb oproti rozpočtovaným. Na začátku prosince došlo k mimořádné platbě 5,0 mld. Kč, které byly vyplaceny nad rámec rozpočtu po revizi růstu HDP v období od vstupu ČR do EU do roku 2010. Mandatorní výdaje činily 652,7 mld. Kč a tvořily 56,5 % celkových výdajů státního rozpočtu.

Celkové výdaje státního rozpočtu byly za rok 2012 ve výši 1 152,4 mld. Kč, což představovalo 96,1 % rozpočtu (úspory ve výši 47,0 mld. Kč) a meziroční pokles o 3,1 mld. Kč, tj. o 0,3 %. Běžné výdaje státního rozpočtu byly čerpány ve výši 1 034,8 mld. Kč, tj. na 95,1 % rozpočtu po změnách. Kapitálové výdaje byly čerpány ve výši 117,6 mld. Kč, což představovalo 109,9 % rozpočtu po změnách. Nejvíce výdajů plynulo do investičních transferů veřejným rozpočtům územní úrovně.

Celkové výdaje byly v roce 2013 čerpány v objemu 1 173,1 mld. Kč, což představovalo meziroční růst o 20,7 mld. Kč, tj. o 1,8 %. Rozpočet po změnách byl čerpán na 98,5 %, což představuje úsporu ve výši 17,6 mld. Kč. Na meziročním růstu se podílely zejména vyšší neinvestiční transfery státním fondům (o 8,6 mld. Kč), sociální dávky (o 6,9 mld. Kč) a také neinvestiční transfery příspěvkovým a podobným organizacím (o 4,4 mld. Kč). Kapitálové výdaje byly čerpány ve výši 103,2 mld. Kč, což představovalo meziroční pokles o 10,4 mld. Kč a plnění rozpočtu po změnách na 89,0 % (úspora ve výši 12,7 mld. Kč.). Na meziroční pokles i nižší plnění působily zejména investiční transfery SFD (Státní fond dopravní infrastruktury), které dosáhly 17,5 mld. Kč a byly tak o 11,7 mld. Kč pod úrovní danou rozpočtem po změnách (to bylo částečně kompenzováno v rámci neinvestičních transferů SFDI, které dosáhly 5,9 mld. Kč, zatímco v roce 2012 byly téměř nulové). Kč. Mandatorní výdaje dosáhly výše 669,3 mld. Kč, z toho tvořily 556,5 mld. Kč sociální výdaje.

Celkové výdaje v roce 2014 byly 1 211,6 mld. Kč, což představovalo meziroční růst o 38,5 mld. Kč, tj. o 3,3 %. Rozpočet po změnách byl čerpán na 97,7 %, což představuje úsporu ve výši 28,8 mld. Kč. Na meziroční růst působily zejména vyšší výdaje určené na spolufinancování společných programů ČR a EU (o cca 20 mld. Kč). Kapitálové výdaje byly čerpány ve výši 112,4 mld. Kč, což představovalo meziroční růst o 10,1 mld. Kč a plnění rozpočtu po změnách na 103,1 %. Z těchto prostředků bylo cca 89 mld. Kč, které se týkaly financování společných programů ČR a EU. Zvýšení výdajů se týkalo kapitoly Ministerstva práce a sociálních věcí, naopak snížení zaznamenaly například kapitoly Ministerstva dopravy, životního prostředí a Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Částka mandatorních výdajů dosáhla hodnoty 685,1 mld. Kč.

Celkové výdaje byly v roce 2015 čerpány v objemu 1 297,3 mld. Kč, což představovalo meziroční růst o 85,7 mld. Kč, tj. o 7,1 %. Rozpočet po změnách byl čerpán na 98,8 %, což představuje úsporu ve výši 15,6 mld. Kč. Na meziroční růst působily zejména vyšší výdaje určené na spolufinancování společných programů ČR a EU (růst o

57,8 mld. Kč při celkové dosažené výši 206,7 mld. Kč) s dopadem zejména na investice (růst o 64,7 mld. Kč). Meziročně vyšší o 10,5 mld. Kč byly také sociální dávky (týkalo se zejména výdajů na důchody s růstem o 9,4 mld. Kč). Napříč výdajovými položkami se v průběhu roku 2015 projevilo meziročně vyšší čerpání nároků z nespotřebovaných výdajů minulých let o 21,9 mld. Kč (96,0 mld. Kč), což souviselo zejména se snahou dočerpávat prostředky určené na spolufinancování programů EU a ČR z končícího programového období 2007-2013. Největších úspor proti rozpočtu bylo dosaženo v neinvestičních transferech státním fondům (o 10,2 mld. Kč, což bylo ovšem částečně kompenzováno investičními transfery), dále v oblasti úrokových výdajů souvisejících s obsluhou státního dluhu (o 4,2 mld. Kč), v sociálních dávkách (o 5,2 mld. Kč), v odvodech vlastních zdrojů do rozpočtu EU (o 2,3 mld. Kč) či v provozních výdajích státu (o 2,0 mld. Kč). Proti rozpočtu poklesly sociální dávky v rámci mandatorních výdajů. Zejména klesly položky podpory v nezaměstnanosti a dávky pomoci v hmotné nouzi v součtu 3,3 mld. Kč. Vysoké čerpání výdajů v rámci Regionálních operačních programů vedlo k meziročnímu nárůstu investičních transferů veřejným rozpočtům územní úrovně o 11,7 mld. Kč.

Celkové výdaje byly v roce 2016 čerpány v objemu 1 219,8 mld. Kč, což představovalo meziroční pokles o 6,0 %. Od vzniku samostatné České republiky bylo dosaženo přebytku hospodaření státního rozpočtu pouze v letech 1993-1995, ten však nedosáhl takové výše jako v roce 2016. K přebytkovému hospodaření přispěly úspory na straně výdajů státního rozpočtu, které byly proti rozpočtu nižší o 31,0 mld. Kč. Na úspoře se podílely zejména běžné výdaje s čerpáním nižším o 37,2 mld. Kč. I díky přebytkovému hospodaření a nízkým úrokovým sazbám došlo k významné úspoře úrokových výdajů souvisejících s obsluhou státního dluhu oproti schválenému rozpočtu o 11,6 mld. Kč. Provozní výdaje státu byly proti schválenému rozpočtu nižší o 15,5 mld. Kč. Oproti výdajům uvedeným ve schváleném rozpočtu byla dosažena úspora výdajů ve výši 31,0 mld. Kč. Z toho 37,2 mld. Kč činila úspora na běžných výdajích. I díky přebytkovému hospodaření a nízkým úrokovým sazbám došlo k významné úspoře úrokových výdajů souvisejících s obsluhou státního dluhu oproti schválenému rozpočtu, a to o 11,6 mld. Kč. Meziroční pokles celkových výdajů ovlivnily zejména výdaje na financování společných programů EU a ČR (bez SZP a FM), které v roce 2016 dosáhly 54,3 mld. Kč, což bylo meziročně o 118,0 mld. Kč méně. Tato skutečnost, která měla dopad zejména na kapitálové výdaje, byla ovlivněna mimořádně vysokým čerpáním prostředků určených na

financování společných programů EU a ČR z končícího programového období 2007-2013 v druhé polovině roku 2015. I přesto byla původně schválená výše rozpočtu kapitálových výdajů na rok 2016 překročena o 6,2 mld. Kč.

Obrázek 15 - Vývoj výdajů státního rozpočtu v letech 2006 - 2016

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat z ČSU a MFČR

Tabulka 8 - Struktura běžných výdajů SR v letech 2006 - 2016 (v mld. Kč)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Neinvestiční nákupy	92,28	81,47	75,73	75,78	72,35	69,46	59,75	56,44	56,89	63,74	59,14
Výdaje na platy	20,64	95,76	97,33	100,19	97,67	89,60	90,44	92,29	96,19	104,19	109,86
Transfery podniků	16,48	16,03	15,73	18,33	17,06	23,59	25,18	35,32	41,51	39,14	44,23
Ústřední transfery veřejných rozpočtů	79,99	98,70	80,23	90,49	88,12	80,96	83,13	94,31	105,56	105,67	109,52
Místní transfery veřejných rozpočtů	108,48	119,89	116,11	125,35	125,17	126,61	101,21	106,46	112,11	117,50	122,82
Transfery příspěvkovým org.	46,58	40,64	47,64	50,61	49,86	48,92	50,21	62,13	59,22	59,25	58,66
Důchody	272,93	289,86	312,53	339,79	346,21	368,07	382,03	381,04	385,81	395,22	398,97
Podpora v nezam.	7,36	7,24	7,11	15,08	13,36	10,35	8,74	9,66	9,26	8,28	8,22
Ostatní soc. dávky	40,47	41,04	39,33	33,34	30,50	29,59	54,79	59,87	63,36	35,26	68,12
Státní soc. podpora	34,35	49,47	41,97	41,17	40,88	36,09	35,55	37,44	37,54	37,65	37,78
Odvody do rozpočtu EU	26,17	27,38	30,27	31,35	32,31	36,33	34,85	37,23	39,03	35,73	36,69
Státní dluh	31,61	34,13	44,73	53,06	48,74	55,63	57,09	57,84	55,90	53,19	40,65

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat z ČSU a ČNB

10.3 Saldo státního rozpočtu

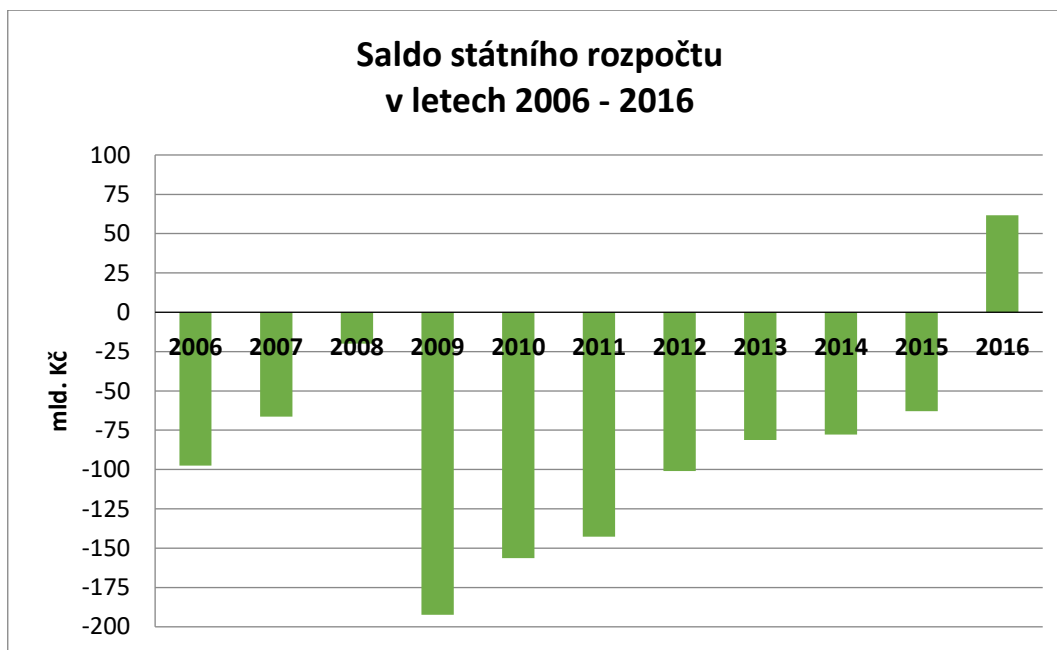
Saldo státního rozpočtu představuje rozdíl mezi příjmy a výdaji státního rozpočtu. Výsledkem může být deficit (schodek) státního rozpočtu, nebo přebytek státního rozpočtu. Schodek státního rozpočtu je v případě, pokud jsou výdaje vyšší, než. Naopak přebytek vzniká, pokud jsou výdaje nižší, než příjmy státního rozpočtu. V letech 2006 – 2015 (v rámci mnou sledovaného období) nastalo deficitní saldo státního rozpočtu. V roce 2016 však došlo ve státního rozpočtu k přebytku. V tabulce č.8 je červeně zvýrazněno deficitní saldo státního rozpočtu a zeleně je zvýrazněné saldo přebytkové.

Tabulka 9 – Příjmy, výdaje a saldo SR v letech 2006 - 2016

Rok	Příjmy	Výdaje	Saldo
2006	923,06	1020,64	-97,58
2007	1025,88	1092,27	-66,39
2008	1063,94	1083,94	-20,00
2009	974,61	1167,01	-192,40
2010	1000,38	1156,79	-156,41
2011	1012,76	1155,53	-142,77
2012	1051,39	1152,39	-101,00
2013	1091,86	1173,13	-81,27
2014	1133,83	1211,61	-77,78
2015	1234,52	1297,32	-62,80
2016	1281,62	1219,84	61,77

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat ČSU a MFČR

Obrázek 16 - Saldo státního rozpočtu v letech 2006 - 2016

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat ČSU a MFČR

V roce 2006, došlo k navýšení rozpočtu oproti předchozímu roku o 56,3 mld. Kč. Schodek státního rozpočtu za rok 2006 dosáhl 97,3 mld. Kč a byl jak nad úrovní rozpočtu (o 13,6 mld. Kč), tak nad úrovní schodku z roku 2005 (o 40,9 mld. Kč). Výše schodku byla do velké míry ovlivněna platbami pro ČNB ve výši 15,2 mld. Kč. Podíl schodku na HDP činil 3 %. 85 % deficitu bylo vypořádáno vydáním státních dluhopisů.

Celkové saldo hospodaření státního rozpočtu za rok 2007 vykázalo schodek ve výši 66,4 mld. Kč a bylo způsobeno především vyšším čerpáním kapitálových výdajů a převody nevyčerpaných prostředků do rezervních fondů OSS. Příznivý vliv na saldo státního rozpočtu měly vysoké daňové příjmy. Podíl schodku na HDP byl 1,9 %.

V roce 2008 došlo k nejlepšímu výsledku od roku 1997. Celkové saldo hospodaření státního rozpočtu za rok 2008 vykázalo schodek ve výši 19,4 mld. Kč. Tento výsledek je o 52,0 mld. Kč lepší než činila rozpočtovaná výše. Velký vliv na dosaženou hodnotu salda měla novela zákona č. 218/2000 Sb. o rozpočtových pravidlech. Od roku 2008 tak organizační složky státu nepřevádějí nevyčerpané prostředky rozpočtových výdajů do rezervních fondů. Schodek státního rozpočtu dosáhl 0,5 % HDP.

Schodek státního rozpočtu za rok 2009 dosáhl 192,2 mld. Kč a je to proti roku 2008 výsledek horší o 172,2 mld. Kč. Vykázaný schodek byl tak naopak nejhorším výsledkem

hospodaření státního rozpočtu od roku 1993. Na hospodaření státního rozpočtu se v roce 2009 negativně podepsala především ekonomická krize, ale i některé legislativní úpravy umožňující různé úlevy především v oblasti daní a pojistného na sociální zabezpečení. Inkaso daňových příjmů včetně pojistného bylo o 159,1 mld. Kč nižší, než předpokládal schválený rozpočet. Podíl schodku státního rozpočtu dosáhl výše 5,3 % na HDP. Maastrichtské konvergenční kritérium činí max. 3 %, bylo tedy přesaženo o 2,3 %. Vypořádání dosaženého schodku bylo zajištěno vydáním státních dluhopisů ve výši 185 mld. Kč, dále dlouhodobými úvěry a zvýšením stavů na účtech finančních aktiv.

Vysoký schodek rozpočtu nastal i v roce 2010, avšak výše skutečného deficitu nebyla tak vysoká (o 6,5 mld. Kč), jako byl předpokládáný schválený rozpočet. Oproti předchozímu roku byl schodek rozpočtu nižší o 36 mld. Kč a podíl schodku na HDP byl 4,3 %. Nedosažení předpokládané výše státního deficitu bylo ovlivněno především úsporou výdajů.

Schodek státního rozpočtu za rok 2011 dosáhl 142,8 mld. Kč. Na výši schodku působilo negativně několik mimorozpočtových vlivů. Šlo zejména o zrušení 50 % zdanění státních příspěvků u stavebního spoření (vliv cca 5,5 mld. Kč), o mimořádný odvod do rozpočtu EU (vliv 5 mld. Kč) a pozastavení proplácení plateb z EU, které jsou předfinancovány z národních zdrojů (cca 12,8 mld. Kč). V hospodaření státního rozpočtu 2011 se také negativně projevilo nízké plnění příjmů státního rozpočtu. Rozpočet daňových příjmů včetně pojistného na sociální zabezpečení nebyl naplněn o 26,5 mld. Kč., naopak na straně výdajů se pozitivně projevíly úspory zejména v kapitole Státní dluh (cca 17 mld. Kč). Podíl schodku na HDP, si také udržel klesající tendenci a dosáhl hodnoty 3,8 %. Výdaje byly také navýšeny ve spojitosti s povodněmi a záplavami z let 2009 a 2010.

Schodek státního rozpočtu za rok 2012 dosáhl 101,0 mld. Kč (95,9 % rozpočtu, tj. o 4,4 mld. Kč nižší, než rozpočtovaný). I přes nenaplnění rozpočtu celkových příjmů o 42,6 mld. Kč, převážil efekt úspor výdajů o 47,0 mld. Kč a vyšších příjmů kapitoly Státní dluh, které převýšily rozpočet o 9,1 mld. Kč. Úspory na straně výdajů se projevíly především díky vázání výdajů ve výši 20,8 mld. Kč, dále v kapitole Státní dluh (úspora ve výši 20 mld. Kč), a sociální dávky (cca 10 mld. Kč). Podíl státního deficitu na HDP se po několika letech opět dostal pod hranici 3 %, konkrétně na hodnotu 2,6 %.

V roce 2013 trend snižování deficitu státního rozpočtu pokračoval. Schodek hospodaření státního rozpočtu za rok 2013 dosáhl 81,3 mld. Kč. Proti výši dané rozpočtem je to výsledek o 18,7 mld. Kč příznivější. Při dodržení plnění rozpočtu celkových příjmů

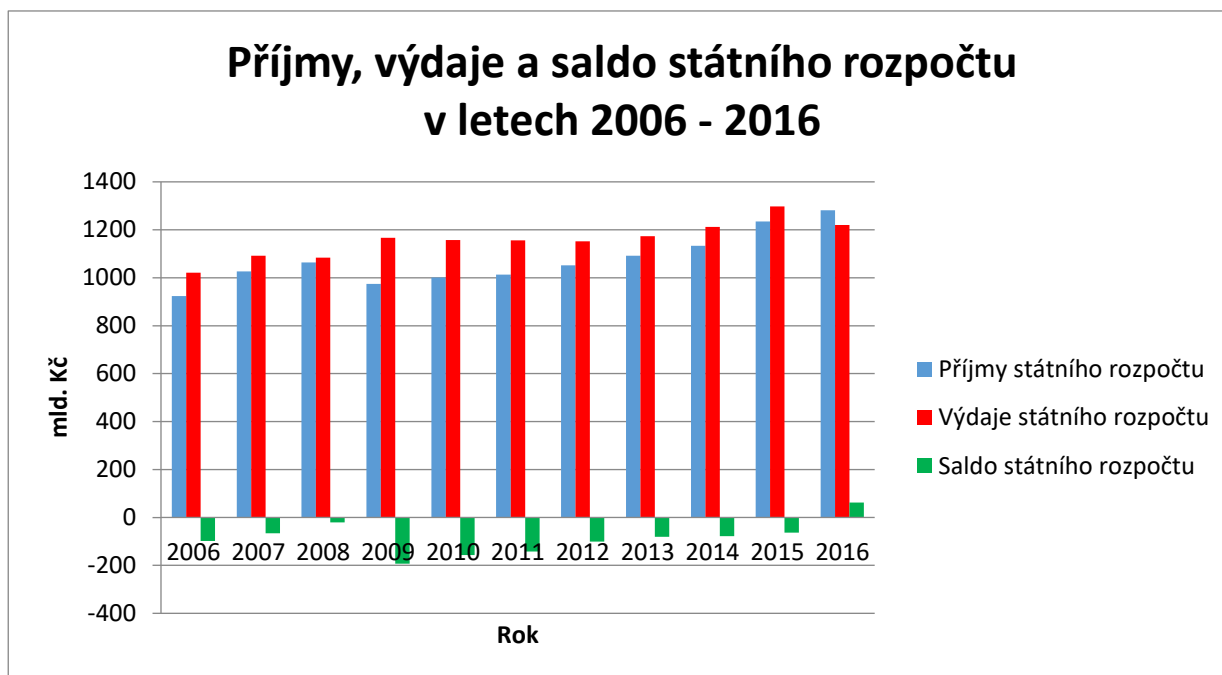
byly hlavním důvodem nižšího než očekávaného schodku úspory na straně výdajů. Proti výši dané rozpočtem po změnách se v rámci běžných výdajů projeví nejvíce u neinvestičních nákupů a souvisejících výdajů (úspora 7,2 mld. Kč). U investičních výdajů šlo zejména o již zmíněné transfery SFDI.

Hospodaření státního rozpočtu skončilo na konci roku 2014 schodkem ve výši 77,8 mld. Kč, což je proti výši dané rozpočtem lepší o 34,2 mld. Kč. Na nižším než plánovaném schodku se podílelo na straně příjmů zejména inkaso DPH a DPPO. Na straně výdajů došlo k úspoře zejména u neinvestičních nákupů a souvisejících výdajů (o 8,4 mld. Kč), u sociálních dávek (o 7,6 mld. Kč), případně vázáním výdajů v kapitole VPS (5 mld. Kč). Podíl schodku na HDP dosáhl 1,82 %.

Hospodaření státního rozpočtu skončilo na konci roku 2015 schodkem ve výši 62,8 mld. Kč. Na lepším než plánovaném schodku se pozitivně projevilo překročení rozpočtu příjmů o 21,6 mld. Kč, které se týkalo zejména daňových příjmů. Nejvíce svou rozpočtovanou výši překročilo inkaso DPPO (o 10,6 mld. Kč), dále DPH (o 7,3 mld. Kč), pojistného na SZ (o 3,9 mld. Kč), spotřební daně z tabákových výrobků (o 3,9 mld. Kč) a spotřební daně z minerálních olejů (o 3,2 mld. Kč). Na výdajové straně došlo proti rozpočtu k úspoře 15,6 mld. Kč, která se týkala zejména neinvestičních výdajů.

V roce 2016 bylo poprvé za sledované období a také od vzniku samostatné České republiky zaznamenáno kladné saldo státního rozpočtu a přebytek vykazoval hodnoty 61,77 miliard korun. K výši přebytku přispěly úspory na straně výdajů státního rozpočtu. Běžné výdaje byly čerpány o 37,2 mld. Méně, kapitálové výdaje byly redukovány zhruba na polovinu. Za úsporou stály převážně snížené výdaje na společné programy Evropské unie a České republiky a na obsluhu státního dluhu. Na straně příjmů státního rozpočtu se na kladném saldu státního rozpočtu podepsaly hlavně vysoké daňové příjmy. Významně také přispělo efektivní čerpání prostředků z evropských fondů (64,8 mld. Kč).

Obrázek 17 - Příjmy, výdaje a saldo státního rozpočtu v letech 2006 - 2016

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat ČSU a MFČR

11. Státní dluh

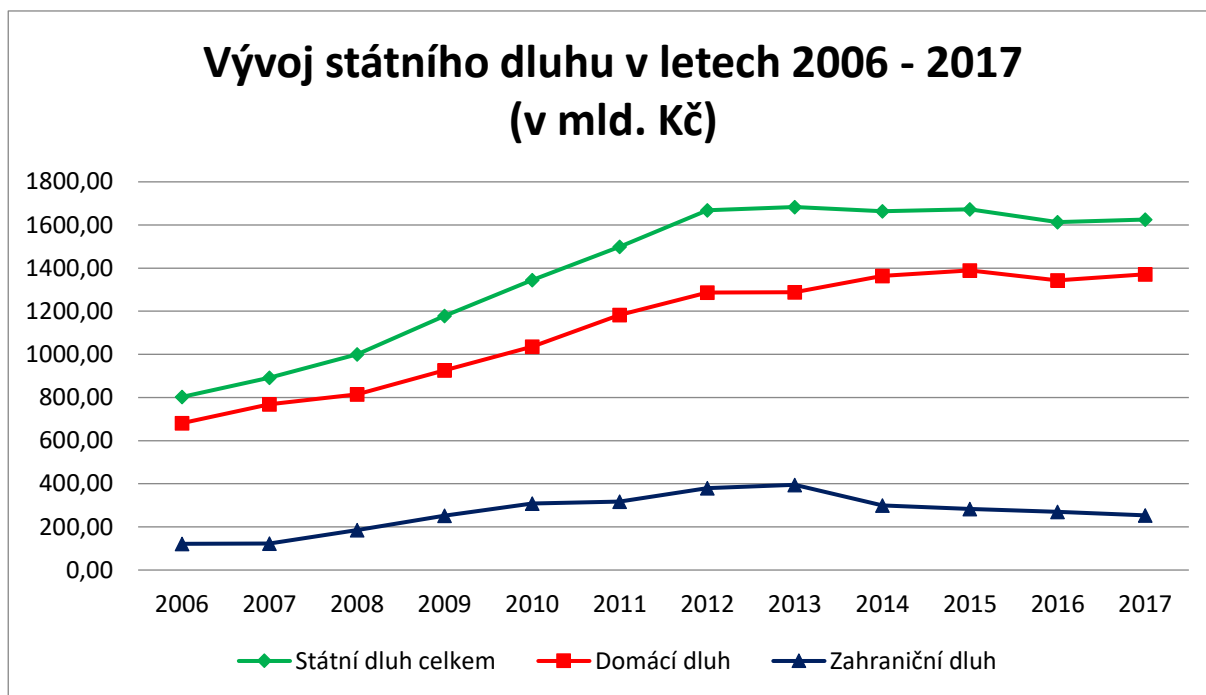
Státní dluh je tvořen závazky vlády a vzniká deficitním financováním státního rozpočtu. Dluh mimorozpočtových fondů, místních rozpočtů a dluh zdravotních pojišťoven společně tvoří dluh veřejný. Státní dluh tvoří dluh domácí a dluh zahraniční. Do domácího dluhu patří státní pokladniční poukázky, spořicí státní dluhopisy, střednědobé a dlouhodobé státní dluhopisy vydané na domácím trhu a ostatní zdroje. Zahraniční dluh obsahuje střednědobé a dlouhodobé státní dluhopisy vydané na zahraničních trzích, přijaté zápůjčky a úvěry (například od Evropské investiční banky) a směnky.

Tabulka 10- Státní dluh v letech 2006 - 2007

	Státní dluh celkem	Domáci dluh	Zahraníční dluh	Podíl na HDP (v %)
2006	802,5	680,9	121,6	22,8
2007	892,3	769,3	123,0	23,2
2008	999,8	814,3	185,5	24,8
2009	1178,2	926,7	251,5	30,0
2010	1344,1	1036,3	307,8	33,9
2011	1499,4	1182,2	317,2	37,2
2012	1667,6	1287,3	380,3	41,1
2013	1683,3	1288,1	395,2	41,1
2014	1663,7	1363,7	300,0	38,6
2015	1673,0	1389,4	283,6	36,4
2016	1613,4	1343,6	269,8	33,7
2017	1624,7	1370,9	253,8	34,0

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat ČSU

Obrázek 18 - Vývoj státního dluhu v letech 2006 - 2017

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat ČSU

Státní dluh narostl od roku 2006 do roku 2017 o 822,5 mld. Kč. Zadlužení prohloubila především ekonomická krize. Vláda se v tomto období rozhodla spíše šetřit, byly omezeny investiční výdaje. Státní dluh ve sledovaném období klesl pouze dvakrát (v letech 2014 a 2016).

Zvýšení státního dluhu v roce 2006 způsobil především vývoj rozpočtového hospodaření, kdy schodek státního rozpočtu za rok 2006 činil 97,6 mld. Kč. Na zvýšení dluhu dále působila úhrada části ztráty České konsolidační agentury

V roce 2007 pokračovalo zvyšování státního dluhu, které jako dlouhodobý trend začalo v roce 1997. Státní dluh se v roce 2007 zvýšil z 802,5 mld. Kč na začátku roku na 892,3 mld. Kč na konci roku. Přírůstek dluhu za rok 2007 je 89,8 mld. Kč. Ve srovnání s koncem roku 2006 se dluh zvýšil o 11,2 %. Zvýšení dluhu v roce 2007 bylo způsobeno především vývojem rozpočtového hospodaření, kdy schodek státního rozpočtu za rok 2007 činil 66,4 mld. Kč. Na zvýšení dluhu pak dále působila i uskutečněná úhrada části ztráty České konsolidační agentury ve výši 13,2 mld. Kč.

Státní dluh České republiky se v roce 2008 zvýšil o 107 miliard korun na 999,8 miliardy. Na každého občana tak v průměru připadá skoro 96 tisíc korun dluhu. Čisté

náklady na obsluhu dluhu loni činily 37,7 miliardy korun, což je o 3,6 miliardy více než o rok dříve. Je to však méně, než se plánovalo. Domácí emise státních dluhopisů loni činila 123,6 miliardy. Čistá emise státních dluhopisů byl podle ministerstva 43,4 miliardy. Na zahraničních trzích si stát loni vypůjčil 48,3 miliardy korun. Od Evropské investiční banky vláda čerpala půjčky za 12,6 miliardy.

Největší nárůst dluhu nastal v roce 2009 (o 178,4 mld. Kč). Tento byl nárůst z velké části způsoben ekonomickou krizí. Přírůstek dluhu v roce 2009 byl v zásadě určen schodkem státního rozpočtu ve výši 192,4 mld. Kč a byl dále zvyšován emisí prostředků pro potřeby mezivládní půjčky Lotyšsku ve výši 5,3 mld. Kč a nutností financovat zvýšení prostředků na zvláštním účtu rezervy pro důchodovou reformu činila 2,6 mld. Kč a též růst ostatních finančních aktiv ve výši 2,7 mld. Kč. Naopak proti růstu státního dluhu působilo snížení dluhové rezervy financování ve výši 24,2 mld. Kč a též zhodnocení české měny spolu se splátkami, resp. snížením hodnoty směnek ve výši 0,4 mld. Kč.

V roce 2010 pokračovalo zvyšování státního dluhu, které jako dlouhodobý trend začalo v roce 1997. Státní dluh se v roce 2010 zvýšil z 1 178,2 mld. Kč na začátku roku na 1 344,1 mld. Kč na konci roku. Přírůstek dluhu za rok 2010 je 165,8 mld. Kč. Ve srovnání s koncem roku 2009 se dluh zvýšil o 14,1 %. Přírůstek dluhu v roce 2010 byl v zásadě určen schodkem státního rozpočtu ve výši 156,4 mld. Kč a byl dále zvyšován tvorbou dluhové rezervy financování ve výši 7,1 mld. Kč, poskytnutím prostředků České exportní bance ve výši 1,7 mld. Kč a potřebou financování zvýšení stavu státních finančních aktiv ve výši 3,0 mld. Kč. Naopak proti růstu státního dluhu působilo přecenění státního dluhu z titulu kurzových rozdílů a vyřazení směnek vydaných MF a deponovaných v ČNB pro zahraniční finanční instituce z evidence v celkové výši 2,4 mld. Kč. Při zvýšení celkového státního dluhu z 1 178,2 mld. Kč na 1 344,1 mld. Kč se vnitřní státní dluh zvýšil o 109,5 mld. Kč a vnější státní dluh se zvýšil o 56,3 mld. Kč. Během roku byly čerpány prostředky od Evropské investiční banky ve výši 10,4 mld. Kč.

V roce 2011 pokračovalo zvyšování státního dluhu, které jako dlouhodobý trend začalo v roce 1997. Státní dluh se v roce 2011 zvýšil z 1 344,1 mld. Kč na začátku roku na 1 499,4 mld. Kč na konci roku. Přírůstek dluhu za rok 2011 je 155,3 mld. Kč. Ve srovnání s koncem roku 2010 se dluh zvýšil o 11,6 %. Přírůstek dluhu v roce 2011 byl v zásadě určen schodkem státního rozpočtu ve výši 142,8 mld. Kč a byl dále zvyšován tvorbou dluhové rezervy financování ve výši 5,3 mld. Kč, potřebou financování zvýšení stavu

státních finančních aktiv ve výši 2,5 mld. Kč a přeceněním státního dluhu a rezervy financování v celkové výši 4,7 mld. Kč. Při zvýšení celkového státního dluhu z 1 344,1 mld. Kč na 1 499,4 mld. Kč se vnitřní státní dluh zvýšil o 145,9 mld. Kč a vnější státní dluh se zvýšil o 9,4 mld. Kč. Podíl objemu státních dluhopisů na státním dluhu se v průběhu roku 2011 zvýšil z 95,0 % na počátku roku na 95,2 % na jeho konci

V roce 2012 pokračovalo zvyšování státního dluhu, které jako dlouhodobý trend začalo v roce 1997. Státní dluh se v roce 2012 zvýšil z 1 499,4 mld. Kč na začátku roku na 1 667,6 mld. Kč na konci roku. Přírůstek státního dluhu za rok 2012 je 168,3 mld. Kč. Ve srovnání s koncem roku 2011 se státní dluh zvýšil o 11,2 %. Přírůstek státního dluhu v roce 2012 byl dán zejména schodkem státního rozpočtu ve výši 101,0 mld. Kč a byl dále zvyšován tvorbou rezervy peněžních prostředků ve výši 69,4 mld. Kč, potřebou financování zvýšení stavu státních finančních aktiv ve výši 2,4 mld. Kč, snižován pak byl v důsledku přecenění státního dluhu ve výši 4,4 mld. Kč a v důsledku splátek směnek pro úhradu účasti u Mezinárodní banky pro obnovu a rozvoj ve výši 0,1 mld. Kč. Výše státního dluhu snižená o státní dluhopisy držené Ministerstvem financí v investičním jaderném portfoliu v hodnotě 18,3 mld. Kč ke konci roku 2012 činila 1 649,3 mld. Kč. Nárůst rezervy peněžních prostředků o 69,4 mld. Kč oproti nulovému růstu předpokládanému ve Strategii financování a řízení státního dluhu na rok byl dán skutečností přetrvávající dluhové krize v eurozóně a z ní plynoucí významné nejistoty ohledně vývoje reálné ekonomiky a dluhopisového trhu. Ačkoliv průměrná úroková sazba státního dluhu vyjádřená podílem čistých úrokových nákladů k průměrné výši státního dluhu za rok 2012 činí zhruba 2,6 % p.a., což je významně více oproti průměrné výši úrokové sazby z prostředků investovaných v rámci Souhrnného účtu státní pokladny ve výši cca 0,5 % p.a., byly by potenciální důsledky zastavení financování státu v případě nedostatečné rezervy v situaci katastrofického vývoje na finančních trzích nesrovnatelně nákladnější.

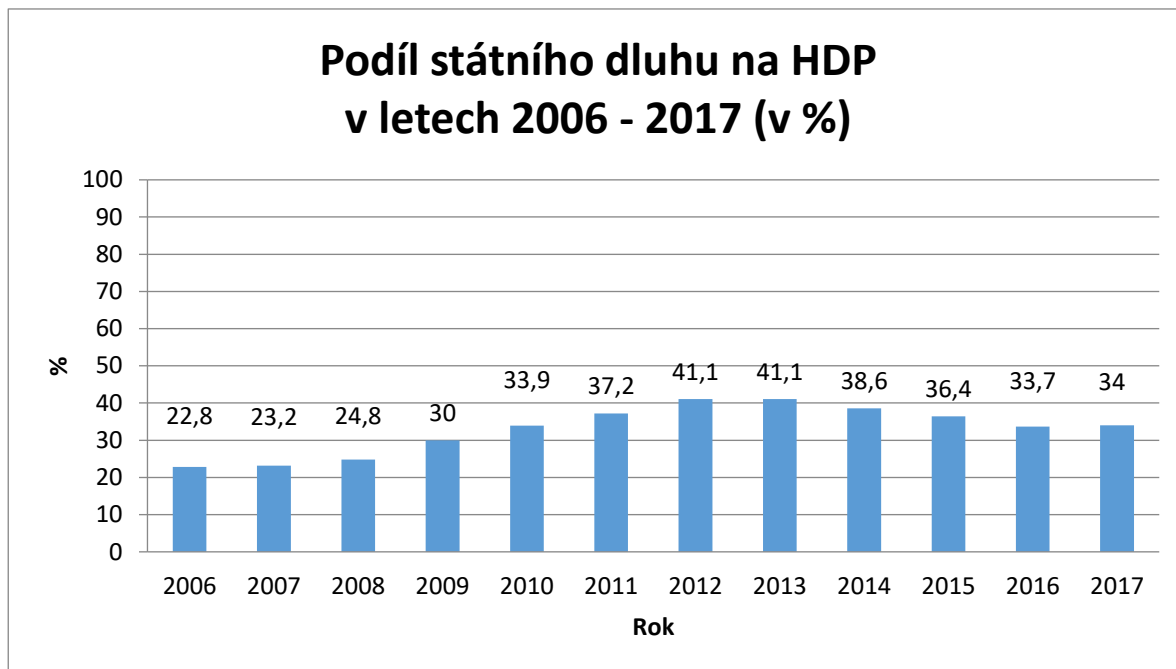
V roce 2013 došlo ke zvýšení celkového státního dluhu o 15,7 mld. Kč z 1 667,6 mld. Kč na 1 683,3 mld. Kč. Znamená to, že v průběhu roku 2013 se tento dluh zvýšil o 0,9 %. K růstu státního dluhu přispěl schodek státního rozpočtu ve výši 81,3 mld. Kč, přecenění státního dluhu v důsledku znehodnocování koruny ve výši 13,4 mld. Kč a potřeba financování zvýšení stavu státních finančních aktiv ve výši 2,3 mld. Kč, naopak jeho růst byl tlumen poklesem rezervy peněžních prostředků ve výši 79,5 mld. Kč a vrácením pře-půjčených prostředků ve výši 1,7 mld. Kč od České exportní banky, a.s.

V roce 2014 nastal po dlouhé době pokles státního dluhu. V roce 2014 došlo ke snížení celkového státního dluhu o 19,7 mld. Kč z 1 683,3 mld. Kč na 1 663,7 mld. Kč. Znamená to, že v průběhu roku 2014 se tento dluh snížil o 1,2 %. K poklesu státního dluhu přispělo krytí potřeby financování státu operacemi finančních aktiv a řízení likvidity, a to ve výši 99,7 mld. Kč, naopak schodek státního rozpočtu ve výši 77,8 mld. Kč a přecenění státního dluhu v důsledku znehodnocování koruny ve výši 2,3 mld. Kč působilo proti poklesu státního dluhu. Podíl státních dluhopisů na státním dluhu v průběhu roku 2014 vzrostl z 95,8 % na počátku roku na 96,2 % na jeho konci.

Státní dluh se v roce 2015 zvýšil z 1 663,7 mld. Kč na 1 673,0 mld. Kč, tj. o 9,3 mld. Kč, resp. 0,6 %, přičemž vnitřní státní dluh vzrostl o 25,8 mld. Kč a korunová hodnota vnějšího státního dluhu se snížila o 16,4 mld. Kč. Výpůjční operace státu v roce 2015 spočívaly převážně v emisích státních dluhopisů, zejména střednědobých a dlouhodobých státních dluhopisů a státních pokladničních poukázek.

Státní dluh se v roce 2016 snížil z 1 673,0 mld. Kč na 1 613,4 mld. Kč, tj. o 59,6 mld. Kč, resp. 3,6 %, přičemž vnitřní státní dluh poklesl o 45,8 mld. Kč a korunová hodnota vnějšího státního dluhu se snížila o 13,8 mld. Kč. Od začátku roku 2014 do konce roku 2016 došlo k poklesu státního dluhu v absolutním vyjádření (z 1 683,3 mld. Kč na 1 613,4 mld. Kč, tj. o 70,0 mld. Kč) i ve vyjádření v poměru k HDP (ze 41,1 % HDP na konci roku 2013 na 34,2 % HDP na konci roku 2016, tj. o 6,9 p. b.), a to v důsledku efektivního řízení likvidity státní pokladny a v roce 2016 též v důsledku dosažení rekordního přebytku státního rozpočtu ve výši 61,8 mld. Kč.

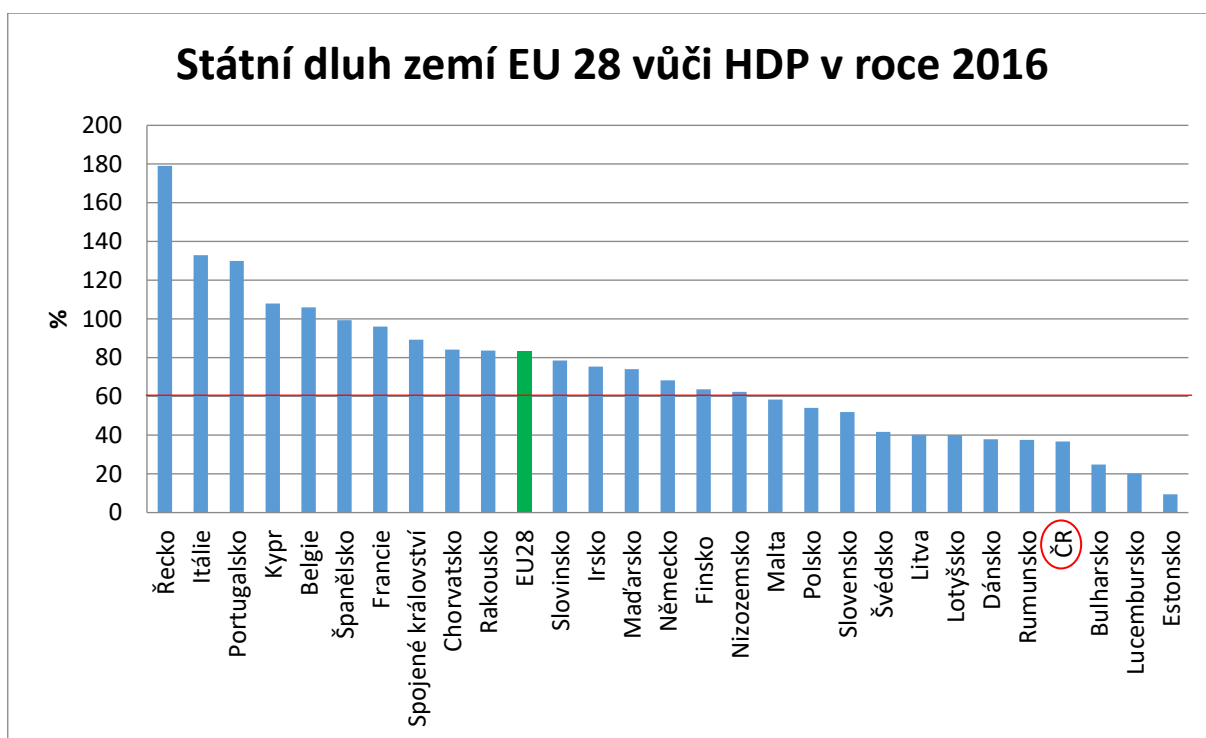
Obrázek 19 - Podíl státního dluhu na HDP v letech 2006 - 2017 (v %)

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat ČSU

11.1 Porovnání s vybranými zeměmi EU

Obrázek 20 - Poměr státního dluhu vůči HDP vybraných zemí EU z roku 2016

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat Trading Economics

V obrázku je červeně vyznačené maastrichtské kritérium, které se týká podílu veřejného dluhu na HDP členských států EU. Toto kritérium „nesmí“ členský stát překročit. Česká republika (36,8%) toto kritérium splňuje. Evropsky průměr je v obrázku vyznačený zeleně a činí 83,5%. V rámci České republiky a sousedních zemí je dokonce poměr tuzemského dluhu k výši HDP nejnižší a evropský průměr překračuje pouze Rakousko (o 0,1%). Nejméně zadluženou zemí jsou Řecko (179%), Itálie (133%) a Portugalskem (130%). Nad hranicí 100% je ještě Kypr (108%) a Belgie (106%). Naopak nejméně zadluženou zemí v EU je Estonsko (9,5%).

12. Prognóza na rok 2018

České hospodářství překonává většinu Evropy. Růst hrubého domácího produktu dosahuje meziročně téměř pěti procent a ekonomicky tak pomalu doháníme své západní sousedy. Jsou zde ale i čísla, která tak skvěle neznějí. Zejména inflace začíná pomalu nabírat na síle. Všeobecné zdražování určitě není pro nikoho příjemné a snižuje reálný růst platů. Aktuálně hovoříme o skoro tříprocentní inflaci a může být hůře. Obecně se totiž dá předpokládat, že zatímco růst HDP a platů je už na vrcholu, inflace jej ještě zdaleka nedosáhla.

Růst cen nás pravděpodobně bude ještě nějaký čas zlobit. Na vině jsou především zahraniční centrální banky, které v „pokrizovém“ období „natiskly“ velké množství peněz. A to vytváří tlak na inflaci v Evropě a my, ať chceme, nebo nechceme, budeme tomuto fenoménu čelit. Co se týká hospodářství samotného, jsme jako exportní země také rukojmí zahraničních ekonomik, zejména Německa. České hospodářství de facto opisuje křivku našich západních sousedů, akorát s většími výkyvy. Ale ani Německo není zcela autonomní. Všechny ekonomiky světa jsou až na výjimky provázané, a tak Německo, potažmo Česko, zasáhnou i otřesy, které se stanou na druhé straně polokoule. A že hrozeb v zahraničí není vůbec málo. Aktuálně patří mezi ty nejnebezpečnější čínský bankovní sektor, který se začíná přehřívat. Také může přijít něco zcela nečekaného. Hospodářský cyklus je neúprosný a od poslední krize už uběhla pěkná řádka let.

Z pohledu České republiky a prognóz místních institucí lze odvodit, že se nám bude dařit i v příštím roce. Sice se mírně ochladí růst ekonomiky, ale pořád by měl být solidní. Nezaměstnanost by se v příštím roce měla i nadále pohybovat u svých dolních limitů, to znamená okolo 4 procent. Podniky budou i nadále trpět nedostatkem zaměstnanců a mzdy budou i nadále růst, byť pomaleji.

Vše by se podle dostupných indicií mělo příští rok odehrávat podle tohoto scénáře. Bohužel ale ve vzduchu visí zmíněná hrozba zásahu z vnějšku, a ten je těžko předvídatelný. Aktuálně riziko negativního scénáře odhaduji s pravděpodobností okolo 20 %. S tím, že když „přežijeme“ následující rok bez krize, bude se riziko pro ty další roky pravděpodobně zvyšovat. Sečteno a podtrženo, žijeme nyní ve skvělé době. Užijme si to. Není to navždy a pořád bychom měli myslet na zadní vrátka a vytvářet si rezervy na horší časy.

13. Závěr

Tato diplomová práce si kladla za cíl posoudit fiskální politiku na základě vybraných makroekonomických ukazatelů v rámci časového intervalu od roku 2006 do roku 2016 a objasnit důvody, jakým způsobem byl tento vývoj ovlivněn.

Česká republika v posledních letech prošla obrovskými výkyvy ekonomiky. Důkazem je to, že byly zaznamenány všechny fáze hospodářského cyklu. Celosvětovou krizi z roku 2008, která Českou republiky naplno zasáhla v roce 2009, vláda svojí fiskální politikou odvrátit nemohla. Krize dopadla na národní hospodářství v podobě zpomalení tempa růstu hrubého domácího produktu a z hlediska vývoje státního rozpočtu došlo k výraznému navýšení jeho deficitu. Česká vláda reagovala na nastalou krizi uplatňováním restriktivních opatření za účelem konsolidace veřejných financí. Dopad na českou ekonomiku byl poměrně veliký i vzhledem k jejímu předchozímu pozitivnímu makroekonomickému vývoji. HDP se meziročně propadlo o 4,8 %. Jelikož je Česká republika exportní zemí, zotavení domácí ekonomiky záviselo na ekonomické situaci ostatních zemí v Evropě. V roce 2009 se hospodářská krize plně projevila i na saldu státního rozpočtu. Schodek státního rozpočtu za rok 2009 dosáhl 192,2 mld. Kč. Vykázaný schodek byl nejhorším výsledkem hospodaření státního rozpočtu od roku 1993. Na hospodaření státního rozpočtu v roce 2009 se negativně projevila především zmíněná ekonomická krize, ale i některé legislativní úpravy umožňující různé úlevy především v oblasti daní a pojistného na sociální zabezpečení. Obrat nastal roce 2010, došlo k celkovému oživení světového obchodu, což mělo za následek zlepšení situace i v případě ekonomiky České republiky. Tempo růstu hrubého domácího produktu začalo dosahovat opět kladných hodnot. V následujícím roce 2011 začaly na vývoj ekonomiky dopadat důsledky protikrizových opatření vlády, domácností i firem a tempo růstu HDP opět kleslo. Obavy z návratu krize a prohloubení veřejného dluhu přesvědčili Českou republiku ke stabilizačnímu přístupu k veřejným financím a omezení vládních výdajů

Pravděpodobně ale vláda mohla zabránit návratu recese v letech 2011-2013 kdy již byla krize v ostatních zemích EU zažehnána, resp. nevrátila se. Ruku v ruce totiž nešla fiskální a monetární politika, vláda šetřila a nestabilní ekonomická situace nepříznivě ovlivnila i chování obyvatel a podnikatelských subjektů, kteří neměli důvěru v ekonomiku, více šetřili své úspory a báli se investovat. Na ekonomiku, která tak nedostala dostatečný impuls od obyvatel, firem ani od vlády, to mělo negativní dopady. Ačkoliv je Česká

republika napojena do celosvětového ekonomického měřítka, je otázkou, zda vláda mohla, nebo nemohla negativní vývoj do určité míry eliminovat alespoň částečným uvolněním vládních výdajů s cílem udržet ekonomiku v přijatelném a stabilizovaném stavu. Je tedy důležité, aby byla ekonomika státu stabilní. Restriktivní omezení byla ukončena až v roce 2013, kdy vláda změnila svoji orientaci směrem k podporování začínajícího ekonomického růstu. Skutečnost, že opatření nebyla příliš vhodná, potvrzuje zjištění, že se Česká republika se svým tempem růstu hrubého domácího produktu ve sledovaném období pohybovala nad evropským průměrem s výjimkou let 2012 a 2013. Od roku 2013 je ekonomika opět na vzestupu a tuzemské ekonomice se daří. Otevřená ekonomika České republiky je zaměřená na export, který se v posledních letech zvýšil, což mělo pozitivní dopad na celou ekonomiku. Export byl zvýšen díky příznivé ekonomické situaci států Evropy, se kterými Česká republika nejvíce obchoduje. Na export mělo také pozitivní vliv zavedení devizových intervencí, které snížily kurz domácí měny. S růstem ekonomiky postupně klesala inflace a nezaměstnanost klesla až k téměř k její přirozené míře. V letech 2014 a 2015 začala opět ekonomika dosahovat růstu a vymanila se následků ekonomické krize. Oživení přišlo díky zvýšení domácí poptávky a růst průmyslu. V roce 2015 bylo tempo růstu hrubého domácího produktu 5,3%, což byl od let 2006 – 2007 nejlepší výsledek. Ekonomika pokračovala v expanzi a Česká republika dosahovala výborných výsledků i v porovnání s ostatními zeměmi EU. V posledním roce sledovaného období se tempo růstu hrubého domácího produktu pohybovalo na úrovni 2,6%. Přesto, že dynamika ekonomického rozvoje mírně zpomalila, lze mluvit o stálém zvyšování výkonnosti. Významným dílem se na této situaci podílela spotřeba domácností a zahraniční obchod. V roce 2016 bylo poprvé za sledované období a také od vzniku samostatné České republiky zaznamenáno kladné saldo státního rozpočtu a přebytek vykazoval hodnoty 61,77 miliard korun. K výši přebytku přispěly úspory na straně výdajů státního rozpočtu. Pokračující migrační krize, která zasáhla Evropu v roce 2016, Českou republiku příliš neohrozila.

Aby však nebyla vláda jen kritizována, je důležité si uvědomit, že Česká republika patří mezi nejméně zadlužené státy EU. Stav tuzemské ekonomiky se lepší, ČNB je jednou z nejlépe hodnocených bank v EU a například v oblasti nezaměstnanosti „dosahujeme“ výborných čísel.

Hlavním cílem by v současnosti a do budoucna mělo být udržení příznivé ekonomické situace i v dalších letech a zabránění velkým ekonomickým výkyvům. Je tedy zapotřebí, aby fiskální nástroje, které provádí vláda a monetární nástroje, které jsou v moci

ČNB, byly v souladu, ubíraly se stejným směrem a nepůsobily na ekonomiku protichůdnými silami.

14. Zdroje

BRČÁK, Josef, Bohuslav SEKERKA a Dana STARÁ. *Makroekonomie - teorie a praxe*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. ISBN 978-80-7380-492-3

BRČÁK, Josef. *Česká republika ve světle ekonomických teorií*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. ISBN 978-80-7380-369-8.

BRČÁK, Josef a Bohuslav SEKERKA. *Makroekonomie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-245-5.

DVOŘÁK, Pavel. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. V Praze: C.H. Beck, 2008. Beckova edice ekonomie. ISBN 978-80-7400-075-1.

HOLMAN, Robert. *Ekonomie*. 4., aktualiz. vyd. Praha: C.H. Beck, 2005. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 80-7179-891-6.

JUREČKA, Václav. *Makroekonomie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2013. Expert (Grada). ISBN 978-80-247-4386-8.

KLIKOVÁ, Christiana a Igor KOTLÁN. *Hospodářská politika*. 3. vyd. Ostrava: Institut vzdělávání Sokrates, 2012. ISBN 978-80-86572-76-5.

PEKOVÁ, Jitka. *Veřejné finance: úvod do problematiky*. 4., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: ASPI, 2008. ISBN 978-80-7357-358-4.

PEKOVÁ, Jitka, Jaroslav PILNÝ a Marek JETMAR. *Veřejná správa a finance veřejného sektoru*. 3., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: ASPI, 2008. ISBN 978-80-7357-351-5.

SAMUELSON, Paul Anthony a William D. NORDHAUS. *Ekonomie: 19. vydání*. Praha: NS Svoboda, 2013. ISBN 978-80-205-0629-0.

SEKERKA, Bohuslav, Josef BRČÁK a Antonín KUČERA. *Ekonomie trochu jinak*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. ISBN 978-80-7380-534-0.

SLANÝ, Antonín a kol. *Makroekonomická analýza a hospodářská politika*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství C.H. Beck, 2003. ISBN 80-7279-738-3.

URBAN, Jan. *Základy teorie národního hospodářství*. Praha: ASPI, 2003. ISBN 80-86395-72-3.

VLČEK, Josef. *Ekonomie a ekonomika*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-190-3.

ŽÁK, Milan. *Hospodářská politika*. Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu, 2006. ISBN 80-86730-04-2.

Elektronické zdroje

Česká národní banka [online]. Praha: Česká národní banka, 2007 [cit. 2018-01-09].

Dostupné z:

https://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/statistika/platebni_bilance_stat/publikace_pb/zpravy_vyvoj_pb/pb_2007.pdf

Český statistický úřad [online]. Praha: Český statistický úřad, [cit. 2018-01-09]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/hmu_cr

Český statistický úřad [online]. Praha: Český statistický úřad, 2006 [cit. 2018-01-09]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/statisticka-rocenka-ceske-republiky-2006-aj75awe033>

Český statistický úřad [online]. Praha: Český statistický úřad, 2007 [cit. 2018-01-09]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/statisticka-rocenka-ceske-republiky-2007-h4wherp1yd>

Český statistický úřad [online]. Praha: Český statistický úřad, 2008 [cit. 2018-01-09]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/statisticka-rocenka-ceske-republiky-2008-h985n5fra0>

Český statistický úřad [online]. Praha: Český statistický úřad, 2009 [cit. 2018-01-09]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/statisticka-rocenka-ceske-republiky-2009-x5xduy85af>

Český statistický úřad [online]. Praha: Český statistický úřad, 2010 [cit. 2018-01-09]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/statisticka-rocenka-ceske-republiky-2010-zqa20bl53r>

Český statistický úřad [online]. Praha: Český statistický úřad, 2011 [cit. 2018-01-09]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/statisticka-rocenka-ceske-republiky-2011-idioienvk3>

Český statistický úřad [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012 [cit. 2018-01-09]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/statisticka-rocenka-ceske-republiky-2012-m3e85gpidf>

Český statistický úřad [online]. Praha: Český statistický úřad, 2013 [cit. 2018-01-09]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/statisticka-rocenka-ceske-republiky-2013-pxygncc90n>

Český statistický úřad [online]. Praha: Český statistický úřad, 2014 [cit. 2018-01-09]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/statisticka-rocenka-ceske-republiky-2014-n-zi0tqklk5k>

Český statistický úřad [online]. Praha: Český statistický úřad, 2015 [cit. 2018-01-09]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/statisticka-rocenka-ceske-republiky-2015>

Český statistický úřad [online]. Praha: Český statistický úřad, 2016 [cit. 2018-01-09]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/statisticka-rocenka-ceske-republiky-2016>

Český statistický úřad [online]. Praha: Český statistický úřad, 2017 [cit. 2018-01-09]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/statisticka-rocenka-ceske-republiky>

Patria [online]. [cit. 2014-12-13]. Dostupné z: <https://www.patria.cz/zpravodajstvi/3752940/platebni-bilance-cr-byla-loni-v-rekordnim-prebytku-634-mld-kc.html>

Peníze [online]. [cit. 2018-18-01]. Dostupné z < <https://www.penize.cz/80355-co-je-inflace>

Peníze [online]. [cit. 2017-12-13]. Dostupné z < <https://www.penize.cz/80357-co-je-hruba-domaci-produkt-hdp>

Peníze [online]. [cit. 2017-12-13]. Dostupné z < <https://www.penize.cz/statni-dluh>

Peníze [online]. [cit. 2017-08-17]. Dostupné z < <https://www.penize.cz/statni-rozpocet>

Ministerstvo financí České republiky [online]. Praha: Ministerstvo financí České republiky, 2006 [cit. 2017-01-13]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2006/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2006-1986>

Ministerstvo financí České republiky [online]. Praha: Ministerstvo financí České republiky, 2007 [cit. 2017-01-13]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2007/2007-01-02-tiskova-zprava-5758-5758>

Ministerstvo financí České republiky [online]. Praha: Ministerstvo financí České republiky, 2007 [cit. 2017-01-13]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2007/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2007-2015>

Ministerstvo financí České republiky [online]. Praha: Ministerstvo financí České republiky, 2008 [cit. 2017-01-13]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2008/2008-01-03-tiskova-zprava-5633-5633>

Ministerstvo financí České republiky [online]. Praha: Ministerstvo financí České republiky, 2008 [cit. 2017-01-13]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2008/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2008-2030>

Ministerstvo financí České republiky [online]. Praha: Ministerstvo financí České republiky, 2009 [cit. 2017-01-13]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2009/2009-01-02-tiskova-zprava-5503-5503>

Ministerstvo financí České republiky [online]. Praha: Ministerstvo financí České republiky, 2009 [cit. 2017-01-13]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2009/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2009-2046>

Ministerstvo financí České republiky [online]. Praha: Ministerstvo financí České republiky, 2010 [cit. 2017-01-13]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2010/2010-01-04-tiskova-zprava-5381-5381>

Ministerstvo financí České republiky [online]. Praha: Ministerstvo financí České republiky, 2010 [cit. 2017-01-13]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2010/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2010-2059>

Ministerstvo financí České republiky [online]. Praha: Ministerstvo financí České republiky, 2011 [cit. 2017-01-13]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2011/2011-01-03-tiskova-zprava-5280-5280>

Ministerstvo financí České republiky [online]. Praha: Ministerstvo financí České republiky, 2011 [cit. 2017-01-13]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2011/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2011-2068>

Ministerstvo financí České republiky [online]. Praha: Ministerstvo financí České republiky, 2012 [cit. 2017-01-13]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2012/2012-01-03-tiskova-zprava-5080-5080>

Ministerstvo financí České republiky [online]. Praha: Ministerstvo financí České republiky, 2012 [cit. 2017-01-13]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2012/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2012-12306>

Ministerstvo financí České republiky [online]. Praha: Ministerstvo financí České republiky, 2013 [cit. 2017-01-13]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2013/schodek-sr-se-mezirocne-snizil-8475>

Ministerstvo financí České republiky [online]. Praha: Ministerstvo financí České republiky, 2013 [cit. 2017-01-13]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2013/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2013-17756>

Ministerstvo financí České republiky [online]. Praha: Ministerstvo financí České republiky, 2014 [cit. 2017-01-13]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2014/vysledek-hosp-statniho-rozpocetu-od-r2008-16289>

Ministerstvo financí České republiky [online]. Praha: Ministerstvo financí České republiky, 2014 [cit. 2017-01-13]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2014/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2014-21750>

Ministerstvo financí České republiky [online]. Praha: Ministerstvo financí České republiky, 2015 [cit. 2017-01-13]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2015/pokladni-plneni-statniho-rozpocetu-cr-20131>

Ministerstvo financí České republiky [online]. Praha: Ministerstvo financí České republiky, 2015 [cit. 2017-01-13]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2015/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2015-26636>

Ministerstvo financí České republiky [online]. Praha: Ministerstvo financí České republiky, 2016 [cit. 2017-01-13]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2016/schodek-statniho-rozpocetu-za-rok-2015-je-23541>

Ministerstvo financí České republiky [online]. Praha: Ministerstvo financí České republiky, 2017 [cit. 2017-01-13]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2017/stat-v-roce-2016-hospodaryl-s-rekordnim-27109>